

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Způsob a význam zjišťování majetku
v řízení o dědictví

Vedoucí rigorózní práce: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Leden 2006

Mgr. Adéla Matějková

140 00 Praha 4

Za Zelenou liškou 967

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně a že jsem prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, použila a označila způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Malykova

Obsah

Úvod	str.3
Základní zásady dědického řízení a jeho funkce	str.4
Vývoj právních předpisů týkajících se zjišťování majetku v řízení o dědictví	str.9
1. Zemřel-li zůstavitel před 1.1.1951	str.10
2. Zemřel-li zůstavitel mezi 1.1.1951 a 31.3.1964	str.17
3. Zemřel-li zůstavitel mezi 1.4.1964 a 31.3.1983	str.20
4. Zemřel-li zůstavitel mezi 1.4.1983 a 31.12.1991	str.26
5. Zemřel-li zůstavitel po 1.1.1992	str.27
Současné prameny práva dědického	str.29
Postup soudního komisaře při zjišťování majetku v řízení o dědictví	str.31
1. Zahájení řízení	str.31
2. Neodkladná opatření	str.35
Obecné poznámky ke zjišťování aktiv a pasiv dědictví	str.38
Zjišťování jednotlivých aktiv dědictví	str.47
1. Nemovitost	str.47
2. Členský podíl v bytovém družstvu.....	str.53
3. Motorové vozidlo	str.57
4. Ostatní movité věci	str.58
5. Akcie a jiné cenné papíry	str.59
6. Podíl v obchodní společnosti a členský podíl v nebytovém družstvu	str.63
7. Podnik	str.67
8. Finanční prostředky	str.68
9. Pohledávky	str.72

Zjišťování jednotlivých pasiv dědictví	str.73
1. Dluhy	str.73
2. Přiměřené náklady pohřbu	str.76
Projednání dědictví a návrh soudního usnesení	str.78
Dodatečné projednání dědictví	str.82
Srovnání české právní úpravy dědického řízení s vybranou právní úpravou zahraniční	str.84
Význam zjišťování majetku v řízení o dědictví	str.92
Zhodnocení platné právní úpravy a úvaha de lege ferenda	str.101
Seznam použité literatury	str.107

Úvod

V první kapitole rigorózní práce jsou nastíněny obecné zásady řízení o dědictví a naznačeny jeho dvě základní funkce. Poté následuje kapitola o vývoji právních předpisů vztahujících se k tématu rigorózní práce, jež se mimo jiné snaží o průběžné hodnocení dřívějších institutů dědického práva.

Cílem rigorózní práce je nejprve navázat na historický vývoj těchto právních norem, popsat průběh dědického řízení a činnost soudního komisaře zaměřenou na způsob zjišťování majetku a dluhů zůstavitele též z pohledu praxe. Po obecných poznámkách o zahájení řízení, neodkladných opatřeních a zjišťování majetku v dědickém řízení (včetně řešení sporů) následuje pasáž o postupu soudního komisaře při zjišťování jednotlivých položek seznamu aktiv a pasiv dědictví, následovaná kapitolou o dalších úkonech notáře v procesu projednání dědictví (včetně dodatečného) a ukončení dědického řízení.

Další pasáž je věnována porovnání české úpravy dědického řízení s úpravou lotyšského práva opět se zaměřením na zjišťování majetku v řízení o dědictví.

Na základě závěrů vplynuvších z rigorózní práce je v předposlední kapitole zhodnocen význam zjišťování jmění zůstavitele v dědickém řízení, přičemž poslední část této práce je již tradičně věnována zhodnocení současné právní úpravy a obsahuje úvahy o možném budoucím znění norem dědického práva procesního s přihlédnutím k připravované rekonstrukci občanského práva hmotného.

Rigorózní práce vychází ze stavu právních předpisů ke dni 31.12.2005.

Základní zásady dědického řízení a jeho funkce

Podle současné právní úpravy soud zahájí řízení o dědictví i bez návrhu, jakmile se dozví o úmrtí fyzické osoby či o jejím prohlášení za mrtvou. Usnesení o zahájení řízení není třeba doručovat. (§ 175a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů - dále o.s.ř.) V našem právním řádu je touto větou vyjádřen princip obligatornosti dědického řízení. Tento princip znamená, že soud zahajuje řízení vždy ex officio (z úřední povinnosti), jakmile se dozví, že někdo zemřel, a to bez ohledu na to, zda pozůstalí o zahájení řízení požádají či zda měl zůstavitel nějaký majetek. Soud tudíž nemá na výběr, jestli řízení zahájí, avšak tento úkon nutně provést musí. Ohledně zjišťování smrti člověka bylo již publikováno dostatečné množství literatury a zároveň by bylo nad rámec mé práce tuto problematiku dále rozebírat.

Povinnosti soudu zahájit dědické řízení předchází nejčastěji oznámení příslušného správního orgánu pověřeného vedením matrik. (působnost na úseku matrik je stanovena § 2 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších novel). Úmrtí osoby či její prohlášení za mrtvou se zapisuje do knihy úmrtí na základě listu o prohlídce zemřelého vystaveného lékařem či pravomocného rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou. Po provedení zápisu do knihy úmrtí orgán státní správy pověřený vedením matriky oznámí tuto právní skutečnost soudu příslušnému k projednání dědictví.

Informaci o úmrtí určité osoby může soud též získat z jiných zdrojů, např. z oznámení policie, od zdravotnického zařízení, ve kterém osoba zemřela či přímo od účastníků budoucího řízení, již se např. u soudu „přihlašují“ jako dědici zůstavitele. Takové podněty k zahájení řízení jsou však v praxi výjimkou a je u nich nezbytné, aby návrhové úmrtí spolehlivým způsobem prokázal. S návrhy na zahájení řízení se lze setkat spíše při tzv. dodatečném projednání

dědictví, v nichž se dědici domáhají projednání nově najevo vyšlého jmění zůstavitele (viz dále).

S principem obligatornosti dědického řízení úzce souvisí zásada uplatňující se v nesporných řízeních občanskoprávních, a sice zásada oficiality, s níž se setkáváme již na počátku každého dědického řízení (§ 175a odst. 2 o.s.ř.). Řízení je zahajováno i bez návrhu a soud v něm dále postupuje ze své úřední povinnosti, aniž by čekal na podání účastníků. Účastníci nemohou disponovat s předmětem řízení (rozsah řízení určuje soudem pověřený soudní komisař v rámci zákonných možností) ani s řízením samotným (např. na základě pouhého návrhu účastníka nemůže být řízení soudem zastaveno).

Dalším principem, který dědické řízení ovládá, je princip ingerence státu, jenž ovlivňuje celý průběh tohoto nesporného řízení. Stát prostřednictvím soudu vstupuje do uspořádání vztahů mezi dědici např. tím, že vypořádává společné jmění zůstavitele a pozůstalého manžela, určuje jeho obvyklou cenu i obvyklou cenu majetku v dědictví, schvaluje některé úkony dědiců – zejména dohodu o vypořádání dědictví či dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů, potvrzuje nabytí dědictví podle dědických podílů, jakož i bez návrhu nařizuje likvidaci předluženého dědictví. Tato úloha státu je někdy kritizována a v odborných člancích je poukazováno na to, že vstup státu do dědického řízení by se měl omezit pouze na sporné situace, při ochraně nezletilců nebo nesvéprávných. S tímto názorem se nemohu tak zcela ztotožnit, neboť pravomocné usnesení o dědictví evokuje určitou míru právní jistoty, byť s výhradami dále uvedenými, jež se týkají zejména majetkových otázek.

Řízení o dědictví je neveřejné¹⁾ mj. i z toho důvodu, že jeho předmětem bývají velice osobní záležitosti rodinné a majetkové. Tato zásada by se měla dle mého názoru uplatnit v celém řízení, tj. nejen při jednání před notářem jako

---

1) Podle § 116 odst.1 o.s.ř. je jednání veřejné s výjimkou jednání prováděných notáři jako soudními komisaři.

soudním komisařem, ale i v případném navazujícím jednání před odvolacím soudem či při jednání soudu v prvním stupni, které může dle § 175zd odst. 1 o.s.ř. výjimečně provést místo notáře sám soud. V úvahu by přicházel postup uvedený v § 116 odst. 2 o.s.ř., tudíž soud by veřejnost pro taková jednání vyloučil. Pouze tímto způsobem lze dle platné právní úpravy dosát uplatnění zásady neveřejnosti jednání dědického řízení v úplném rozsahu.

Z obecných zásad soudního řízení je třeba připomenout zásadu ústnosti, přímosti, rovnosti účastníků a hospodárnosti řízení, zásadu nezávislosti i nestrannosti soudů a soudců či princip zákonného soudu a zákonného soudce (resp. soudního komisaře), které se v dědickém řízení plně uplatňují.

Ze zásad civilního řízení (patří sem též již shora uvedená zásada oficiality) bych dále zmínila zásadu vyšetřovací, jež vyjadřuje, že soud, resp. soudní komisař není vázán tvrzeními a návrhy účastníků, ale je povinen zjistit řádně skutkový stav potřebný k rozhodnutí ve věci, přičemž při dokazování je povinen dle vlastní úvahy provést i jiné důkazy, než byly účastníky navrhovány, je-li jich třeba ke zjištění skutkového stavu věci. Za objasnění skutkového stavu věci nese odpovědnost soud. Účastníci však tímto nejsou zbaveni povinnosti přispět svými tvrzeními ke spolehlivému zjištění skutkového stavu věci, avšak s jejich pasivitou není spojeno tzv. neunesení procesních břemen tvrzení a břemen důkazních.

Na řádné provedení důkazů navazuje jejich zhodnocení, tudíž i v dědickém řízení se setkáváme se zásadou volného hodnocení důkazů, když soud (resp. soudní komisař) hodnotí důkazy dle § 132 o.s.ř. podle svého přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností, nebo-li je ponecháno na něm, které skutečnosti na základě provedených důkazů bude mít za prokázané a které nikoli. Zhodnocení všech důkazů se následně objeví v odůvodnění soudního usnesení, neboť hodnotící postup musí být přezkoumatelný soudem vyšší instance. Opakem této zásady je princip legální důkazní teorie, který se objevuje tam, kde právní předpis stanoví situace, v nichž

je soud povinen užít konkrétní důkazní prostředek či jej zhodnotit určeným způsobem. S náznakem této zásady se můžeme setkat v § 134 o.s.ř., ve kterém je stanovena důkazní síla veřejných listin.

Dále se projevují některé prvky zásady legálního pořádku (tzv. koncentrace), neboť dědické řízení se rozpadá do určitých fází, jejichž pořadí zpravidla nelze porušit. Tento princip je však prolomen např. § 175o odst. 2 o.s.ř., podle kterého, zjistí-li soud dříve, než je dědické řízení pravomocně skončeno, nové skutečnosti, které vyžadují změnu usnesení o stanovení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě o stanovení výše jeho předlužení, provede potřebnou opravu novým usnesením. Nové skutečnosti je možné uplatňovat i v řízení před soudem odvolacím (viz § 205a odst. 2 o.s.ř.). Nelze tudíž říci, že by se zásada legálního pořádku uplatňovala stoprocentně, dědické řízení pouze obsahuje některé její prvky.

Zásada materiální pravdy má zaručit, že skutkový stav bude soudem zjištěn tak, že o něm nebude důvod pochybovat, nebo-li bude odpovídat skutečnosti. V dědickém řízení je tato zásada na několika místech prolomena pravdou formální vycházející z domněnky či fikce z důvodu hospodárnosti řízení. K uplatnění formální pravdy dochází např. v § 175k odst. 2 a odst. 3 o.s.ř. týkajících se sporů o dědické právo a sporů o aktiva nebo pasiva dědictví (k tomuto ustanovení viz dále).

Podrobnější rozbor obecných zásad soudního řízení a zásad civilního procesu by již byl nad rámec této práce, proto tímto odkazuji na příslušnou literaturu.²⁾

Obecným cílem každého dědického řízení je zjistit právní nástupce zemřelého, jakož i jeho majetek a dluhy. Právní teorie proto rozeznává dvě funkce dědického řízení, a sice funkci legitimační (spočívající ve zjišťování dědiců zůstavitele) a funkci majetkovou (týkající se majetku a dluhů).

---

2) Např. Civilní právo procesní, A. Winterová a kolektiv, Linde Praha, 2004, str. 65 an.

Za nenahraditelnou lze mít pouze funkce legitimační, neboť okruh právních nástupců je ve většině případů dědických řízení zjištěn s konečnou platností a řízení o dědictví je tedy určitým obecným prostředkem ke stanovení, které osoby vstoupí do práv a povinností zůstavitele ke dni jeho úmrtí.

Samozřejmě i z této zásady finálního vyřešení otázky právního nástupnictví po zůstaviteli existují výjimky, a to v případech zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 1 nebo odst. 2 o.s.ř., jestliže zemřelý nezanechal majetek či zanechal majetek pouze nepatrné hodnoty, neboť právními nástupci zůstavitele mohou být jenom osoby, které po něm dědily.³⁾ Notář jako soudní komisař pověřený projednáním konkrétního dědictví však i v tomto případě zjistí při předběžném šetření okruh možných dědiců ze závěti či zákona a uvede ho do protokolu, z něhož lze později vycházet, např. objeví-li se dodatečně další majetek zůstavitele, ohledně něhož již bude třeba dědictví projednat.

Otázku, kdo je právním nástupcem zemřelého je tedy třeba v řízení o dědictví téměř vždy zodpovědět. Tomuto závěru odpovídá i ustanovení občanského soudního řádu, a sice § 175k odst. 2⁴⁾, nebo § 468 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších novel (dále o.z.), podle něhož se nepřihlíží k dědici neznámému nebo k dědici neznámého pobytu, který byl o svém dědickém právu vyrozuměn vyhláškou soudu avšak ve stanovené lhůtě se nepřihlásil. Je zřejmé, že okruh dědiců musí být v řízení o dědictví postaven najisto, a to i za cenu závěrů, jež nemusejí odpovídat skutečnosti. V textu těchto norem je tudíž prolomena zásada materiální pravdy ve prospěch pravdy formální (viz výše).

---

3) Viz rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové pod sp.zn. 26 Co 131/2001 ze dne 15.1.2002

4) Podle § 175k odst. 2 o.s.ř. závisí-li rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o odstranění sporu dohodou účastníků toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.

Ani skutečný dědic, který se objeví po pravomocném ukončení dědického řízení není v situaci pro něj příliš výhodné. Má sice dle § 485 o.z. právo vůči tzv. „nepravému dědici“ na vydání majetku (či jeho části) z dědictví podle zásad o bezdůvodném obohacení, avšak to neznamená, že by soud, který vedl původní dědické řízení, zrušil své usnesení a např. potvrdil nabytí dědictví (schválil dědickou dohodu s ostatními dědici, potvrdil nabytí dědictví dle dědických podílů apod.) dědici novému. Navíc oprávněný dědic je limitován tříletou promlčecí lhůtou, která počíná běžet od právní moci usnesení, jímž bylo dědické řízení skončeno, přestože se jinak vlastnické právo (dědictví dědic nabývá smrtí zůstavitele - § 460 o.z.) nepromlčuje.

Oproti legitimační funkci nemívají zjištění týkající se aktiv a pasiv dědictví (opomenutí zařadit majetek či dluh do soupisu aktiv a pasiv, řešení sporných otázek týkajících se majetku/dluhů zemřelého, nesprávné určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů nebo předlužení dědictví, zařazení do soupisu majetku, jenž nenáležel zůstaviteli, apod.) tak závažné následky a ani většina těchto otázek není v dědickém řízení vyřešena s konečnou platností.

Zhodnotit význam majetkové funkce dědického řízení je úkolem této práce a tudíž o ní bude pojednáno dále.

Vývoj právních předpisů týkajících se zjišťování majetku v řízení o dědictví

Dědické řízení je specifické aplikací předpisů účinných ke dni úmrtí zůstavitele. Týká se to nejen předpisů práva hmotného, ale též předpisů procesních.^{5),6)} U úpravy hmotněprávní to určitě překvapením není, avšak

---

5) Viz § 873 o.z.: Při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele. Byla-li však závěť pořízena před účinností tohoto zákona, posuzuje se její platnost podle dosavadních předpisů. To platí i o platnosti vydědění.

6) Viz část dvanáctá, hlava I, bod 12 zákona č. 30/2000 Sb.: Řízení ve věci dědictví po zůstaviteli, který zemřel přede dnem účinnosti tohoto zákona, se v prvním stupni řídí dosavadními právními předpisy.

vzhledem k její provázanosti s předpisy práva procesního (k realizaci subjektivních nároků plynoucích z hmotného práva dědického je nutná ingerence státní moci ve formě řízení o dědictví) je tato koncepce jistě na místě.

Při užití „historických“ formálních předpisů samozřejmě vzniká řada problémů, mnoho ustanovení již nelze aplikovat, neboť pravidla každého řízení musí vycházet též z existující organizace státních orgánů či institucí, a další je třeba modifikovat, aby korespondovaly se současným právním stavem (např. místo pozemkových knih máme katastr nemovitostí, místo státního notářství soud aj.). Kritériem použitelnosti těchto norem je tudíž míra provázanosti s předpisy práva hmotného daného období.

Stručně zde tedy uvádím přehled procesněprávních i hmotněprávních předpisů, které platily na našem území v průběhu 20. století, neboť zejména při dodatečném projednání dědictví je aplikace těchto norem stále aktuální, a dále se zaměřím na charakteristiky jednotlivých etap vzhledem k tématu rigorózní práce. Ohledně ostatních institutů dědického práva hmotného i procesního odkazuji na příslušnou literaturu,⁷⁾ z níž bylo taktéž čerpáno při psaní této kapitoly.

1. Zemřel-li zůstavitel před 1.1.1951:

- a) právo hmotné: je třeba aplikovat Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ze dne 1. června 1811, ve znění pozdějších předpisů (dále též o.z.o.), zejména § 531 - § 824.

Za pozornost jistě stojí skutečnost, že v tomto období se dědictví nenabývalo okamžikem smrti zůstavitele (jak je tomu dle platné právní úpravy), avšak až odevzdáním dědictví oprávněnému dědici soudem tzv. odevzdací

---

7) Zejména Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001, P. Bílek a M. Šešina, C.H.BECK, 2001.

listinou, jejímž doručením se dědic stal vlastníkem pozůstalosti a vstupoval do dalších práv zůstavitele.

Do té doby byla pozůstalost⁸⁾ pouze tzv. ležící pozůstalostí (hereditas iacens), neměla charakter právnické osoby, ale byla samostatným majetkovým souborem sui generis, který se v čase měnil, narůstaly úroky, docházelo k pohybům kurzů cenných papírů, majetek se opotřebovával, popř. zničil, dluhy se zvětšovaly o úroky atd., tudíž dědic obdržel ke dni ukončení dědického řízení jmění s částečně jinou hodnotou, než jakou měla aktiva a pasiva dědictví ke dni úmrtí zůstavitele. Do vlastnictví dědice tak přešel souhrn všech práv a závazků zemřelého tvořící pozůstalost ke dni jejího odevzdání, a to i těch, které nebyly v době vydání odevzdací listiny známy.

V době mezi úmrtím zůstavitele a přijetím pozůstalosti povolanou osobou (tj. do podání dědické přihlášky) se na ležící pozůstalost pohlíželo, jako by byla dosud v držení zemřelého (viz § 547 o.z.o.), poté - až do nabytí dědictví odevzdáním - dědic (tzv. delát) představoval zůstavitele, tudíž vůči třetím osobám byli oba považováni za osobu jedinou.

Do doby odevzdání pozůstalosti soudem se mohli věřitelé domáhat uspokojení svých pohledávek, které měli vůči zůstaviteli, pouze z pozůstalosti. Nebylo možné žalovat dědice o splnění určité povinnosti zůstavitele, neboť ležící pozůstalost mohla vystupovat jako účastník soudního řízení.

Pozůstalost zastupoval dědic, který podal dědickou přihlášku, jež byla potřebná k ujmoutí se držby dědictví. V přihlášce bylo třeba soudu prokázat právní důvod dědění (dědický titul, tedy dědickou smlouvu, závěť či zákon), výslovně vyjádřit přijetí dědictví, a dále, zda se podává bezvýhradně či s výhradou právního dobrodiní soupisu.

Bezvýhradná přihláška dědická měla za následek odpovědnost dědice

---

8) Dle § 531 o.z.o. se pozůstalostí myslel souhrn práv a závazků zemřelého, pokud se nezakládaly na poměrech pouze osobních.

všem zůstavitelovým věřitelům za jejich pohledávky a všem odkazovníkům za jejich odkazy, i když pozůstalost nestačila. V případě více dědiců se jednalo o odpovědnost solidární.

Naopak přihláška podmíněná zavazovala dědice jen do výše ceny pozůstalosti, jež byla zjištěna na základě seznamu veškerého jmění zůstavitele soudem. Více dědiců bylo zavázáno v případě dělitelného plnění jen podle poměru svých zákonných dědických podílů, a až v případě plnění nedělitelného byli tito zavázáni společně a nerozdílně. Spory vznikající v těchto situacích se však neřešily v pozůstalostním řízení, nýbrž v řízení samostatném zahájeném věřitelem proti dědici (dědicům).

Již učiněná přihláška, kterou soud přijal svým usnesením, nemohla být měněna ani vzata zpět.

Ke správě dědictví potřeboval dědic zvláštní soudní usnesení, jímž mu bylo opatrování pozůstalosti přenecháno.⁹⁾ V praxi se však takovéto usnesení vyskytovalo pouze ve sporných situacích, jak dokládají četné dědické spisy staršího data. Navíc se dědic musel fakticky ujmout správy pozůstalosti ihned po úmrtí zůstavitele, aby mohl pokračovat v živnosti, starat se o hospodářská zvířata apod.

Nebyla-li mezi více dědici ohledně opatrování pozůstalosti uzavřena dohoda, zřídil soud pro tento případ opatrovníka. Zůstavitel mohl též ve svém posledním pořízení svěřit správu určité (i třetí) osobě, popř. ustanovit vykonavatele poslední vůle.

Ke zjištění stavu pozůstalostních dluhů mohli dědici (i opatrovník pozůstalosti) využít možnosti, již jim o.z.o. nabízel, a sice požádat o svolání (konvokaci) věřitelů pomocí vyhlášky, aby v určité přiměřené lhůtě ohlásili a doložili své pohledávky. Věřitelé, kteří se v určené lhůtě nepřihlásili, neměli

---

9) Podle § 810 o.z.o. jestliže dědic při nastoupení dědictví dostatečně prokáže svoje dědické právo, ponechá se mu opatrování a používání pozůstalosti.

nárok na uspokojení svých pohledávek vůči pozůstalosti (vyjma věřitelů majících pohledávku zajištěnou zástavním právem), byla-li tato vyčerpána zaplacením pohledávek ohlášených. Obdobnou konstrukci známe i ze současné právní úpravy.

b) právo procesní: je třeba užít ustanovení císařského patentu ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř.z. o soudním řízení v nesporných právních věcech (dále jen nesporný patent). §§ 1 - 19 byly zrušeny § 53 odst. 1 zákona č. 100/1931 Sb. a tímto zákonem nahrazeny, proto se při projednávání dědictví po zůstaviteli zemřelém v období od 2.11.1931 do 31.12.1950 užijí normy zákona č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného, obsahujícího – jak název napovídá – obecná ustanovení všech nesporných řízení, a dále §§ 20 – 180 nesporného patentu, jež speciálně upravují řízení o dědictví.

Úkony v tomto řízení prováděl okresní soud v místě posledního bydliště zůstavitele. Některé práce mohli obstarávat dle § 183an. notářského řádu č. 94 ř.z. z 21. května 1855 též notáři pověřeni jako soudní komisaři.

Jakmile se soud o úmrtí dozvěděl, měl zajistit sepsání úmrtního zápisu s vyslancem či veřejným notářem (dále jen vyslanec), který byl povinen co nejdříve zajít do bytu zemřelého a vykonat šetření o skutečnostech významných pro projednání pozůstalosti, tj. nejen o zůstaviteli, jeho rodině, posledních pořizích aj., ale též o jeho jmění – nemovitostech, dlužích, účtech, výživných, apod.

Někdy musel vyslanec pozůstalost ihned zapečetit např. nebyli-li dědicové přítomní, způsobilí majetek spravovat, či byli-li zcela neznámí, a dále v případech převýšení pasiv nad aktivy dědictví, nebo povolení oddělení pozůstalosti od jmění dědice na žádost věřitele, odkazovníka či neopomenutelného dědice (tzv. separatio bonorum). Jinak soudní vyslanec uložil hotovost, šperky, dlužní úpisy i jiné důležité listiny u soudu a ostatní věci

uzavřel v pokojích či na jiném obdobném místě, zapečetiv soudní pečetí dveře i skříně ze všech stran.

Dohled nad zabezpečenými věcmi vyslanec svěřil některé osobě v domácnosti nebo jiné způsobilé osobě, která též obdržela potřebnou zálohu na naléhavé výdaje. Současně sepsal seznam nezapečetěných svršků i peněz, cenných věcí a listin, které převzal do soudní úschovy. Zprávu o úmrtním zápisu podal ihned soudu s výše uvedenými seznamy, a to i tehdy, byl-li zemřelý zcela nemajetný (vyjma nezletilců, u nichž účastníci úmrtní zápis nežádali).

Na základě úmrtního zápisu soud určil, zda a jaká další opatření je třeba učinit k zajištění pozůstalosti. Buď pozůstalost neprojednal, protože zemřelý nezanechal jmění, přenechal ji věřitelům na místo placení v případě jejího předlužení či vyrozuměl dědice o možnosti podat dědickou přihlášku, aby pozůstalost mohla být projednána.

Soud musel též nařídit soupis pozůstalosti, bylo-li ho podle o.z.o. třeba, tj. v situacích, kdy byla podána podmíněná dědická přihláška, na žádost osoby, které náležel ze zákona povinný díl (tzv. neopomenutelný dědic) nebo po vyžádání si oddělení pozůstalosti od dědicova jmění věřitelem, odkazovníkem či neopomenutelným dědicem. Další případy pořizení soupisu z moci úřední stanovil § 92 nesporného patentu.¹⁰⁾

K sepsání tohoto inventáře povolal soud vyslanec nebo veřejného notáře, který měl povinnost k soupisu přibrat znalce a svědky, obeslat známé dědice i jiné osoby, o kterých tak bylo v nesporném patentu stanoveno. Cílem inventáře bylo stanovit přesný a úplný seznam všeho movitého i nemovitého jmění zemřelého a určit jeho hodnotu. Za tímto účelem vyslanec prováděl výslech dědiců, ohledání věcí, prozkoumával listiny a činil další úkony.

---

10) Podle § 92 nesporného patentu šlo o tyto další případy: 1. dědic nebo jeho pobyt nebyl znám, byl pod poručenictvím, opatrovnictvím, popř. mu byl v řízení opatrovník ustanoven, 2. dědický podíl připadl chudým, nadaci, obci, kostelu, veřejnému ústavu nebo státu, 3. zůstavitel uložil dědici povinnost, aby zanechal dědictví jiným osobám (tzv. svěřenské náhradnictví).

Cenné papíry bylo nutné zapsat dle druhu, čísla, dne vydání a úrokové míry, v soupisu však byly uvedeny ve své jmenovité hodnotě, neboť určení jejich hodnoty skutečné bylo vyhrazeno až projednání pozůstalosti. Sepisovaly se též svršky (druhově/vahou), jejichž hodnota byla stanovena soudním odhadem, jiné pohledávky i s určením dlužníka, úroků, zajištění atd. a případné jmění obchodní, tovární i živnostenské.

Hodnota nemovitostí, pokud měla být podkladem pro vyměření poplatků, se určovala dle poplatkového zákona. Soudní odhad dvěma znalci byl nutný jen pokud o něj některý z dědiců požádal či jej nařídil soud pro výpočet povinného dílu nebo z jiných vážných důvodů.

Dluhy zahrnul vyslanec do soupisu pouze mohl-li je jednoduše zjistit a na konci této listiny vypočetl celkovou dlužnou částku i hodnotu čistého jmění. Zařazení závazku zůstavitele do inventáře nemělo za následek přerušení jeho promlčení ani neznamenalo, že je dědici uznán co do důvodu a výše. Podepsaný inventář poté předložil soudu se všemi přílohami, avšak s výhradou jeho doplnění či opravení až do odevzdání pozůstalosti.

Pokud nebyl pořizován soupis pozůstalosti, musel se soud spolehnout na popis zůstavitelova jmění dědicem (tzv. místopřísežné seznání jmění) a vzít ho za podklad projednání pozůstalosti. Nebylo možné nařizovat jeho doplnění a přezkoumávat jeho úplnost či věrohodnost. V poplatkových zákonech bylo stanoveno, jak určit hodnotu věcí pro vyměření poplatků.

K odevzdání pozůstalosti bylo třeba, aby dědic prokázal nejen své dědické právo, ale též zaplacení poplatků z pozůstalosti a splnění ostatních povinností uložených mu zákonem (vykázat splnění poslední vůle zemřelého, zajištění povinného dílu nepominutelného dědice apod.).

Ještě před vydáním odevzdací listiny bylo dědicům umožněno si pozůstalost rozdělit. Rozdělení musel soud svým usnesením schválit, dalo by se tudíž říci, že se jednalo o obdobu dnešní dohody o vypořádání dědictví. K rozdělení bylo třeba nejprve vypočíst hodnotu čistého pozůstalostního jmění,

a to podle soupisu (nebo-li ke dni úmrtí zůstavitele), přičemž ke konci výkazu bylo třeba uvést i hodnotu pozůstalosti ke dni rozdělení spolu s podílem každého dědice či s uvedením věcí, které každému z nich připadnou. Toto dělení bylo následně součástí odevzdací listiny a vztahovalo se pouze na majetek v době rozdělení známý.

Na pohledávky věřitelů však rozdělení pozůstalosti nemělo vliv. Dědici odpovídali za závazky pozůstalost tížící podle zákona (viz výše), dohoda o odpovědnosti za dluhy, jež tomuto odporovala, zavazovala pouze dědice při vzájemném vypořádání nároků věřitelů. Tudíž dědici, který uhradil věřiteli více, než kolik dle této dohody platit měl, přiznávala dohoda o rozdělení pozůstalosti právo regresu vůči ostatním spoludědicům.

Nastínila jsem tedy způsob zjišťování majetku v řízení o dědictví před rokem 1951, jakož i možnost jeho vypořádání, přičemž toto zjišťování i ohodnocení bylo důležité zejména pro určení konkrétní velikosti povinného dílu nepominutelného dědice, vyměření poplatků, rozdělení dědictví a stanovení odpovědnosti za dluhy zemřelého v případě podmíněné dědické přihlášky. Zde však byla rozhodná hodnota, jež mělo jmění nikoli v době soupisu inventáře, nýbrž v době doručení odevzdací listiny dědici. Věřitelé mohli navíc dovozovat, že v čase odevzdání je stav pozůstalosti pro ně příznivější a bylo tudíž na nich, aby to v případném sporném řízení prokázali.

Do popředí tedy stejně jako dnes vystupovala spíše legitimační funkce dědického řízení, zaměřená na jisté zjištění právních nástupců zemřelého, před funkcí majetkovou, neboť neprojednání určité věci, práva či dluhu v řízení o dědictví nemělo závažný dopad – dodatečně se provedla úřední jednání, při nichž nebylo třeba podávat novou dědickou přihlášku ani vydávat odevzdací listinu, byly-li tyto úkony již dříve učiněny. Důvodem takového postupu byl institut nabytí majetku odevzdáním soudem, a to i majetku, jež nebyl v době odevzdání znám.

Ohledně dodatečně se objevivší nemovitosti musel soud vydat dodatek k odevzdací listině, aby bylo možno zaznamenat vlastnické právo dědiců do pozemkové knihy. Dědici se mohli dohodnout i na rozdělení nově najevo vyšlého majetku, což musel opět schválit soud, který též vydal dodatek k původní odevzdací listině obsahující výsledek takového dělení.

2. Zemřel-li zůstavitel mezi 1.1.1951 a 31.3.1964 :

- a) právo hmotné – je třeba užít tzv. středního občanského zákoníku, tj. zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ze dne 25.října 1950 (§ 509 - § 561), účinného od 1.1.1951.

Tento zákoník, který přinesl do úpravy dědického práva značné zjednodušení, stanovil, že dědictví se nabyvá smrtí zůstavitele, čímž odstranil institut tzv. ležící pozůstalosti.¹¹⁾ Dále omezil možnost odkazů, nepřipustil dědické smlouvy mezi manžely a neumožnil darování pro případ smrti, svěrenské náhradnictví (tzv. fideikomisární substituci) či společnou závěť manželů. Tímto upřednostnil dědění ze zákona před děděním ze závěti.

K tématu mé práce se váže zrušení institutu bezvýjimečného přihlášení se k dědictví, a s tím spojená neomezená odpovědnost za závazky zůstavitele. Od 1.1.1951 byla tedy mírou dědicovy odpovědnosti za dluhy tížící dědictví jen cena nabytých aktiv, ať již zjištěná za úřední asistence či dle údajů dědice. Nebylo připuštěno ani tzv. separatio bonorum, nebo-li oddělení zanechaného majetku od majetku dědice až do uspokojení všech pohledávek, které věřitelé měli za zůstavitelem.

Shora uvedenými zásahy dřívější režim omezil testovací volnost zůstavitele, zhoršil postavení věřitelů a strohostí právní úpravy přenechal výklad některých institutů na orgánech aplikujících právo. S těmito problémy se dle

---

11) Dědic se tedy stal dnem úmrtí zůstavitele vlastníkem či spoluvlastníkem majetku zemřelého, a pokud dědit nechtěl, musel dědictví odmítnout, narozdíl od dřívější úpravy, kde k dědění bylo třeba učinit projev vůle, tj. podat dědickou přihlášku.

mého názoru lze setkat i v současné právní úpravě práva dědického, která vychází v podstatě již z předpisů platných v tomto období. Avšak vzhledem k tehdejšímu rozsáhlému znárodňování majetku a jiným zásahům do majetkové sféry občanů přicházel do dědictví jen tzv. osobní majetek mající menší rozsah, a tudíž poptávka po některých institutech dědického práva dřívějšího období odpadla a jiné nepotřebovaly tak podrobnou právní úpravu. Dnešnímu tržnímu hospodářství však úprava institutů vycházejících ze socialistických předpisů nemůže vyhovovat a je jediné dobře, že se připravuje její rozsáhlá rekodifikace (viz dále).

Další významná změna se týkala ustanovení o ochraně pravého dědice, který se mohl domáhat svého dědického práva žalobou dědickou, nikoli vlastnickou, jak tomu bylo před 1.1.1951. Tuto žalobu (hereditas petitio) mohl oprávněný dědic podat do tří let od smrti zůstavitele či od právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého.

b) právo procesní: - aplikuje se zákon č.142/1950, o řízení ve věcech občanskoprávních (§ 310 - § 342), účinný od 1.1.1951.

Soudem příslušným k projednání dědictví byl okresní soud v místě posledního bydliště zůstavitele, který mohl projednání dědictví přikázat též notáři, co soudnímu komisaři, ale i v tomto případě všechna rozhodnutí činil soud sám.

Od 1.1.1952 však nabyly účinnosti zákon č. 116/1951 Sb. a prováděcí nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb., jež shora uvedený procesní předpis novelizovaly. Od té doby pověření státního notářství projednáním dědictví znamenalo, že všechna rozhodnutí v dědickém řízení již činil notář. Navíc od účinnosti zákona č. 52/1954 Sb., ze dne 27. října 1954, tj. od 1.1.1955 soud státního notáře nepověřoval, nýbrž státní notářství samo zahajovalo řízení a vydávalo v něm veškerá usnesení (dále též státní notář). Pokud ovšem dnes

notář projednává dědictví po zůstaviteli zemřelém mezi 1.1.1952 a 31.4.1964 nemůže ve věci sám rozhodnout, neboť toto činí opět soud.

Státní notář (podle možnosti či potřeby i ten, v jehož obvodu zůstavitel zemřel) provedl předběžné šetření, ve kterém zjistil nejen informace o zemřelém, jeho rodinných poměrech, ale též o případné závěti, majetku a dlužích.

Dále měl povinnost učinit všechna neodkladná opatření – mj. zajistit dědictví, a to uložením u soudu, schovatele, zapečetěním v bytě zemřelého či zákazem výplaty vkladů a jiných pohledávek. K výše uvedenému postupu se státní notář uchýlil v případě potřeby ochrany nároků státu, jiného obecného zájmu nebo právních zájmů zůstavitelova dědice či věřitele, a sice po dobu trvání tohoto zájmu.

Státní notářství řízení zastavilo, pokud zemřelý nezanechal majetek, popřípadě nepatrný majetek rozdělilo mezi věřitele přednostních pohledávek. Jinak dědictví projednalo.

Vždy bylo třeba sepsat přesný a úplný seznam všeho jmění, které měl zůstavitel v době smrti v držbě či u třetích osob, s udáním obecné ceny ke dni jeho úmrtí (tzv. soupis), zpravidla podle údajů předvolaných dědiců. Obecná cena věcí nemovitých mohla být stanovena na základě odhadu znalce, předpisů platných pro daně a veřejné dávky, dřívějšího odhadu nebo smlouvy o posledním zcizení. Na konci soupisu se vypočetla výše dluhů a čistého majetku, který zbyl po jejich odečtení. Stejně jako dnes, u sporných aktiv nebo pasiv se státní notářství omezilo jen na zjištění jejich spornosti a při výpočtu čistého majetku k nim nepřihlíželo. Sestavený soupis schvalovalo a obecnou cenu majetku v době smrti zůstavitele, výši dluhů a hodnotu čistého jmění určovalo státní notářství svým usnesením.

Usnesením dále též rozhodovalo, zda měl být pořízen soupis na místě samém s odhadem, a sice v situacích stanovených § 325 odst. 2 a 3 zákona o

řízení ve věcech občanskoprávních.¹²⁾

Osobu provádějící soupis na místě samém s odhadem stíhala povinnost opatřit si za použití vhodných prostředků podle možností úplné vysvětlení o stavu aktiv a pasiv dědictví. Tyto prostředky uvedla v protokole, ke kterému přiložila nalezené listinné doklady.

Dědici si mohli věci spadající do dědictví rozdělit, a to i mimosoudně. Rozdělení před soudem však podléhalo jeho schválení a mělo povahu soudního smíru. Rozdělení opět (jako v dřívějším období) nemělo vliv na odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele, ani se jím neměnily dědické podíly.

Dědické řízení končilo deklaratorním potvrzením nabytí dědictví a prohlášením projednávání za skončené ve formě usnesení, proti němuž byla přípustná stížnost ve lhůtě patnácti dnů ode dne doručení. Součástí usnesení byl i obsah soudem schválené dohody o rozdělení dědictví, jež se samozřejmě mohla týkat pouze majetku známého.

Při dodatečném objevení majetku státní notář učinil potřebná zajišťovací opatření, doplnil soupis a dle potřeby i usnesení, kterým bylo řízení o dědictví skončeno. Ohledně nově najevo vyšlého majetku tedy nebylo třeba vždy projednávat dědictví, neboť nabytí pozůstalosti bylo již dědicům usnesením potvrzeno podle dílů, jakými se jednotliví dědicové na (též dodatečně objeveném) majetku a dlužích podíleli. Tato konstrukce dodatečného projednání dědictví je obdobou úpravy obsažené v § 179 nesporného patentu (viz výše).

3. Zemřel-li zůstavitel mezi 1.4.1964 a 31.3.1983 :

a) právo hmotné – je třeba použít zákon č. 40/1964 Sb., občanský

---

12) Dle § 325 odst. 2 a 3 z. o řízení ve věcech občanskoprávních byl soupis na místě samém s odhadem pořizen, pokud na zjištění jmění měla zájem socialistická právnická osoba nebo byla-li dědicem osoba nesporná či neznámého pobytu. Od tohoto soupisu na místě samém i od odhadu bylo zpravidla upuštěno, jednalo-li se jen o osobní majetek zůstavitele a dědicové žili převážně z výtěžků vlastní práce.

zákoník, ze dne 26. února 1964, ve znění účinném od 1.4.1964 do 31.3.1983, tj. před novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. (§ 460 – 487).

Základní principy převzal tento dosud platný občanský zákoník ze zákona č. 141/1950 Sb., zejména nabývání dědictví smrtí zůstavitele. Byl však zrušen institut vydědění, omezeny byly formy závětí a změněna koncepce potvrzení nabytí dědictví a vypořádání dědiců.

Dědici nadále odpovídali za dluhy dědictví tížící a za přiměřené náklady spojené s pohřbem poměrně dle jimi nabytých aktiv pouze do výše ceny zanechané pozůstalosti. V případě předluženého dědictví se mohli dědici s věřiteli dohodnout, že jim pozůstalost přenechají k úhradě dluhů. Tato dohoda ke své účinnosti potřebovala schválení státním notářstvím, pokud však k jejímu uzavření či schválení pro rozpor se zákonem nebo zájmy společnosti nedošlo, mohl provést státní notář likvidaci dědictví podle § 43an.¹³⁾ zákona č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád).

V institutu ochrany oprávněného dědice nedošlo k výrazným změnám, přibylo pouze ustanovení o náhradě nákladů, které nepravý dědic na majetek z dědictví vynaložil a o vydání užitků z neprávem nabytého dědictví (srovnej § 485 občanského zákoníku).

b) právo procesní – je nutné aplikovat zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), ze dne

---

13) Dle § 44 not.řádu likvidaci dědictví provedlo státní notářství prodejem všech zůstavitelových věcí, a to i těch, které by jinak nepodléhaly výkonu rozhodnutí, podle ustanovení o prodeji věci při výkonu rozhodnutí. Nepodařilo-li se věci takto prodat, připadly státu s účinností ke dni úmrtí zůstavitele, kterému se na jeho případný dědický podíl či pohledávku za zemřelým nezapočítaly. Pokud na těchto věcech vázla věcná práva, břemena či omezení převodu nemovitosti, zanikla ke dni úmrtí zůstavitele. Pravomocným skončením likvidace neuspokojené závazky věřitelů zanikly, avšak nově najevo vyšlý majetek státní notářství rozdělilo bez ohledu na tento zánik.
Dále byl proveden rozvrh výtěžku prodeje mezi věřitele dle § 45 not.řádu

4.prosince 1963, ve znění účinném od 1.4.1964 do 31.3.1983, tj. opět před novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. (§ 26 - 49).

Tento zákon spolu s novým zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zrušil úpravu dědického řízení podle zákona č. 142/1950 Sb. a „přesunul“ ji do lex specialis – notářského řádu. Tehdy účinný notářský řád byl předpisem smíšeným, obsahoval ustanovení procesní povahy i prakticky opisoval některé normy hmotněprávní a státním notářstvím svěřil podstatné pravomoci, týkající se zejména řízení o dědictví v prvním stupni, registrace smluv, úschov a výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí. Jednalo se tedy o lex specialis vzhledem k občanskému soudnímu řádu.

Změny v dědickém řízení tohoto období reagovaly na zavedení institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále též BSM), jehož vypořádání se stalo součástí řízení o dědictví.

I nadále státní notář za účelem seznání zůstavitelových dědiců, majetku a dluhů prováděl předběžné šetření a zjišťoval stav i obsah případné závěti. Jinak mohl činit neodkladná opatření, vyžadoval-li to zájem společnosti či důležitý zájem účastníků, zejména zajištění dědictví svěřením věcí osobní potřeby členu domácnosti, prodejem, uložením u schovatele či státního notářství, zapečetěním v bytě zemřelého, zákazem výplaty nebo soupisem na místě samém. Notářský řád však dále postup při soupisu na místě samém neupravoval, jak tomu bylo v dřívější úpravě, proto bylo zřejmě třeba vycházet z již zavedené praxe.

Při soupisu aktiv a pasiv dědictví státní notářství vycházelo zejména z údajů účastníků, které mohlo podle potřeby prověřit šetřením na místě samém, výslechem svědků, listinami či jinými důkazními prostředky. Zprávy o vkladech na dotaz státního notářství podávaly peněžní ústavy.

Stav závad váznoucích na nemovitostech byl přezkoumáván státním notářem na podkladě zápisů v pozemkových knihách, za pomoci účastníků i osob, kterým příslušela práva k nemovitostem, a do pasiv dědictví byly zahrnuty jen ty právní vady, které dle provedených šetření do té doby nepozbyly význam.

Znalecký posudek o obecné ceně zůstavitelova majetku se pořizoval pouze tehdy, vyžadoval-li to zájem společnosti či důležitý zájem účastníků, což je opět ustanovení velmi neurčité. Dávalo však státnímu notářství možnost rozhodnout, ve kterých případech je třeba posudek zhotovit a kdy k určení obecné ceny postačuje souhlasné prohlášení účastníků.

K ocenění nemovitostí byla též s oblibou využívána sdělení národních výborů o ceně nemovitého majetku – většinou ve formě tabulky, která stručně předmětnou nemovitost charakterizovala.

V případě sporných aktiv a pasiv, nebylo-li dosaženo mezi dědici dohody, státní notářství dle § 18 notářského řádu přerušilo řízení až do rozhodnutí o sporné skutečnosti v soudním řízení. Pokud však účastník, jemuž byla povinnost k podání návrhu na zahájení takového řízení uložena, ve stanovené lhůtě daný návrh nepodal, státní notářství v řízení pokračovalo a i o této sporné skutečnosti rozhodlo. Stejným způsobem se postupovalo, pokud některý z účastníků nesouhlasil s určením, které věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů náleží do dědictví. Zde tedy nalézáme - od současné úpravy se lišící - odpověď na otázku, jak řešit skutkové spory týkající se děděného majetku v dědickém řízení, což bylo důkazem o odlišném postavení státního notáře od notáře dnešního. Státní notářství v těchto věcech bylo nadáno jakousi subsidiární rozhodovací pravomocí.

Hlavní vadou ustanovení § 18 notářského řádu spatřuji v tom, že po marném uplynutí stanovené lhůty pro podání žaloby k soudu a po pravomocném vyřešení sporu o aktiva či pasiva dědictví státním notářstvím, mohl kterýkoli z dědiců znovu přijít s tím, že zůstavitel vlastnil určitou věc (i jen např. věc nepříliš hodnotnou – oděv či kus nábytku bez prodejní hodnoty). Pokud tuto skutečnost ostatní účastníci popírali, státní notářství určilo další lhůtu pro podání návrhu na zahájení sporného řízení soudního, přičemž po opětovně marném uplynutí určené lhůty byl státní notář nucen znovu o (i banální) věci

pravomocně rozhodnout. Není jistě třeba zdůrazňovat, že v řízení takto docházelo ke zbytečným průtahům.

Další oblastí, ve které měl státní notář rozhodovací pravomoc, byla oblast vypořádání majetku náležejícího do dědictví mezi dědici. Zůstalo-li po zemřelém více dědiců měli možnost se mezi sebou vypořádat dohodou. Pokud taková dohoda neodporovala zákonu či zájmům společnosti státní notářství ji schválilo a po právní moci rozhodnutí o jejím schválení dle ní potvrdilo nabytí dědictví.

Avšak pokud byly mezi dědici spory a k dohodě nedošlo, vypořádání provedlo státní notářství samo podle dědických podílů. Při vypořádání se postupovalo tak, že státní notář rozhodl o tom, co který z dědiců nabyl, přičemž též přihlížel k možnosti účelného využití věci v souladu se zájmy společnosti. Za tím účelem mohl převzít jednotlivé věci či celé dědictví jediný dědic, když dědické podíly ostatních právních nástupců se uspokojily v penězích nebo z věcí zbylých. Další zřetel byl brán na pasiva dědictví, která se vypořádávala mezi dědici za souhlasu věřitelů, pokud měla být odpovědnost za dluhy modifikována jinak, než stanovil zákon. Státní notářství mohlo též majetek v dědictví prodat a poté mezi dědice rozdělit získaný výtěžek.

Základním požadavkem pojetí tehdejší úpravy bylo předcházet sporům mezi dědici, jejichž vzájemný vztah nebyl na dobré úrovni (nebyla uzavřena dědická dohoda). Špatné vztahy dědiců předurčují další komplikace v nastávajících spoluvlastnických vztazích k věcem náležejícím do dědictví zejména ohledně užívání a nakládání se společnými věcmi.

Tato koncepce má své klady i zápory. K pozitivům bych řadila již shora zmíněný preventivní charakter autoritativního vypořádání, hospodárnost takového řešení (v případě spoluvlastnických sporů ohledně užívání a nakládání se společnými věcmi je nutné další soudní řízení spojené s nemalými náklady), a možnost vypořádat majetek podle „částečné dohody“ dědiců, kdy např. mezi dědici není spor o to, kdo má převzít zůstavitelovo šatstvo, zařízení bytu či

osobní automobil, přičemž spory se týkají pouze děděných nemovitostí. Za současné právní úpravy soudu nezbude jiná možnost, než potvrdit nabytí dědictví podle dědických podílů, takže např. zanechal-li zemřelý tři dědice k dědění povolane dle zákona rovným dílem, každému případně dle soudního usnesení spoluvlastnický podíl 1/3 na každém kusu zůstavitelova prádla. Je zřejmé, že po skončení dědického řízení si dědici tento majetek rozdělí dle dohody, avšak co s věcmi, které se kdekoli evidují? I když ohledně jejich vlastnictví není spor, převedení např. osobního automobilu z podílového spoluvlastnictví právních nástupců zůstavitele do výlučného vlastnictví jednoho z nich znamená další náklady a zejména velké časové ztráty. Dostáváme se opět k hospodárnosti autoritativního vypořádání.

Negativa tohoto řešení spočívají v tom, že stát imputuje svou vůli občanům, stanovuje jim, která hlediska účelného využití věcí v dědictví jsou relevantní a co je pro dědice takřikajíc nejlepší. Tento postup nebyl v období socialismu ničím výjimečným, avšak po roce 1989 paternalistická role státu musela ustoupit principům demokratického právního státu, jenž do vzájemných vztahů fyzických osob vstupuje v minimální míře.

Dále byl státní notář při vypořádávání limitován výší dědických podílů jednotlivých dědiců a povinným započtením,¹⁴⁾ což mohlo ve svém důsledku znamenat, že autoritativní vypořádání nemuselo odpovídat ani „částečné dohodě“ dědiců.

Hledisko účelného využití věci v souladu se zájmy společnosti je navíc kritériem dosti vágním, přičemž v socialistickém státě si lze těžko představit zájem společnosti, který by odpovídal též zájmu jedince.

Dědické řízení končilo rozhodnutím (nikoli tedy usnesením), a to

---

14) Dle § 484 občanského zákoníku se při dědění ze zákona dědici započte na jeho podíl to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, nejde-li o obvyklá darování. Při dědění ze závěti je třeba započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel v závěti příkaz či by jinak obdarovaný dědic byl proti dědici nepominutelnému neodůvodněně zvyhodněn.

zvláštním rozhodnutím pro výroky o vypořádání BSM, určení obecné ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví a schválení dohody o vypořádání dědictví. Po právní moci rozhodnutí, kterým byla schválena dohoda o vypořádání dědictví mezi dědici, bylo vydáváno další rozhodnutí, kterým se nabytí dědictví potvrzovalo dle schválené dohody.

Pokud nově vyšel najevo nějaký majetek či dluh po právní moci rozhodnutí, kterým se dědické řízení končilo, státní notář provedl o tomto jmění další dědické řízení. Postup při tzv. „dodatečném projednání dědictví“ byl tudíž od předchozích období odlišný (viz výše).

4. Zemřel-li zůstavitel mezi 1.4.1983 a 31.12.1991 :

- a) právo hmotné – budeme aplikovat opět zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, avšak po novele provedené zákonem č. 131/1982 Sb. (§ 460 – 487), účinném od 1.4.1983.

Touto novelou se na základních principech práva dědického mnoho nezměnilo vzhledem ke zjišťování majetku v řízení o dědictví. Jinak byl znovu zaveden institut vydědění a rozšířen započitatelný majetek na dědický podíl vnuků a pravnuků o zápočty darů, které od zůstavitele obdrželi předci těchto osob.

Úprava bezpodílového spoluvlastnictví manželů byla rozšířena o nevyvratitelnou domněnku jeho vypořádání mezi bývalými manžely, nedošlo-li k vypořádání BSM do tří let od zániku manželství. (obdobnou úpravu známe z dnešního občanského zákoníku u společného jmění manželů).

Koncepce odpovědnosti za pasiva dědictví, předlužení a likvidace dědictví zůstala beze změn.

- b) právo procesní – opět je třeba užít zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), avšak po

novela provedené zákonem č. 131/1982 Sb. (§ 26 - 49), účinném od 1.4.1983.

Novela i do tohoto zákona přinesla pouze dílčí změny netýkající se bezprostředně zjišťování majetku v dědickém řízení, a sice součástí výroku (i nadále) rozhodnutí o vypořádání majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů se stalo též určení jeho ceny, dále bylo možné spojit v jednom rozhodnutí výrok o určení obecné ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví s výrokem o schválení dědické dohody (či jiném vypořádání dědictví státním notářstvím), přičemž se již nevydávalo další rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví podle této dohody.

5. Zemřel-li zůstavitel po 1.1.1992:

- a) právo hmotné – budeme aplikovat opět zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, avšak po novelách provedených zákony č. 509/1991 Sb.(účinnost 1.1.1992), č. 264/1992 Sb. (účinnost 1.1.1993), a č. 91/1998 Sb. (účinnost 1.8.1998).

První důležitou novelou tohoto období, tj. zákonem č. 509/1991 Sb., došlo v úpravě práva dědického k zavedení možnosti ustanovení opatrovníka ke správě podniku po dobu dědického řízení (tento institut však zákon č. 264/1992 Sb. vypustil, neboť zákon č. 519/1991 Sb. s účinností od 1.1.1992 zavedl institut správce dědictví), byla zavedena čtvrtá zákonná dědická skupina a rozšířena třetí o neteře a synovce zůstavitele. Dále byla v § 469a upřesněna úprava vydědění a §§ 476an. rozšířily formy závětí o závěť sepsanou v jiné písemné formě (než byla holografní či sepsaná notářským zápisem) za účasti svědků. Nárok zletilých neopomenutelných dědiců byl snížen ze tří čtvrtin na jednu polovinu jejich zákonného dědického podílu. Byly zavedeny smluvní modifikace zákonem stanoveného rozsahu vzniku BSM. Na základě dohody o vypořádání dědictví mohlo již též vzniknout zástavní právo.

Zákon č. 91/1998 Sb. zrušil bezpodílové spoluvlastnictví manželů a zavedl institut společného jmění (níže též SJM), jehož obsah konkretizoval a umožnil smluvní úpravu jeho vzniku i rozsahu, což se samozřejmě též promítlo v dědickém řízení.

- b) právo procesní – od 1.1.1992 do 31.12.1992 je třeba postupovat podle zákona č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, avšak po novele provedené zákonem č. 519/1991 Sb. (účinnost 1.1.1992). Od 1.1.1993 je ale nutné aplikovat zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění novely č. 263/1992 Sb. (účinnost 1.1.1993), tj. dle § 175a až § 175zd, a dále novely č. 91/1998 Sb. (účinnost 1.8.1998).

Novela notářského řádu č. 519/1991 Sb. zrušila možnost autoritativního vypořádání dědictví, pokud mezi dědici nedošlo k dědické dohodě a obnovila potvrzení nabytí dědictví dle dědických podílů. Zavedla institut správce dědictví, jako jedno z možných neodkladných opatření.

Zákonem č. 263/1992 Sb. byla zrušena státní notářství a řízení o dědictví bylo znovu svěřeno do pravomoci soudů. Od 1.1.1993 tedy působí notář jako soudní komisař, jehož soud pověřuje veškerými úkony v řízení o dědictví (kromě rozhodnutí). Rozhodování procesní i ve věci samé náleželo soudu, jenž tak činil na podkladě úkonů provedených soudním komisařem.

V samotném postupu v řízení došlo však jen k dílčím změnám, zejména byla zrušena pravomoc řešit v rámci řízení o dědictví sporná aktiva a pasiva dědictví či BSM (od 1.8.1998 společného jmění manželů) a účastníci od té doby nejsou odkazováni k uplatnění svého práva před soudem, nýbrž k takovýmto aktivům a pasivům se již nepřihlíží.

Nadále je možné spojovat v jednom usnesení výroky o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů s určením obecné ceny majetku, výše dluhů, čisté hodnoty dědictví a způsobu vypořádání dědictví (potvrzení nabytí

dědictví jednomu dědici, státu či více dědicům podle dědických podílů, schválení dědické dohody).

Po novele provedené zákonem č. 91/1998 Sb. soud namísto dřívějšího vypořádání BSM v řízení o dědictví určuje obecnou cenu majetku ve společném jmění zemřelého i pozůstalého manžela a rozhoduje, který majetek náleží do dědictví, a který manželovi zůstavitele.

Současné prameny práva dědického

Aktuální právní úprava dědického práva hmotného i procesního vychází z výše uvedených, dále novelizovaných předpisů. Významné změny byly provedeny zejména zákonem č. 30/2000 Sb., který (s účinností od 1.1.2001) zavedl rozhodovací pravomoc soudního komisaře k vydávání rozhodnutí upravujících vedení řízení, pozměnil postup při likvidaci dědictví a stanovil, že nadále se v konečném usnesení namísto obecné ceny majetku určuje cena obvyklá.

Mezi prameny dědického práva tedy řadíme (vše samozřejmě ve znění případných pozdějších předpisů):

- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (o.z.), zejména §§ 460 – 487, ale též § 7 nebo § 149,
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (o.s.ř.), zejména §§ 175a – 175zd,
- zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád),
- zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí,
- zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (m.p.s.), vyskytuje-li se v řízení cizí prvek (případně mezinárodní

smlouvy, kterými je Česká republika vázána, jež upravují problematiku dědění, a které mají přednost před m.p.s.),

- vyhlášku č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (jednací řád),
- vyhlášku č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví (notářský tarif),
- instrukci Ministerstva spravedlnosti ČR č.j. 1100/98-OOD, vnitřní kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy,
- předpis Notářské komory České republiky o kancelářském řádu ze dne 9.12.1998,
- předpis Notářské komory České republiky, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidence závětí, ze dne 10.11.2000, ve znění platném od 3.1.2005,

ovšem s tím, že tři poslední předpisy nejsou obecně závaznými.

V některých právních předpisech najdeme dílčí úpravu přechodu práv a povinností zůstavitele na jeho právní nástupce. Většinou je zde upraven přechod majetkových práv mimo rámec dědického řízení na jiné osoby, jejichž okruh nemusí být totožný s okruhem dědiců ze zákona. Pouze v případě, není-li takových osob, právo nebo povinnost zanikne či se stane předmětem dědictví.¹⁵⁾

Do této skupiny bych zařadila následující právní předpisy:

- zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, zejména § 260 odst. 2 a odst. 3,
- zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, zejména § 159 odst. 7,
- zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, viz § 45 odst. 1,
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zejména § 63,

---

15) Ohledně přechodu práv a povinností zemřelého mimo dědické řízení odkazují na publikaci Dědické právo, J. Mikeš a L. Muzikář, Linde Praha, 2. vydání 2005, str. 18 až 21 a na článek Přechod práv jinak než děděním E. Špokové, Ad Notam 5-6/2001, 1/2002 a 2/2002.

- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, viz § 104, odst. 2, odst. 3, odst. 4,
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (o.z.), § 817 týkající se pojištění osob,
- zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (aut. z.), § 26 odst. 2 a odst. 3,
- zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích,
- zákon č. 529/1991 Sb., o ochraně topografií polovodičových výrobků,
- zákon č. 478/1992 Sb., o užitných vzorech,
- zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách,
- zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů,
- zákon č. 408/2000 Sb., o ochraně práv k odrůdám rostlin.

Postup soudního komisaře při zjišťování majetku v řízení o dědictví

1. Zahájení řízení

Dědické řízení soud zahájí i bez návrhu, jakmile se dozví o úmrtí fyzické osoby (viz výše), pověří příslušného¹⁶⁾ notáře jako soudního komisaře, aby provedl úkony v tomto řízení a postoupí mu spis.

Již v oznámení o úmrtí, pokud ho podává např. domov důchodců, nemocnice či ústav sociální péče, může být údaj o majetku zůstavitele, neboť

---

16) Pověřen může být pouze notář působící v obvodu okresního či obvodního soudu, jenž je podle § 88 písm.k) o.s.ř. místně příslušný – tj. ten, v jehož obvodu měl zůstavitel bydliště, pobyt, majetek nebo mezi několika ten, který první provedl úkon v řízení. Notář je dále pověřen podle rozvrhu, který podle § 175za o.s.ř. na návrh příslušné notářské komory vydá předseda krajského soudu na každý kalendářní rok. Další podrobnosti upravuje § 99 - § 102 jednacího řádu.

součástí tohoto oznámení bývá též seznam věcí a dokladů, které měl zemřelý u sebe (většinou se jedná o šatstvo, drobnou hotovost či šperk). Finanční prostředky, šperky či jiné hodnotnější věci zůstavitele zůstávají v tomto zařízení deponovány až do skončení dědického řízení. Ostatní věci (zejména ty méně hodnotné, jako je šatstvo, obuv atd.) pracovníci nemocnice či ústavu vydávají většinou osobám, o kterých je jim známo, že jsou v příbuzenském či obdobném blízkém vztahu k zemřelému.

Soudní komisař, poté co mu příslušný soud postoupí spis obsahující zejména úmrtní list zůstavitele, provede šetření v Centrální evidenci závětí (CEZ), jež je neveřejným seznamem v elektronické podobě vedeným Notářskou komorou ČR v rámci Centrálního informačního systému. CEZ má dvě oddělené části. V oddělené části CEZ týkající se závětí soudní komisař zjistí, zda je zde evidována závěť zůstavitele, listina o vydědění či o odvolání těchto úkonů.

Nově (od 1.1.2005 – fakticky však až od dubna 2005, kdy byla tato aplikace zprovozněna) CEZ obsahuje také údaje o listinách o ustanovení správce dědictví, listinách o odvolání listiny o ustanovení správce dědictví a o listinách o odvolání souhlasu s ustanovením do funkce správce dědictví, proto je nutné provést šetření také v této oddělené části Centrální evidence závětí.¹⁷⁾

Centrální evidence závětí byla uvedena do provozu 1.1.2001 a jejím předmětem jsou údaje o závětech sepsaných notářským zápisem nebo přijatých notáři do úschovy od 1.1.2001, dále o neprohlášených závětech evidovaných soudy k 31.12.2000 a od 1.1.2005 obsahuje též listiny o správě dědictví. Další podrobnosti ohledně protokolu o stavu a obsahu závěti či listiny o správě dědictví, které vyšly najevo šetřením v CEZ či jiným způsobem, stanoví §§ 75 - 79 jednacího řádu.

---

17) Podrobnosti stanoví předpis Notářské komory České republiky, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidence závětí, ze dne 10.11.2000, ve znění platném od 3.1.2005.

Závěť bývá často zdrojem poznání o majetku zemřelého, i když je samozřejmě možné, zejména uplynula-li delší doba mezi jejím sepsáním a úmrtím zůstavitele, že údaje v ní již nejsou aktuální a s věcmi či majetkovými právy bylo za jeho života jinak naloženo. Většinou pak soudnímu komisaři bude stačit souhlasné prohlášení dědiců o tom, že zůstavitel již ke dni úmrtí nebyl vlastníkem v závěti uvedeného majetku.

Další fází dědického řízení je předběžné šetření, ve kterém si notář (popřípadě jeho pověřený pracovník – níže jen notář nebo soudní komisař) opatří údaje nejen o zůstaviteli, ale i další informace potřebné pro zjištění zůstavitelových dědiců, majetku i jeho dluhů. Toto šetření je určitou přípravou k projednání dědictví, na jehož základě si poté soudní komisař obstarává další údaje potřebné právě k vlastnímu projednání.

K předběžnému šetření bývá předvolán vypravitel pohřbu, neboť většinou pouze o něm se notář dozví z postoupeného spisu a předpokládá se, že měl k zemřelému tak blízký vztah, že bude obeznámen s údaji o jeho osobě, závěti, rodině a jmění.

Soudní komisař tedy vychází z údajů sdělených mu touto osobou, přičemž ohledně některého majetku nebude již třeba provádět další šetření (jedná se např. o zůstavitelem zanechanou hotovost, bytové zařízení, elektrospotřebiče aj.), o jiném (např. nemovitostech, vkladech na účtech či vkladních knížkách u bank, cenných papírech apod.) bude ještě nutné provést přesnější zjištění. Je též možné, že již při předběžném šetření vyjde najevo, že zůstavitel nezanechal majetek či zanechal jen majetek nepatrné hodnoty a bude tedy třeba postupovat podle § 175h o.s.ř.¹⁸⁾

Za majetek nepatrné hodnoty se považuje - dle stávající praxe - majetek, jehož hodnota nepřesahuje částku cca 10.000 Kč. Samozřejmě je nutné zvážit

---

18) Podle § 175h odst. 1 o.s.ř. soud řízení zastaví, nezanechal-li zůstavitel majetek, podle odst. 2 soud řízení zastaví a zanechaný majetek nepatrné hodnoty může vydat tomu, kdo se postaral o zůstavitelův pohřeb.

všechny okolnosti případu, zejména poměry zemřelého a jeho rodiny, výši nákladů pohřbu, případné vypořádání společného jmění manželů, pietní hodnotu věcí takto přecházejících, jakož i pohyblivost cen např. u cenných papírů, které ke dni úmrtí mohou mít hodnotu nízkou, avšak časem se může rapidně zvýšit. U majetku, s nímž jsou spojena další práva a povinnosti (již zmíněné cenné papíry, práva a povinnosti ze stavebního spoření – ač s nízkým zůstatkem na účtu) nelze postupovat dle § 175h odst. 2 o.s.ř. z důvodu ochrany (ostatních) dědiců. Navíc při zastavení řízení podle § 175h odst. 2 o.s.ř. musí vypravitel pohřbu s tímto postupem projevit souhlas.

Vlastnictví k věcem, jež tvoří nepatrný majetek zemřelého, nenabývá vypravitel pohřbu děděním, nýbrž jejich vydáním soudním rozhodnutím. Vypravitel pohřbu se tudíž nestává alter ego zůstavitele, nevstupuje do jeho práv a povinností ke dni jeho úmrtí, ale nabývá vlastnictví rozhodnutím státního orgánu podle § 132 o.z.¹⁹⁾

V předběžném šetření se notář zaměřuje na veškeré jmění, které ke dni smrti náleželo zůstaviteli, tj. věci, pohledávky, jiná majetková práva a dluhy, pokud nepřechází na právní nástupce mimo dědické řízení (tak tomu je např. u peněžitých nároků z pracovního poměru, nájmu bytu či pojistného plnění z pojištění osob).

Je potřeba také zjistit údaje o věcech, právech a jiných majetkových hodnotách, které měl zemřelý v době smrti v případném společném jmění manželů, nedošlo-li k zúžení či rozšíření jeho zákonného rozsahu, a které naopak náležely do jeho výlučného jmění, což je podkladem pro budoucí vypořádání SJM.

O předběžném šetření sepíše soudní komisař protokol, jehož součástí jsou mj. i údaje o případných zůstavitelových nemovitostech, zůstatcích na účtech a vkladních knížkách vedených u bank, motorových vozidlech, hotovosti, právech

---

19) Viz publikace Dědictví, R. Kučera, Linde Praha, 2001, str. 40.

a povinnostech vyplývajících ze stavebního spoření, nárocích penzijního připojištění, majetkových autorských právech, cenných papírech a podílech v obchodních společnostech či družstvech vč. bytových, podniku, bezpečnostní schránce u banky, pohledávkách, zbraních a střelivu, bytovém zařízení, elektrospotřebičích, šatstvu a jiných movitých věcech, např. sbírkách, špercích, výpočetní technice, uměleckých předmětech atd. Tento výčet není samozřejmě úplný a i informace získané v rámci předběžného šetření je možné v řízení dále doplňovat. Údaji se rozumí zejména konkretizace toho kterého majetku jeho označením s uvedením jména a adresy osoby, u níž se majetek nachází; u nemovitostí je důležité uvedení katastrálního území, v němž je nemovitost umístěna.

Nově – v souvislosti s přijetím zákona č. 554/2004 Sb., jímž byl novelizován o.z., obchodní zákoník i o.s.ř., který nabyl účinnosti 1.1.2005 – je v § 175d odst. 5) o.s.ř. stanovena povinnost notáře, vyjde-li při předběžném šetření najevo, že na jméno zůstavitele byl veden účet u banky, tuto banku vyzkoušet o dni jeho úmrtí. O důsledcích změn provedených touto novelou na řízení o dědictví bude pojednáno dále v pasáži o správci dědictví a v části zjišťování konkrétního majetku v dědickém řízení, a sice finančních prostředků.

Součástí protokolu o předběžném šetření jsou i informace o nákladech pohřbu zůstavitele a jeho dlužích, opět s uvedením, zda jde případně o pasiva náležející do společného jmění manželů.

Pokud i po provedeném předběžném šetření zůstane ohledně nějakého majetku či dluhu nejasno, vyzve notář osobu, s níž se protokol sepisuje, k jeho dodatečnému doplnění s určením přiměřené lhůty.

2. Neodkladná opatření

Vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků, učiní soud i bez návrhu neodkladná opatření. V praxi se jich příliš nevyužívá, avšak

v některých případech, zejména soupisy na místě samém, mohou být též pramenem poznání zůstavitelova majetku.

Mezi neodkladná opatření náleží zajištění dědictví, svěření věcí osobní potřeby manželovi zůstavitele nebo jinému členu jeho domácnosti a prodej věcí, které nelze uschovat bez nebezpečí škody či nepoměrných nákladů.

Zajištění se provede zejména uložením věcí u soudu či schovatele, zapečetěním v bytě zůstavitele nebo na jiném vhodném místě, zákazem výplaty u zůstavitelova dlužníka nebo již uvedeným soupisem na místě samém.

Většina těchto neodkladných opatření je pouze faktickým úkonem notáře, nevydává se o nich tudíž žádné usnesení (o ustanovení správce dědictví viz níže).

Podrobnější úprava je obsažena v § 80 - § 87 jednacího řádu, jež rozvádějí ustanovení § 175e a § 175f o.s.ř.

Soupis na místě samém je seznamem věcí, které se nalézají v bytě zůstavitele či na jiném místě. Nelze ho zaměňovat se soupisem aktiv a pasiv dědictví dle § 175m o.s.ř., který má být úplným seznamem majetku a dluhů zůstavitele, i když je zřejmé, že soupis dle § 175m o.s.ř. bude též vycházet ze soupisu pořízeném na místě samém dle § 83 jednacího řádu.²⁰⁾

Soupis na místě samém často následuje po neodkladném opatření spočívajícím v zapečetění věcí v bytě zemřelého či na jiném vhodném místě a bývá spojen s oceněním věcí znaleckým posudkem soudního znalce ustanoveného podle § 127 o.s.ř. Jak však bylo judikováno Městským soudem v Praze²¹⁾ znalecký posudek o ceně movitých věcí v bytě zůstavitele (nebo na

---

20) Na soupis samotný se vztahuje především odst. 2 uvedeného § 83 jednacího řádu, dle něhož soudní komisař o soupisu pořídí protokol, ve kterém sepíše věci, jež jsou na místě samém. Cennější věci přesně popíše, aby se vyloučila možnost jejich záměny. Tvrdí-li některý z účastníků, že určitá věc na místě samém do soupisu nepatří, do protokolu se věc uvede s poznámkou, kdo a jaké nároky si na věc činí. Do soupisu se nezahrnou věci potřebné k pohřbení zůstavitele a věci bezcenné.

21) Usnesení Městského soudu pod č.j. 24 Co 206/96-135 ze dne 31.7.1996.

jiném místě, kde měl zůstavitel věci uloženy), který podal ustanovený soudní znalec na podkladě vlastní prohlídky uskutečněné bez jednání a v nepřítomnosti notáře, je pouze důkazem o ceně posuzovaných movitých věcí, ale neodkladné opatření soupisem na místě samém nenahrazuje.

S účinností od 1.1.2005 byla změněna koncepce institutu správce dědictví, a to zákonem č. 554/2004 Sb., který novelizoval občanský zákoník, občanský soudní řád a další právní předpisy. Do občanského zákoníku vložil nové paragrafy 480a až 480f, ve kterých zavedl „dva druhy“ správců dědictví, kteří však mají tutéž povinnost vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře pod sankcí odpovědnosti za škodu dědicům podle obecných ustanovení § 420 o.z. Jedná se o správce ustanoveného zůstavitelem podle § 480d o.z. a o správce ustanoveného soudem, který vede řízení o dědictví podle § 175f o.s.ř.

Možnost ustanovit správce dědictví zůstavitelem je revolučním krokem v úpravě tohoto institutu, jenž dává zůstaviteli právo rozhodnout o hospodaření s majetkem náležejícím do dědictví během dědického řízení. Zůstavitel má jistě nejlepší povědomí o osobě s vhodnou kvalifikací pro tuto funkci a je jediné dobře, že současná právní úprava již v tomto směru bude respektovat jeho vůli. Zůstavitel navíc může stanovit rozsah spravovaného majetku správcem dědictví, a to buď tak, že správce bude obhospodařovat veškerý majetek náležející do dědictví či jeho určenou část (např. podnik, nemovitost). Z listiny o ustanovení správce dědictví může soudní komisař také čerpat údaje potřebné pro zjišťování jmění zemřelého; samozřejmě jsou-li zde uvedeny.

„Druhý typ“ správce dědictví upravuje § 175f o.s.ř., přičemž tohoto správce může ustanovit soud v řízení o dědictví, vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků. Soud zde vždy musí vymezit rozsah spravovaného majetku, což předpokládá již alespoň částečné povědomí soudního komisaře o zůstavitelově jmění, z čehož vyplývá, že potřeba ustanovení správce dědictví vyplyne nejčastěji až po provedení předběžného šetření. Při předběžném šetření je tedy nezbytné objasnit např. jaké nemovitosti

či který podnik zůstavitele mají být spravovány, co bylo předmětem činnosti podniku, jaké majetkové hodnoty jej tvoří apod.

Údaje o rozsahu a druhu spravovaného majetku se následně využijí při výběru osoby správce dědictví, neboť soud ustanoví správcem dědictví osobu, která má se správou nemovitosti či s vedením podniku zkušenosti. Usnesení o ustanovení správce dědictví vydává soud na podkladě návrhu usnesení připraveného soudním komisařem. Správce dědictví bude nejčastěji vybírán na základě návrhu dědiců, splní-li předpoklady stanovené zákonem.²²⁾

Obecné poznámky ke zjišťování aktiv a pasiv dědictví

Nebylo-li tedy dědické řízení zastaveno pro nedostatek majetku podle § 175h odst. 1 o.s.ř. nebo proto, že zůstavitel zanechal jen majetek nepatrné hodnoty, jenž byl podle § 175h odst. 2 o.s.ř. vydán vypraviteli pohřbu, soudní komisař v řízení pokračuje a činí další úkony týkající se zjišťování okruhu dědiců, majetku a dluhů zůstavitele.

Notář též činí úkony ohledně zjišťování případného majetku a dluhů náležejících do společného jmění manželů za účelem jeho pozdějšího vypořádání, které je též podkladem pro soupis aktiv a pasiv dědictví. Jména, jež náleží do SJM a které v rámci vypořádání nepřipadne pozůstalému manželovi, avšak případně do dědictví, bude samozřejmě nutné do soupisu aktiv a pasiv zahrnout.

Tato zjištění jsou již podrobnější, navazují zejména na údaje opatřené při předběžném šetření a slouží nejen k poznání, zda byl zůstavitel např. vlastníkem

---

22) Podrobnější rozbor tohoto novelizovaného institutu je obsažen v článcích Správce dědictví de lege ferenda, M. Protivová, Ad Notam 2/2004, Správce dědictví – persona grata či non grata?, S. Sikstová, Ad Notam 2/2005 aj.

určité věci, náleželo mu majetkové právo či měl konkrétní dluh, ale jsou také podkladem pro pozdější určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popř. výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele dle § 175o o.s.ř.

Soudní komisař má k dispozici obvyklé důkazní prostředky k získání informací o stavu zůstavitelova jmění či k určení jeho obvyklé ceny, jako jsou shodná tvrzení účastníků dle § 120 odst. 4 o.s.ř., listinné důkazy, zprávy a vyjádření orgánů, znalecké posudky i všechny ostatní prostředky, jimiž lze podle § 125 o.s.ř. zjistit stav věci.

Nejčastějším důkazním prostředkem při určování rozsahu zůstavitelova majetku a dluhů jsou shodná tvrzení účastníků, která poskytují (z hlediska významných skutečností pro rozhodnutí) spolehlivý základ pro právní posouzení, zda určitá věc nebo majetkové právo, popřípadě dluh patřily zůstaviteli, jak dovodil Nejvyšší soud.²³⁾ Shodná tvrzení jsou tedy podkladem pro zjištění notáře jen po stránce skutkové, soudní komisař je povinen je zhodnotit podle § 132 o.s.ř.,²⁴⁾ a poté učinit právní závěr o stavu jmění zůstavitele, přičemž názory účastníků není vázán.

Podle § 175m o.s.ř. má soudní komisař povinnost vyšetřit zůstavitelův majetek a jeho dluhy, v čemž ovšem nelze spatřovat povinnost zjistit veškeré jmění zemřelého, ať se nalézá kdekoliv, neboť je i povinností účastníků, aby označili konkrétní majetek zůstavitele podle stavu v době jeho úmrtí. Není tudíž možné vyhovět žádostem dědiců o vypátrání účtů či jiných bankovních produktů zůstavitele u všech peněžních ústavů v České republice apod.²⁵⁾

Naopak údaje o věcech či jiných majetkových hodnotách registrovaných

---

23) Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1982/98.

24) Podle § 132 o.s.ř. důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.

25) Viz Dědické právo, J. Mikeš a L. Muzikář, Linde Praha, 2. vydání 2005, strana 232.

centrálně (např. zaknihované cenné papíry, automobily) není problém získat. Zde stačí provést dotaz na příslušnou instituci a i když dědici tento majetek nekonkretizovali (odpovědi typu – „zůstavitel měl nějaké zaknihované cenné papíry, není mi známo jakého druhu ani jejich počet“), osoba pověřená vedením této databáze vyhledá potřebné údaje podle rodného čísla zůstavitele.

Soudní komisař dále nemůže v řízení prověřovat osud majetku, který kdysi zůstaviteli náležel, ale z hlediska časového odstupu mezi jeho pořízením a smrtí zůstavitele je téměř vyloučeno, aby tento majetek zůstal v nezměněné podobě.

S tímto však nekoresponduje náleží Ústavního soudu České republiky²⁶⁾, který vyvolal značné polemiky zejména na stránkách časopisu Ad Notam. Odůvodnění tohoto rozhodnutí se sice zabývá hlavně problematikou účastenství v dědickém řízení, ale dopadá též na otázku zjišťování majetku v řízení o dědictví a na povinnosti soudního komisaře s tímto související.²⁷⁾

Ústavní soud dovodil, že ochrana oprávněného dědice dle § 485 odst. 1 o.s.ř. je v tomto případě nedostačující, neboť by stěžovatelka (dcera zůstavitele) „vstoupila do právních závěrů o hodnotě dědictví, aniž by mohla jakýmkoli způsobem spolupůsobit při určení této hodnoty.“ Navíc měl Ústavní soud „vážné obavy o stanovení těchto hodnot s přihlédnutím k vysoké funkci zůstavitele a jeho společenskému postavení, které nemohlo obnášet starý nábytek v hodnotě 3.000 Kč, žádný obraz, koberce, prostě zařízení bytu, které by odpovídalo jeho funkci. Určitě to není jen obnošené šatstvo, které nestojí ani za zhodnocení.“

Dále usoudil, že „připuštěním vstupu do takto vytvořené masy dědictví by ve vztahu ke stěžovatelce došlo k porušení základního práva rovnosti účastníků

---

26) Jedná se o náleží II. ÚS 421/99 ze dne 12. ledna 2000.

27) Obvodní soud pro Prahu 4 určil svým usnesením jedinou dědičkou II.dědické skupiny po zůstaviteli jeho manželku. Dodatečně však vyšlo najevo, že dalšími dědici zemřelého jsou ještě jeho dcera a vnuk, všichni tři dohromady tedy povolání k dědění rovným dílem v rámci I.dědické skupiny.

– dědiců, když jeden z nich usměrňoval konečný výsledek hodnoty dědictví a druhému byla zaviněným jednáním prvního dědice tato možnost odepřena.“

Na jiném místě odůvodnění tohoto nálezu Ústavní soud dovodil, že vycházel-li Obvodní soud pro Prahu 4 z údajů manželky zemřelého, že byl zůstavitel bezdětný, a tudíž že je jedinou dědičkou, „potom lze mít jednoznačně pochyby o hodnotách bytového zařízení i elektrických spotřebičů. Tatáž pochybnost vzniká o celkovém výčtu věcí, spadajících do dědictví, včetně eventuální zanechané hotovosti.“

Napadené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 tedy Ústavní soud svým nálezem zrušil.

Zejména je třeba podotknout, že dospěl-li Ústavní soud k závěru, že pozůstalá dcera se nestala účastnicí řízení o dědictví, potom pro ní podle § 159a odst. 1 o.s.ř. (dříve § 159 odst. 2 o.s.ř.) ve spojení s § 167 odst. 2 o.s.ř.²⁸⁾ výrok usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 nebyl závazný.

Navíc ochrana oprávněného dědice nespočívá v právu na vydání majetku (či jeho části) zahrnutém v konečném usnesení soudu, ale dle § 485 odst. 1 o.z. je nepravý dědic povinen vydat dědici oprávněnému majetek, který z dědictví má podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice.

Podle § 458 odst. 1 o.z. musí být z bezdůvodného obohacení vydáno vše, tzn. in natura. Pouze není-li to dobře možné, musí být poskytnuta peněžitá náhrada. V případném sporu, zahájeném na základě dědické žaloby (hereditas petitio) dcery zůstavitele lze pro stanovení rozsahu bezdůvodného obohacení znovu určit, který majetek zemřelému v době smrti náležel, a za splnění podmínek pro peněžitou náhradu (může se jednat o situaci uvedenou v § 486 o.z., jež je výjimkou z obecného pravidla, že nikdo nesmí převést více práv než

---

28) Dle § 159a odst. 1 nestanoví-li zákon jinak, je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení a dle § 167 odst. 2 není-li dále uvedeno jinak, užije se na usnesení přiměřeně ustanovení o rozsudku.

sám má) ho znovu i ocenit. Na zůstavitelovu dceru by ovšem dopadala povinnost prokázat, které všechny věci, práva či jiné majetkové hodnoty zemřelému ke dni jeho smrti náležely. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 by mělo význam pouze pro určení osoby žalované, tj. zůstavitelovy manželky.

Další zarážející skutečností na předmětném nálezu je to, že Ústavní soud učinil nezpochybnitelný závěr o tom, že pokud zemřelý zastával vysokou funkci, nemohl nevlastnit obrazy, koberce, nákladné zařízení bytu aj. Tento názor nebere v úvahu volnost nakládání s majetkem za života zůstavitele ani možné opotřebení dříve nakoupených věcí.²⁹⁾

Navíc šetření soudního komisaře v řízení o dědictví zejména ohledně rozsahu a ocenění zůstavitelova jmění nemohou být nikdy naprosto přesná, což i vzhledem menšímu významu majetkové funkce dědického řízení nemůže být zarážející. Existují instituty, kterými se dají případy neúplných zjištění napravit, jako jsou dodatečné projednání dědictví, oprava nepravomocného usnesení, ochrana oprávněného dědice a nezávaznost konečného usnesení vůči osobám, jež nebyly účastníky dědického řízení.

Jiná situace nastává, rozchází-li se účastníci v názorech, které aktivum či pasivum náleží do dědictví, popř. jaká je jeho výše. Soudní komisař nesouladné údaje prověří a spor mající právní povahu posoudí sám v rámci dědického řízení. Týká se to sporů např. o posouzení, zda určitá věc náleží do společného jmění manželů či výlučného vlastnictví zemřelého, je-li patrné, že byla zůstavitelem nabyta dědictvím/darováním, či bude-li členský podíl v bytovém družstvu do SJM zahrnut, neboť jeden z manželů se stal členem bytového družstva za trvání manželství, jakož i cenných papírů, které jeden účastník navrhuje zařadit do aktiv dědictví, ačkoli je zůstavitel ještě za života převedl prokazatelně do vlastnictví jiné osoby podle platné právní úpravy, atd.

---

29) Viz články Zamyšlení nad jedním nálezem Ústavního soudu, O. Holub, Ad Notam 2/2000 a Zamyšlení nad „Zamyšlením...“ JUDr. Holuba, J. Šubrtová, Ad Notam 3/2000.

Jedná-li se však o spory skutkové (např. popírá-li některý z dědiců existenci dluhu vůči třetí osobě s odůvodněním, že dluh byl ještě za života zůstavitele uhrazen anebo jeden účastník tvrdí, že investoval do majetku zůstavitele své finanční prostředky a má za ním tudíž pohledávku v určité výši, avšak soudně nepřiznanou, a druhý účastník tyto investice popírá a tvrdí, že k nim vůbec nedošlo nebo k nim došlo v menším rozsahu), postupuje notář – soudní komisař podle § 175k odst. 3 o.s.ř. Takový spor o aktiva a pasiva dědictví v dědickém řízení neřeší, omezí se jen na zjištění jejich spornosti a při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě výše jeho předlužení k nim nepřihlíží. Zákon dal touto formulací jasně najevo, že řízení o dědictví je řízením nesporným a neslouží k rozhodování sporů dědiců ohledně zařazení či nezařazení určité položky do soupisu aktiv a pasiv dědictví narozdíl od dřívější úpravy obsažené v § 18 zákona č. 95/1963 Sb., notářský řád (viz výše).

Dojde-li později k odstranění spornosti z iniciativy dědiců, soud se s tím případně vypořádá v dodatečném projednání dědictví.

Postup soudu je stejný, závisí-li rozhodnutí o vypořádání majetku ve společném jmění manželů zůstavitele a pozůstalého manžela na skutečnosti, která zůstala mezi pozůstalým manželem a některým z dědiců sporná (viz § 175l odst. 1 věta druhá o.s.ř.).

Podle odůvodnění usnesení Krajského soudu v Brně³⁰⁾ podání žaloby podle § 175y odst. 1 o.s.ř.³¹⁾ ohledně sporných aktiv a pasiv dědictví ještě v průběhu řízení není důvodem pro přerušení tohoto řízení dle § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř., neboť § 175y odst. 1 o.s.ř. je ustanovením speciálním.

---

30) Usnesení ze dne 2.12.1996 sp. značka 18 Co 402/95.

31) Dle § 175y odst. 1 o.s.ř. nezařazení majetku nebo dluhů do aktiv a pasiv dědictví v důsledku postupu podle § 175k odst. 3 nebo § 175l odst. 1 věty druhé nebrání účastníkům řízení, aby se domáhali svého práva žalobou mimo řízení o dědictví.

Dojde-li mezi dědici ke sporu o to, zda věc, která nebyla do soupisu aktiv a pasiv dědictví zahrnuta, patří do dědictví, musí být účastníky navazujícího soudního řízení zahájeného na základě žaloby o určení vlastnictví zůstavitele k této věci ke dni jeho úmrtí podle § 80 písm. c) o.s.ř. všichni zůstavitelovi dědici. Podle odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu³²⁾ je k podání této určovací žaloby aktivně legitimován pouze zůstavitelův dědic. Zanechal-li zůstavitel více dědiců, jsou - až do doby vypořádání dědictví ohledně věci, jež patří (nebo o níž je tvrzeno, že patří) do dědictví po zůstaviteli - za její vlastníky považováni všichni zůstavitelovi dědici. Z právních úkonů týkajících se této věci jsou vůči jiným osobám oprávněni a povinni společně a nerozdílně a v řízení, v němž jde o tuto věc, mají postavení nerozlučných společníků.

Proto i za situace, kdy dojde mezi nimi ke sporu, jenž se této věci týká, platí, že musí být účastníky řízení všichni tito dědici. Aktivně legitimováni jsou tudíž dědici, kteří tvrdí, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem uvedené věci, přičemž pasivně legitimováni jsou všichni dědici ostatní, kteří tuto skutečnost popírají.

Dalším judikátem vztahujícím se ke sporným aktivům a pasivům dědictví je usnesení Městského soudu v Praze.³³⁾ Tímto usnesením odvolací soud zrušil usnesení soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Soud prvního stupně potvrdil nabytí dědictví zůstavitelově družce a neteři jako dvěma jediným dědičkám III. dědické skupiny, neboť k dědické dohodě mezi nimi nedošlo. Do pasiv dědictví však nezařadil pohledávku družky zůstavitele z důvodu investic do majetku zemřelého, neboť neteř zůstavitele s „touto pohledávkou zásadně nesouhlasila“.

Avšak tento pouhý nesouhlas dle – podle mě správného – názoru odvolacího soudu není dostatečným důvodem pro závěr, že jde o sporná pasiva.

---

32) Rozsudek ze dne 27.7.2004, sp. značka 22 Cdo 882/2004.

33) Usnesení ze dne 28.6.2002 č.j. 24 Co 127/2002-72.

O spornost pasiv půjde v situaci, kdy tato pasiva jsou sporná skutkově, tzn. uvedou-li účastníci odchylné skutkové verze o tomto dluhu. Pouhá rozdílná tvrzení a nesouhlas s pohledávkou bez odlišného skutkového zdůvodnění nelze považovat za spor podle § 175k odst. 3 o.s.ř.

Soud prvního stupně se tedy měl zabývat tím, na základě jaké skutkové verze neteř zůstavitele nesouhlasí se zařazením pohledávky zůstavitelovy družky, např. že družka nikdy žádné finance do majetku zemřelého nevynaložila nebo že je vynaložila, avšak v menším rozsahu, popř. jí je zůstavitel ještě za života uhradil. Sporná tvrzení účastníků dědického řízení o rozsahu aktiv a pasiv, stejně jako změna těchto tvrzení, jejímž důsledkem by bylo odstranění spornosti, musí mít tudíž věrohodný podklad, podepřený zdůvodněními popř. důkazy.

O způsobech zjišťování jednotlivých aktiv a pasiv dědictví pojednávají krátce ustanovení §§ 80-90 jednacního řádu. U ostatního jmění se zejména vychází ze souhlasných údajů dědiců, zažité praxe a logiky věci.

Další povinností soudního komisaře, která bezprostředně navazuje na vyšetřování rozsahu aktiv a pasiv dědictví, je určení obvyklé ceny majetku náležejícího do dědictví v době smrti zůstavitele podle § 175o odst. 1 o.s.ř. (případně určení obvyklé ceny majetku ve společném jmění zůstavitele a jeho manžela dle § 175l odst. 1 o.s.ř.).

Podle dosavadní judikatury³⁴⁾ obvyklou cenou (před novelizací o.s.ř. provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. s účinností od 1.1.2001 obecnou cenou) majetku se rozumí cena, za kterou bylo možno v době smrti zůstavitele tento majetek prodat (tedy zjednodušeně cena tržní) s dodržením případných cenových předpisů platných též v době zůstavitelovy smrti.

Pojem obvyklé ceny je definován v § 2 odst. 1 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (dále zákon o oceňování

---

34) Rozhodnutí R 32/71, též rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdon 425/96 ze dne 30.1.1998.

majetku)³⁵⁾, a to pouze pro účely tohoto zákona. V podstatě se jedná o tutéž cenu, avšak definici podle tohoto zákona nemůžeme v řízení o dědictví použít, neboť zákon o oceňování majetku upravuje způsoby oceňování věcí, práv, jiných majetkových hodnot a služeb jen pro účely stanovené zvláštními právními předpisy, tj. pokud na tento zákon zvláštní právní předpisy odkazují, přičemž občanský soudní řád takto ve svém textu nečiní.³⁶⁾

Pojem „obvyklá cena“ je pojmem právním a tudíž jeho obsah si každý notář projednávající dědictví musí posoudit sám, jistě za přispění judikatury či studia odborné literatury.

Na tomto místě chci polemizovat s článkem „Cena majetku v dědickém řízení a obvyklá cena“ J. Kratěny uveřejněným v časopise Znalec 3/2004. Autor zde uvádí, že vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších novel, je v rozporu se zákonem o oceňování majetku, neboť v § 12 odst. 1 uvádí, že základem pro stanovení výše odměny soudního komisaře je obvyklá cena zůstavitelova majetku, který byl předmětem řízení o dědictví. Dle autora metoda ocenění majetku obvyklou cenou není možná např. u staveb (viz § 4 zákona o oceňování majetku), když tento zákon v § 2 odst. 1 stanoví, že majetek a služba se oceňují obvyklou cenou, pokud tento zákon nestanoví jiný způsob oceňování.

Dle mého názoru autor nevzal v úvahu znění § 1 odst. 3 zákona o oceňování majetku, který stanoví, že ustanovení tohoto zákona se nepoužijí

---

35) § 2 odst. 1 věta druhá zákona o oceňování majetku zní takto: Obvyklou cenou se pro účely tohoto zákona rozumí cena, která by byla dosažena při prodejkách stejného, popřípadě obdobného majetku nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby. Mimořádnými okolnostmi trhu se rozumějí například stav tísně prodávajícího nebo kupujícího, důsledky přírodních či jiných kalamit. Osobními poměry se rozumějí zejména vztahy majetkové, rodinné nebo jiné osobní vztahy mezi prodávajícím a kupujícím. Zvláštní obloubou se rozumí zvláštní hodnota přiřkládaná majetku nebo službě vyplývající z osobního vztahu k nim.

36) Viz např. článek „Cena majetku v dědickém řízení po 1.1.2001“, Z. Ryšánek, Ad Notam 6/2000.

v případech, kdy zvláštní předpis stanoví odlišný způsob oceňování, a tímto zákonem je o.s.ř. Notáři totiž neukládá zjišťovat obvyklou cenu majetku v dědickém řízení vyhláška, ale zákon, a to konkrétně § 175o odst. 1 o.s.ř. Občanský soudní řád je tudíž lex specialis vzhledem k zákonu o oceňování majetku a znalec, který ocení majetek pro účely dědického řízení cenou obvyklou, se neřídí pouze „přáním notáře a zněním vyhlášky“, ale zejména respektuje tento zákon.

Konkrétními způsoby zjišťování obvyklé ceny jednotlivých druhů majetku v řízení o dědictví se zabývám dále v rámci kapitoly „Zjišťování jednotlivých aktiv dědictví“, a to zejména v pasáži o nemovitostech náležejících do dědictví, neboť u těchto věcí je nejvíce diskutovanou otázkou potřebnost či nepotřebnost vyhotovování znaleckých posudků za účelem jejich ocenění.

Problematikou zjišťování aktiv a pasiv dědictví i stanovování obvyklé ceny majetku se též zabývá značné množství soudních rozhodnutí, z nichž některé zde uvádím, samozřejmě s vědomím, že v našem právním řádu neexistuje jejich právní závaznost, nejsou formálním pramenem práva, avšak jejich význam spočívá v autoritě, zejména soudů vyšších stupňů, a výkladu zákonem nedefinovaných pojmů. S právními větami obsaženými v odůvodnění některých rozhodnutí nelze než bez výhrad souhlasit, jiné vyvolávají mnohé otázky a podněcují k dalším diskusím.

Zjišťování jednotlivých aktiv dědictví

1. Nemovitost

Byl-li zůstavitel vlastníkem nemovitosti, která se dle zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, eviduje v katastru nemovitostí, vyžádá si soudní komisař od příslušného katastrálního úřadu výpis z katastru nemovitostí týkající se

věcných práv k této nemovitosti. Podle povahy věci si vyžádá od katastru nemovitostí též identifikaci parcel (viz § 88 jednacního řádu). Je též možné, že výpis z katastru nemovitostí obstarají dědici zůstavitele, avšak v tomto případě se musí jednat o výpis aktuální a originální (notáři např. nemůže stačit tzv. výpis internetový, který není a contrario dle § 22 odst. 2 katastrálního zákona veřejnou listinou), což se občas u účastníků řízení setkává s nepochopením.

Pro upřesnění ještě dodávám, že ustanoveními o.z. a dalších právních předpisů týkajících se nemovitostí se řídí též právní vztahy k bytovým či nebytovým jednotkám, a to podle § 3 odst. 2 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, ve znění pozdějších novel.

Z oddílu A příslušného listu vlastnictví notář mj. zjistí, zda byl zůstavitel vlastníkem výlučným, podílovým či měl nemovitost v případném společném jmění manželů. Od účastníků nebo vypravitele pohřbu (zpravidla již při předběžném šetření) si též opatří nabývací titul k nemovitosti, zejména přešlo-li vlastnické právo před 1.1.1993. K tomuto závěru lze např. dospět analogií s § 4 odst. 4 písm. d) zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem³⁷⁾ (samozřejmě s výhradou, že na výsledky dědického řízení se užijí ustanovení týkající se zápisu záznamem nikoli vkladem práva). Nedisponují-li účastníci nabývacím titulem, je možné si jej též z katastru nemovitostí vyžádat. Pokud ani ve sbírce listin, jež je součástí katastrálního operátu, není taková listina dokládající vlastnické právo zůstavitele evidována (takové situace bohužel nejsou ojedinělé), soudnímu komisaři nezbyvá, než se spokojit s údaji uvedenými v oddílu A listu vlastnictví a aplikovat přechodná ustanovení zákona č. 265/1992 Sb.³⁸⁾ Osoba, jež není

---

37) Dle § 4 tohoto zákona je mj. přílohou návrhu na zahájení řízení o povolení vkladu též listina prokazující oprávnění vlastníka či jiné osoby z právního vztahu oprávněné nakládat s předmětem právního úkonu, jehož právní účinky nastaly před 1.lednem 1993 nebo její úředně ověřený opis (kopie).

38) Dle § 16 tohoto zákona zápisy právních vztahů v evidenci nemovitostí provedené podle dosavadních předpisů prokazují pravdivost skutečností v nich uvedených, pokud není prokázán opak.

účastníkem řízení o dědictví a která popírá vlastnické právo zůstavitele, se může svého práva domáhat žalobou, neboť usnesení o dědictví pro ni není závazné a ani závazně neřeší vlastnické vztahy zůstavitele (jeho právních nástupců) k věci v usnesení uvedeném.

Přešlo-li vlastnické právo po 1.1.1993 a účastníci nabývacím titulem nedisponují, notář si ve zcela jasných případech vystačí s označením listiny, které je uvedeno v oddíle E listu vlastnictví.³⁹⁾

Jedná-li se o nemovitosti (pouze určité stavby, nikoli pozemky), které se v katastru nemovitostí neevidují, je nutné, aby si soudní komisař nabývací titul k této nemovitosti obstaral a vyžádal si dále např. potvrzení o umístění stavby od příslušného stavebního úřadu z důvodu zjištění údajů o existenci a poloze stavby.

Specifickou se stává situace úmrtí zůstavitele v okamžiku, kdy za života nemovitost prodá, ale o vkladu vlastnického práva nabyvatele do katastru nemovitostí nebylo před zůstavitelovou smrtí ještě rozhodnuto.

Pokud již za jeho života byl podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí a o návrhu bude rozhodnuto kladně, účinky nastanou zpětně ke dni podání tohoto návrhu. Potom se předmětná nemovitost do aktiv dědictví nezahrne (zůstavitel přestal být jejím vlastníkem), ale součástí aktiv bude pohledávka za nabyvatelem nemovitosti z důvodu nesplacené kupní ceny, nebyla-li za života zůstavitele uhrazena. V opačném případě se do aktiv dědictví zahrne případná peněžní částka získaná tímto prodejem.

Bude-li podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí až po smrti zůstavitele, neznamená to, že již vklad nemůže být proveden, neboť úmrtím účastníka smlouvy jeho práva a povinnosti majetkové povahy vzešlé z tohoto kontraktu smrtí nezanikají, ale přechází na dědice podle § 579 o.z.

---

39) S použitím § 11 zákona č. 265/1992 Sb., dále taktéž v publikaci Dědictví, R. Kučera, Linde Praha, 2001, str. 65.

Následkem toho tedy bude třeba do aktiv dědictví zařadit předmětnou nemovitost (neboť zůstavitel byl ke dni smrti jejím vlastníkem) a do pasiv dědictví zahrnout závazek zůstavitele nemovitost převést. Přičemž hodnotově je třeba vyjádřit v aktivech dědictví (jednalo-li se o úplatný převod) ještě pohledávku za nabyvatelem nemovitosti z důvodu nesplacené kupní ceny nebo případnou hotovost, byla-li kupní cena uhrazena a nemovitost v aktivech i závazek v pasivech dědictví ohodnotit obvyklou cenou převáděné nemovitosti.⁴⁰⁾

Další komplikace nastávají při oceňování nemovitostí (viz výše), neboť notář se musí též postarat o určení obvyklé ceny majetku náležejícího do dědictví v době smrti zůstavitele podle § 175o odst. 1 o.s.ř.

Ke zjištění obvyklé ceny u nemovitostí je třeba téměř vždy odborných znalostí, neboť pokud bude notář vycházet z pouhých tvrzení účastníků, nebude schopen posoudit, zda odhad jimi provedený není zjevně nepřiměřený hodnotě věci. Proto využívá ke zjištění obvyklé ceny znalců, již jsou k takové činnosti odborně způsobilí.

Nejčastěji se využívá znaleckého posudku předloženého stranami, což je důkaz listinný; znaleckého posudku podle § 127 odst. 1 o.s.ř., tedy posudku soudním komisařem (soudem) ustanoveného soudního znalce z oboru ekonomiky – odvětví cen a odhadů nemovitostí, bude třeba, zejména jsou-li mezi dědici rozpory nebo pokud dědici expertizu neobstarají, ač byli na tuto možnost upozorněni. Náklady na vypracování znaleckého posudku podle § 127 odst. 1 o.s.ř. mohou být vyšší než náklady na vypracování odhadu znalcem, kterého si dědici osobně vybrali, o časové náročnosti nemluvě, proto soudní komisař v první řadě dává účastníkům možnost si znalce zvolit.

Ze znění § 38 odst. 2 o.s.ř. vyplývá, že soudní komisař může samostatně vydat usnesení, kterým se upravuje vedení řízení, přičemž toto se považuje za

---

40) Viz též Notářský řád a řízení o dědictví - komentář, P. Bílek a kol., C.H.BECK, 3.vydání, 2005, str. 653.

usnesení soudu. Mezi usnesení upravující vedení řízení odborná literatura řadí i usnesení o nařízení důkazu, tudíž též usnesení o ustanovení znalce podle § 127 odst. 1 o.s.ř.⁴¹⁾

Znalec, jemuž je účastníky, kteří ho upozorní na potřebu vyhotovit posudek pro účely dědického řízení, svěřeno vypracování znaleckého posudku, musí nemovitost ohodnotit tak, aby odpovídala ceně obvyklé platné ke dni zůstavitelova úmrtí. Lze se setkat se znaleckými posudky, v nichž znalec použije více metod pro ocenění zůstavitelových nemovitostí, přičemž soudní komisař vychází z ceny obvyklé a v případném navazujícím daňovém řízení finanční úřad použije pro stanovení základu daně dědické cenu určenou dle předpisů o oceňování majetku⁴²⁾ (což je praktické u majetku, pro který zákon o oceňování majetku stanoví odlišný způsob oceňování, než je metoda obvyklé ceny – např. u staveb). Takový postup je vhodný u právních nástupců zůstavitele, kteří nejsou osvobozeni od daně dědické (viz níže).

Na potřebu znaleckých posudků, ať předložených účastníky co důkaz listinou nebo vypracovaných na základě usnesení soudního komisaře co důkaz znaleckým posudkem, existují však i jiné právní názory, poukazující na nákladnost těchto posudků, protahování řízení (jsou-li předmětem dědictví pouze nemovitosti), komplikace při uzavírání dědické dohody, nepotřebě vzhledem k rozsáhlému osvobození od dědické daně apod. Je namítáno, že dědici se mohou o obvyklé ceně dohodnout a notář by měl mít dostatek odborných znalostí, aby správnost jejich souhlasných prohlášení prověřil, neboť předmětem dědictví bývají zejména nemovitosti nalézající se v obvodu jeho soudu.⁴³⁾ Zvláště poslední argument se jeví jako velice zjednodušující, neboť co může fungovat na malém městě nemusí být určující např. v Praze, kde se ceny

---

41) např. Dědické právo, J. Mikeš a L. Muzikář, Linde Praha, 2.vydání 2005, str. 281 an.

42) Jsou to výše uvedený zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů a navazující vyhláška č. 540/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 151/1997 Sb., též ve znění pozdějších novel.

srovnatelných nemovitostí i v rámci jednoho soudního obvodu mohou rapidně lišit. Navíc velké množství obyvatel má chaty či chalupy na venkově, o jejichž stavu, přesné lokalitě či lukrativnosti si soudní komisař nemá možnost udělat natolik jasnou představu, aby posoudil správnost tvrzení účastníků řízení.

Další možností, která se nabízí pro ocenění pozemků zemřelého, je využití kódu BPEJ (bonitovaná půdně ekologická jednotka) u pozemků zemědělských v oddílu F výpisu z katastru nemovitostí nebo průměrných cen pozemků ostatních v daném katastrálním území. Podle kódů BPEJ či dle druhu pozemku v konkrétním katastrálním území lze v příslušných vyhláškách (přílohách) zjistit jejich cenu, přičemž je vždy nutné použít vyhlášku účinnou v době úmrtí zůstavitele, a to i přes skutečnost, že byla případně vyhláškou pozdější zrušena.⁴⁴⁾ Takto určenou cenu však nemusí dědici přijmout jako cenu obvyklou.

Shora uvedený postup se užívá zejména při dodatečných projednáních dědictví - časté jsou případy, kdy právní nástupci zjistí, že jejich předek vlastnil zapomenuté pole či louku, jejichž ocenění cenou obvyklou ke dni úmrtí činí nemalé problémy, bereme-li v úvahu markantní změny cen nemovitostí počátkem devadesátých let minulého století. Ke každému případu určování obvyklé ceny nemovitostí je tedy nutné přistupovat individuálně a proto nelze a priori určit jednu metodu oceňování, jež se bude užívat za každých okolností.

U ostatních argumentů je však třeba mít na zřeteli, že co nejpřesnější stanovení obvyklé ceny majetku zůstavitele není jen podkladem pro případně navazující řízení daňové (obsahuje-li znalecký posudek též cenu zjištěnou dle

---

43) Např. článek „Ještě jednou k obecné ceně nemovitostí v dědickém řízení, tentokrát z pohledu praxe“, V. Makovec, Ad Notam 6/1999 nebo článek „Obecná cena nemovitostí v dědickém řízení“, Z. Ryšánek, Ad Notam 3/1999.

44) Jedná se o tyto zrušené právní předpisy: Vyhláška č. 279/1997 Sb. účinná od 1.1.1998 do 31.12.2002, vyhláška č. 178/1994 Sb. účinná od 1.11.1994 do 31.12.1997, Vyhláška č. 393/1991 Sb. účinná od 1.11.1991 do 31.10.1994, vyhláška č. 182/1988 Sb. účinná od 1.1.1989 do 31.10.1991, vyhláška č. 128/1984 Sb. účinná od 1.1.1985 do 31.12.1988, vyhláška č. 43/1969 Sb. účinná od 1.6.1969 do 31.12.1984, vyhláška č. 73/1964 Sb. účinná od 1.5.1964 do 31.5.1969.

předpisů o oceňování majetku) či základem odměny soudního komisaře. I bez ceny zjištěné dle předpisů o oceňování majetku nelze mít za dané, že výše ceny dědictví nemá vůbec daňový dopad. Odměna určená dle notářského tarifu je příjmem notáře, který je plátcem daně z příjmu a za současné právní úpravy většinou též plátcem daně z přidané hodnoty. Jakékoli zkreslení obvyklé ceny majetku ze strany dědiců má tudíž vliv na výši těchto odváděných daní.

Dále řádné zjištění obvyklé ceny majetku zůstavitele je obecně v zájmu všech dědiců, protože pouze spolehlivě určená cena tohoto majetku může být základem pro správné zjištění dědického podílu každého dědice. Konkrétní velikost dědického podílu je poté předpokladem pro určení odpovědnosti za dluhy tížící dědictví, výše podílu při relativní neplatnosti závěti, velikosti započtení daru na dědický podíl, výše výplaty pro nezletilého dědice a zjištění, zda je dědictví předluženo.

Nakonec závisí na soudním komisaři, jaké důkazní prostředky použije pro zjištění obvyklé ceny majetku a dluhů zůstavitele, avšak existuje reálné nebezpečí, že soud věc notáři dle § 175zd odst. 1 věty druhé o.s.ř. vrátí se žádostí o doplnění řízení, mj. i z důvodu neobstarání znaleckého posudku o obvyklé ceně nemovitostí zůstavitele. Z toho vyplývá, že vyžadování či nevyžadování znaleckých posudků notářem největším dílem závisí na postoji soudu, v jehož obvodu působí jako soudní komisař, a je tudíž věcí judikatury soudů vyšších stupňů, jak a jestli vůbec se k tomuto problému vyjádří natolik přesvědčivě, aby mohl být postup okresních soudů sjednocen.

2. Členský podíl v bytovém družstvu

Zemřel-li nájemce družstevního bytu (přechod ostatních nájmu není předmětem dědického řízení) platí zvláštní ustanovení § 706 odst. 2 a § 707 odst. 2 o.z.⁴⁵⁾

Žádný právní předpis však pojem družstevního bytu nevymezuje, je tedy třeba dojít k obsahu tohoto pojmu ze slovního vyjádření, kontextu občanského

zákoníku a z judikatury. Podle Nejvyššího soudu České republiky⁴⁶⁾ je družstevním bytem byt, který družstvo pronajímá nebo jiným způsobem dává do užívání svým členům.

Bytovým družstvem je potom každé družstvo, které zajišťuje bytové potřeby svých členů, a to zejména tím, že svým členům pronajímá nebo jiným způsobem dává do užívání byty nebo nebytové prostory. Je to nejen družstvo, jež má zajišťování bytových potřeb uvedeno ve svém předmětu podnikání (činnosti), ale i takové družstvo, které bytové potřeby svých členů skutečně zajišťuje.

O případném členském podílu v bytovém družstvu se notář informuje u družstva, o němž účastníci (nebo vypravitel pohřbu již u předběžného šetření) uvedli, že zůstavitel byl jeho členem. Též zjistí, zda se jednalo o společné členství zůstavitele s pozůstalým manželem, zda družstvo neeviduje nějaké nedoplatky na členský podíl a zda bylo družstvo vlastníkem domu, v němž se byt nachází.

Předmětem dědictví je tedy členský podíl. Členským podílem je třeba rozumět účast člena v družstvu a z ní plynoucí práva a povinnosti. Ocenění členských práv a povinností (dále též členského podílu) bývá v praxi problémem. Dřívější judikatura vycházela z názoru, že rozhodující pro určení obvyklé hodnoty členského podílu v bytovém družstvu je výše členského vkladu, jenž se v dědictví oceňoval pouze nominální hodnotou. Tento postup

---

45) Podle § 706 odst. 2 o.z. zemře-li nájemce družstevního bytu a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl. Podle § 707 odst. 2 o.z. zemře-li jeden z manželů, kteří byli společnými nájemci družstevního bytu, zanikne společný nájem bytu manžely. Bylo-li právo na družstevní byt nabyto za trvání manželství, zůstává členem družstva pozůstalý manžel a jemu náleží členský podíl; k tomu přihlédne soud v řízení o dědictví. Jestliže zemřel manžel, který nabyl právo na družstevní byt před uzavřením manželství, přechází jeho smrtí členství v družstvu a nájem družstevního bytu na toho dědice, jemuž připadl členský podíl.

46) Usnesení NS ČR sp. zn. 21 Cdo 327/99 ze dne 29.7.1999.

však nevystihoval skutečnou hodnotu členského podílu, neboť současně s přechodem podílu přechází i právo nájmu konkrétního bytu.

Jak bylo uvedeno výše, obvyklou cenou se rozumí cena tržní, tj. cena, za kterou je možné v daném místě a čase nabýt - v tomto případě - členská práva a povinnosti v bytovém družstvu ke srovnatelnému bytu, neboli cena daná nabídkou a poptávkou na trhu.⁴⁷⁾

Notář se většinou spokojí se shodnými tvrzeními účastníků, nejsou-li mezi nimi rozpory a netvrdí-li cenu obzvláště nepřiměřeně nízkou (přičemž při hodnocení těchto tvrzení vychází také ze své profesní zkušenosti), popř. může vycházet ze zprávy bytového družstva.

V ostatních (méně četných) případech bude třeba opět ustanovit znalce, kterého je nutné upozornit na nutnost ocenění členského podílu v bytovém družstvu cenou obvyklou a nikoli dle § 23 zákona o oceňování majetku, který v odst. 1 říká, že účast v družstvu se ocení podílem na čistém obchodním jmění v účetní hodnotě podle jeho stavu ke dni ocenění.

Znovu budu polemizovat s článkem „Dědění členského podílu v bytovém družstvu“ A. Havránkové uveřejněném v časopise Právní rádce č. 5/2001. Autorka se přiklání k názoru, podle něhož má být hodnota členského podílu vyjádřena hodnotou odpovídající podílu na čistém obchodním majetku družstva, přičemž dále uvádí, že nelze v dědickém řízení vyhovět žádosti dědiců o ocenění členského podílu cenou obvyklou, protože člen družstva nemůže s bytem volně nakládat, neboť byt (dům, v němž se nachází) je ve vlastnictví družstva.

Tento názor opět opomíjí povinnost soudního komisaře zjistit obvyklou cenu majetku v dědickém řízení a navíc nebere v úvahu faktické obchodování s členskými právy a povinnostmi v bytových družstvech na trhu, přičemž ceny takto převáděných práv a povinností se téměř neliší od cen převáděných bytových jednotek ve vlastnictví. Též dle § 230 zákona č. 513/1991 Sb.,

---

47) Viz Usnesení NS ČR sp. zn. 30 Cdo 791/2004 ze dne 22.9.2004.

obchodní zákoník, ve znění pozdějších novel (dále jen obch.z.) převod práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu na základě dohody nepodléhá souhlasu orgánů družstva a členství v bytovém družstvu je tak obchodovatelným majetkovým právem.

Autorka vychází ze znění § 61 odst. 1 obch.z., v němž je stanoveno, že podíl ve společnosti (dle § 260 obch.z. též členský podíl v družstvu) se oceňuje mírou účasti společníka na čistém obchodním majetku, jež připadá na jeho podíl, avšak nebere v úvahu, že tento způsob ocenění lze užít jen pro účely obchodního zákoníku (ne tedy pro účely řízení o dědictví).

Na tomto místě bych se ještě ráda zastavila u jednoho problému souvisejícího s vypořádáním dědictví, je-li jeho součástí členský podíl v bytovém družstvu.

Soud nemůže schválit dohodu o vypořádání dědictví, podle které by členský podíl nabývalo současně více dědiců, nejde-li o manžele. Takováto dohoda by odporovala zákonu (§§ 700 odst. 3, 706 odst. 2 a 707 odst. 2 o.z.), a tudíž ji soud dle § 482 odst. 2 o.z. nesmí schválit. Paradoxní stav však nastává, nedohodnou-li se účastníci na vypořádání dědictví a soud jim jeho nabytí potvrdí podle dědických podílů, tedy včetně členského podílu v bytovém družstvu.

Na dědice však v takovém případě nemůže přejít společné členství v bytovém družstvu a společný nájem družstevního bytu. Nedohodnou-li se následně o tom, kdo z nich získá členský podíl v bytovém družstvu a stane se nájemcem družstevního bytu, lze se žalobou domáhat, aby o tomto sporu mezi nimi rozhodl soud. Tento závěr vyplývá nejen z textu zákona, ale též z rozhodovací praxe soudů, které k věci zaujaly jasné stanovisko.⁴⁸⁾

---

48) Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 200/94-15 ze dne 31.8.1994, stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR č.j. 31/1995 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, a dále usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 159/97-27 ze dne 30.5.1997.

Revoluční v názoru na vypořádání dědictví ohledně členského podílu v družstvu je však usnesení Nejvyššího soudu ČR pod sp.zn. 30 Cdo 1847/2002 ze dne 27.1.2004, které primárně řeší otázku částečné neplatnosti závěti, ve které zůstavitel ustanovil dědici členského podílu v bytovém družstvu více osob, přičemž vyvozuje, že takovéto ustanovení závěti neplatné není.

Nově však v závěru odůvodnění tohoto usnesení Nejvyšší soud vyslovil myšlenku, že též za situace uzavření dědické dohody, podle níž členský podíl v bytovém družstvu nabude více osob, nebude důvod, aby soud dohodu jen pro její rozpor se zákonem neschválil, neboť schválení takové dohody by pouze založilo stejnou situaci, jaká by vznikla při potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů.

Právní úprava vypořádání členského podílu v bytovém družstvu není samozřejmě ideální, jisté změny ve vícero zákonech budou potřebné, avšak nejsem si jistá, zda konkrétně tyto nedostatky mohou být odstraněny výkladem či judikaturou a obávám se, že shora uvedené usnesení Nejvyššího soudu do zažité praxe soudních komisařů i soudů nižších stupňů výrazněji nezasáhne, což je jistě velká škoda, neboť shora naznačený postup by umožňoval dohodu i ohledně ostatního majetku v dědictví, čímž by nevznikala další zbytečná podílová spoluvlastnictví se všemi problémy, které to obnáší.

3. Motorové vozidlo

Zjištění notáře ohledně této movité věci nebývají složitá. Účastníci sami většinou mají zájem na tom, aby se motorové vozidlo v rámci dědického řízení projednalo, neboť je nutné jej později přepsat na nabyvatele v evidenci motorových vozidel. Dědici nejčastěji soudnímu komisaři předloží technický průkaz vozidla (případně osvědčení o technickém průkazu, jež je pro účely dědického řízení dostačující), ze kterého lze čerpat informace o vlastníkovi, státní poznávací značce (u novějších vozidel registrační značce), typu, značce a stáří vozidla.

Je třeba si uvědomit, že mezi motorová vozidla řadíme nejen osobní či nákladní automobily, ale též motocykly, návěsy, přívěsné vozíky, vzácněji už mikrobusey, autobusy, zemědělská motorová vozidla (typicky traktory) či obytné přívěsy. Naopak motokola a samozřejmě bicykly se do evidence motorových vozidel nezapisují.

Dříve bývalo pro ocenění dopravního prostředku někdy využíváno znaleckého posudku předloženého dědici, jakož i vyjádření autobazarů o ceně motorového vozidla; v současné době je však ekonomičtější při určování obvyklé ceny vycházet ze souhlasných prohlášení účastníků a údajů obsažených v technickém průkazu vozidla a tyto informace porovnat s přehledy, které vycházejí např. v tisku.

4. Ostatní movité věci

O jiných movitých věcech, než jsou motorová vozidla, např. o bytovém zařízení, elektrospotřebičích, sbírkách, starožitnostech, špercích, porcelánu, obrazech, náradí, kobercích, výpočetní technice, knihách, sportovních potřebách (jízdní kolo, lyžařské vybavení, plachetnice), turistickém vybavení (stan, spací pytel), hudebních nástrojích, kancelářských potřebách, fotoaparátu, mobilním telefonu, videokameře atd. se mnohdy soudní komisař ani nedozví, zejména jsou-li dědici ve shodě, sami si věci rozdělí a tudíž považují za zbytečné se o nich notáři zmiňovat. Je třeba zdůraznit, že k projednání jednotlivých movitostí dochází nejen při dědických řízeních, v nichž se mezi dědici objevují spory, ale též při odúmrtích.

U věcí, které jsou soudnímu komisaři dědici „přiznány“ se nejčastěji stanoví jejich obvyklá cena na podkladě souhlasného prohlášení účastníků. Notář se kupříkladu vždy dědiců dotazuje na obvyklou cenu šatstva, prádla a obuvi zůstavitele, přičemž bývá běžné jejich ohodnocení jako bezcenné, tedy bez prodejní hodnoty, aniž by notář dále přezkoumával, zda toto tvrzení je pravdivé, což nečiní vzhledem k hospodárnosti řízení.

5. Akcie a jiné cenné papíry

Zjistit, jaké cenné papíry měl zůstavitel v době smrti, jakož i jejich počet, opět nepůsobí velký problém, neboť účastníci, vědí-li o cenných papírech zemřelého a chtějí-li je po skončení řízení nechat přepsat na své jméno, potřebují, aby byly zahrnuty v soupisu aktiv a pasiv dědictví.

Nezřídka se stává, že dědici o cenných papírech zůstavitele v průběhu dědického řízení ani nevědí a dozví se o nich po jeho pravomocném skončení, až když na poslední adresu zůstavitele např. přijde oznámení o výplatě dividendy nebo jiná korespondence ze strany emitenta. Není potom jiná možnost, než tyto cenné papíry dodatečně projednat (viz dále).

Nejčastěji však účastníci sdělí notáři, že zemřelý měl nějaké zaknihované cenné papíry, vedené u Střediska cenných papírů České republiky (dále též SCP ČR). Soudní komisař poté na SCP ČR vznesl dotaz týkající se stavu účtu zůstavitele, co majitele cenných papírů ke dni jeho smrti. Listinné cenné papíry je třeba soudnímu komisaři předložit.

Středisko cenných papírů ČR zašle notáři výpis z účtu majitele cenných papírů jím vedený, popř. výpis z účtu vedený v oddělené evidenci SCP ČR jinými subjekty (zejména ČS,a.s., ČSOB,a.s. a jiné). Součástí tohoto dopisu je však též faktura požadující náhradu hotových výdajů za archivní informaci v tiskové sestavě odkazující na ceník služeb SCP ČR vydaný v roce 2002. Do té doby byly údaje poskytovány bezplatně.

Na tomto místě bych chtěla udělat malou odbočku. Podle § 128 věta první o.s.ř. je každý povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti významné pro řízení a rozhodnutí. Svědci mají pouze právo dle § 139 odst. 1 a 3 o.s.ř. na náhradu ušlého výdělku (dostaví-li se k soudu, což není tento případ) a hotových výdajů, které musí prokázat.⁴⁹⁾

---

49) Viz též články Postup Střediska cenných papírů v dědickém řízení, K. Tojner, Ad Notam 6/2002 a Zamyšlení nad postupem Střediska cenných papírů v dědickém řízení, V. Kouba, Ad Notam 3/2003.

Avšak Středisko cenných papírů ČR kromě hotových výdajů, což je v dnešní době pouze 24 Kč poštovného, požaduje též paušální náhradu dle svého ceníku ve výši od 110 Kč, nejčastěji 280 Kč. Podle rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích⁵⁰⁾ má tedy SCP ČR nárok pouze na náhradu částky vynaložené na poštovné.

Velké množství soudních komisařů na tuto skutečnost SCP ČR ve svých dopisech upozorňuje, ale faktury jsou zasílány nadále. V praxi tudíž dochází k tomu, že soudy v těchto případech vydají usnesení, jímž zamítnou nárok Střediska cenných papírů ČR na náhradu nákladů, proti němuž nelze podat odvolání. Jiný postup podle mého názoru by nebyl správný, neboť nelze zatěžovat účastníky přílišnými náklady dědického řízení, pokud by byl notář nucen částku kolem 300 Kč hradit SCP ČR a poté vykazovat ve svých hotových výlohách, které následně platí dědici. Navíc často se stává, že hodnota cenných papírů zůstavitele ani této částky nedosahuje.

Když již tedy notář zjistí, jaké zaknihované akcie či podílové listy ve svém majetku zemřelý měl, provede jejich ocenění. Ocenění akcií, se kterými bylo v době smrti zůstavitele obchodováno na veřejných trzích provede soudní komisař pomocí počítačového programu na internetových stránkách Notářské komory České republiky v rámci tzv. Centrálního informačního systému, který obsahuje kursy jednotlivých akcií obchodovatelných na veřejném trhu, přičemž tyto hodnoty vycházejí z obchodování v RM systému.

Pokud se s akciemi v době smrti zůstavitele neobchodovalo na veřejných trzích, je nutné jejich obvyklou cenu stanovit jiným způsobem. Na tomto místě je třeba podotknout, že pro ocenění takovýchto akcií nelze užívat hodnotu nominální, která pouze vyjadřuje, jaká část základního kapitálu společnosti na akcii připadá. Nelze ani dovozovat, že akcie, pokud s nimi nebylo na veřejných trzích obchodováno, nemají žádnou obvyklou cenu⁵¹⁾, neboť obchod s cennými

---

50) Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích č.j. 5 Co 2768/2002-67.

může probíhat i mimo veřejné trhy, např. klasicky kupní smlouvou.

Podle Nejvyššího soudu ČR⁵²⁾ se určí obvyklá cena těchto akcií ve výši, za kterou by je bylo možné v době smrti zůstavitele prodat s dodržáním případných tehdy platných cenových předpisů. Jako důkazy mohou sloužit případné smlouvy o prodeji akcií, sdělení obchodníka s cennými papíry, Střediska cenných papírů ČR, akciové společnosti, o jejíž cenné papíry jde či jiných informovaných osob.

Nepodaří-li se tímto způsobem hodnotu akcií zjistit, je možné určit jejich obvyklou cenu částkou rovnající se podílu akcie na čistém obchodním majetku akciové společnosti, určeném na základě účetní závěrky sestavené za období, v němž zůstavitel zemřel. Tuto cestu bych považovala za nejméně praktickou, neboť na jedné straně neodráží skutečnou obvyklou cenu akcií a na straně druhé může být zbytečně zdlouhavým a nevhodným řešením nechávat sestavovat účetní závěrku, odrážející stav čistého obchodního majetku ke dni zůstavitelova úmrtí, neboť náklady tento postup opět mohou překročit hodnotu samotných akcií.

Dalším možným řešením je znalecký posudek o ceně akcií buď předložený účastníky nebo posudek znalce ustanoveného soudem podle § 127 odst. 1 o.s.ř., neboť se jedná o posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Tento postup jistě nebude využíván v hojně míře - znovu z důvodu nákladů převyšujících hodnotu oceňovaných akcií.

Do aktiv dědictví po zůstaviteli, jenž byl českým občanem lze zahrnout též jeho akcie z kupónové privatizace vedené na účtu majitele cenných papírů u Střediska cenných papírů Slovenské republiky, jak dovedil Městský soud v Praze.⁵³⁾

---

51) Jak usoudil Krajský soud v Brně v rozsudku sp. zn. 18 Co 396/94 ze dne 30.8.1995.

52) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1419/98 ze dne 9.11.1999.

53) Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 308/97-89 ze dne 30.12.1997.

Do aktiv dědictví se dále zařazují a oceňují pouze takové akcie z kupónové privatizace, které byly připsány na účet zůstavitele u Střediska cenných papírů ČR ještě před jeho úmrtím. Pokud v době úmrtí měl zůstavitel pouze právo spojené s registrovanou kupónovou knížkou, ze které ještě žádné akcie nenabyl, do aktiv dědictví je tato kupónová knížka, jež nemá sama o sobě vyčíslitelnou hodnotu, zařazena bez ocenění. Odůvodnění tohoto rozsudku Městského soudu v Praze⁵⁴⁾ může být dnes aktuální pouze v některých případech dodatečného projednání dědictví.

Objeví-li se na výpisu z účtu majitele cenných papírů u SCP ČR (často v oddělené evidenci) podílové listy, nelze jejich obvyklou cenu stanovit pomocí počítačového programu vycházejícího z obchodování v RM systému na internetových stránkách Notářské komory ČR, ale bude třeba provést dotaz na investiční společnost, která dotyčný podílový fond obhospodařuje, jakou hodnotu měly podílové listy ke dni úmrtí zůstavitele, popř. použít jiné metody již výše uvedené u oceňování akcií.

Internetové stránky jednotlivých investičních společností většinou též obsahují programy určené k oceňování podílových listů jimi vedených otevřených podílových fondů ke konkrétnímu datu a proto je žádoucí, aby notář využil této možnosti stanovení obvyklé hodnoty, která nejen že šetří náklady účastníků, ale zejména urychluje dědické řízení.

U cenných papírů v listinné podobě je třeba, aby je účastníci řízení předložili soudnímu komisari, který z nich získá potřebné informace, tj. obchodní firmu a sídlo emitenta, označení jmenovité hodnoty, druhu, formy a číselné označení cenného papíru. Stanovení jejich obvyklé ceny bude probíhat obdobně jako je tomu u výše uvedených podílových listů, tj. zejména dotazem na akciovou/investiční společnost ohledně hodnoty cenných papírů.

---

54) Rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 12/95-16 ze dne 31.1.1995.

6. Podíl v obchodní společnosti a členský podíl v nebytovém družstvu

Se zjištěním, zda měl zůstavitel podíl v obchodní společnosti jistě nebudou větší problémy. Účastníci sdělí soudnímu komisaři, že zůstavitel byl společníkem společnosti veřejné obchodní, komanditní nebo s ručením omezeným. Tato skutečnost se dá dokázat výpisem z obchodního rejstříku. Dále bude třeba, aby dědici předložili notáři společenskou smlouvu v aktuálním znění ke dni úmrtí zůstavitele.

Ohledně účasti zemřelého v akciové společnosti je třeba jen poznamenat, že akcie jsou dle § 156 odst. 10 obch.z. vždy předmětem dědění a akcionářský poměr ke společnosti smrtí akcionáře nezaniká, ale přechází na dědice, což nemohou stanovy společnosti vyloučit. Ohledně projednávání akcií v řízení o dědictví viz výše.

Ve veřejné obchodní společnosti se zásadně dědění obchodního podílu dle § 88 odst. 1 písm. c) obch.z. neumožňuje, úmrtím společníka jeho členství ve společnosti zaniká a dědici vzniká pouze nárok na podíl vypořadací.⁵⁵⁾ Ustanovení je však dispozitivní a připouští odlišnou úpravu ve společenské smlouvě, přičemž tehdy se stává předmětem dědění samotný obchodní podíl. Další oprávnění dědice stanoví § 91 obch.z.⁵⁶⁾

Ustanovení o veřejné obchodní společnosti se přiměřeně použijí i na komplementáře společnosti komanditní, avšak ohledně komanditistů platí úprava týkající se společníků společnosti s ručením omezeným. (§ 93 odst. 4. obch.z.). Navíc obchodní zákoník obsahuje výslovné ustanovení, že se smrtí komanditisty společnost neruší a jeho podíl na společnosti je předmětem dědictví, přičemž společenská smlouva může dědění podílu vyloučit; dědicům

---

55) Viz publikace Dědictví, R. Kučera, Linde Praha, 2001, str. 88.

56) Dle § 91 obchodního zákoníku je dědic oprávněn vypovědět účast ve společnosti, i když je společnost založena na dobu určitou, ve lhůtě tří měsíců od právní moci rozhodnutí soudu o dědictví, jinak toto právo zaniká. Poté se není ve výpovědní lhůtě, jež činí tři měsíce, povinen podílet na činnosti společnosti.

poté náleží podíl vypořádací. (§ 102 odst. 4 obch.z.).

Ohledně společníků společnosti s ručením omezeným platí ustanovení § 116 odst. 2 obch.z., tedy konstrukce opačná než u v.o.s. Obchodní podíl ve společnosti s r.o. se zásadně dědí, avšak společenská smlouva může toto dědění vyloučit, nejde-li o společnost o jediném společníku. Nepřejde-li obchodní podíl na dědice, předmětem dědictví je opět vypořádací podíl.

Soudní komisař si tudíž vždy musí obstarat společenskou smlouvu společnosti, v níž měl zůstavitel obchodní podíl, za účelem zjištění, zda neobsahuje odchylnou úpravu dědění obchodního podílu, než jak je dispozitivně stanovena v obchodním zákoníku.

Jiný problém může nastat, vzhledem k rozdílným názorům autorů odborné literatury a různým stanoviskům soudů nižších stupňů, při určování, zda obchodní podíl, který byl nabyt zůstavitelem (jeho manželem) za trvání manželství z prostředků náležejících do společného jmění manželů, náleží do tohoto společného jmění.

V první řadě je třeba vycházet z kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) o.z. Byl-li obchodní podíl nabyt alespoň jedním z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do SJM (pokud se tedy nebude jednat o výjimku v tomto ustanovení stanovenou, případně nedošlo-li k zúžení zákonem stanoveného rozsahu SJM dle § 143a o.z.), stává se tento podíl, s nímž je spjata jiná majetková hodnota ve smyslu § 118 odst. 1 o.z., která může být předmětem občanskoprávních vztahů, za shora uvedených podmínek součástí společného jmění manželů.⁵⁷⁾

Tento závěr nevylučuje ani znění § 143 odst. 2 o.z.,⁵⁸⁾ jehož účelem je pouhé rozlišení právního postavení manžela-společníka (nebo-li osoby, jež je zapsána jakožto společník v obchodním rejstříku) od postavení manžela, který

---

57) Viz publikace Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, S.Radvanová, M. Zuklínová, C.H.BECK, 1999, str. 48 či Majetkové společenství manželů, J.Dvořák, ASPI Publishing, 2004, str. 179

se společníkem nestal. Důsledkem je, že pouze manžel-společník může např. vykonávat práva a povinnosti společníka svou účastí na jednáních valné hromady společnosti, tj. hlasovat na jednáních valné hromady, vykonávat právo kontroly řízení společnosti, požadovat informace o záležitostech společnosti a nahlížet do dokladů společnosti, jakož i žádat statutární orgán za podmínek stanovených zákonem o svolání valné hromady apod.

Svým jednáním má samozřejmě manžel-společník (podle výše obchodního podílu) nezanedbatelný vliv na výslednost společnosti, podílí se na rozhodování o rozdělení, příp. reinvestici zisku, a tím mj. ovlivňuje hodnotu obchodního podílu, který do SJM náleží.

Druhý z manželů svým rozhodováním nemůže nijak přispět, proto bych doporučovala, zejména u tzv. bytových s.r.o. (nebo-li společností zakládaných nájemníky domu místo bytových družstev za účelem společné správy domu, přičemž společnost dává svým společníkům do užívání byty v domě, který je jejím vlastnictvím – výčet výhod či nevýhod takového postupu by vydal na samostatnou kapitolu), aby byla u manželů, u nichž existují předpoklady pro právní závěr, že obchodní podíl náleží do jejich společného jmění, využita možnost, již připouští znění § 114 odst. 3 obch.z.⁵⁹⁾, což se mj. projeví i v zápisu do obchodního rejstříku, jelikož u těchto manželů bude zapsán tzv. společný obchodní podíl.

Na druhou stranu je manžel-společník omezen v dispozicích obchodním podílem, jelikož např. k převodu obchodního podílu bude zpravidla nutný souhlas druhého z manželů (nejde-li o obvyklou správu dle § 145 odst. 2 o.z.).

---

58) Dle § 143 odst. 2 o.z. stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

59) Dle tohoto ustanovení jeden obchodní podíl může náležet více osobám. Svá práva z obchodního podílu tyto osoby vykonávají pouze prostřednictvím společného zástupce. Na vztahy mezi těmito osobami se přiměřeně použijí ustanovení o.z. o spoluvlastnictví.

Při vypořádání společného jmění manželů v rámci dědického řízení je tudíž nutné do soupisu aktiv SJM zahrnout obchodní podíl, resp. jeho hodnotu, jež se stala součástí SJM na základě shora uvedených presumpcí. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp.zn. 22 Cdo 700/2004 ze dne 20.7.2004 tyto závěry potvrdil.

Další obtížná situace může nastat při stanovování obvyklé ceny podílu obchodního či podílu vypořadacího, nepřechází-li obchodní podíl ve společnosti na dědice.

Obvyklá cena vypořadacího podílu bude vycházet z výše zjištěné podle § 61 odst. 2 obch.z., jenž stanoví, že jeho výše se vypočte z vlastního kapitálu společnosti zjištěného z mezitímní, řádné nebo mimořádné účetní závěrky sestavené ke dni zániku účasti společníka ve společnosti (tj. den jeho úmrtí), nestanoví-li společenská smlouva, že se má zjistit z čistého obchodního majetku na základě posudku znalce ustanoveného soudem. Konkrétní výše vypořadacího podílu se poté určí poměrně podle obchodních podílů, nestanoví-li společenská smlouva jinak. Pro soudního komisaře bude tudíž opět důležité seznámit se s obsahem společenské smlouvy.

Ocenit obchodní podíl je možné podle § 61 odst. 1 věta čtvrtá obch.z., tedy mírou účasti společníka na čistém obchodním majetku společnosti, jež připadá na jeho podíl, avšak toto ocenění je použitelné pouze pro účely obchodního zákoníku. V řízení o dědictví se tato metoda užije, nejsou-li mezi dědici spory a lze provést např. dotazem na společnost. Ke stanovení obvyklé ceny obchodního podílu lze využít též souhlasných prohlášení účastníků.

Avšak vyskytnou-li se mezi dědici spory ohledně obchodního podílu, bude muset notář zpravidla využít pro jeho ocenění posudku znalce, neboť se jedná o skutečnosti, k nimž je zapotřebí odborných znalostí.

Úmrtí člena nebytového družstva však má vždy za následek zánik jeho členství. Vzniká pouze právo dědice požádat o členství v družstvu, ale členství

samotné nepřechází. (§ 232 odst. 1 obch.z.). Do aktiv dědictví bude třeba zařadit vypořádací podíl podle § 232 odst. 3 obch.z.

Neurčí-li stanovy jinak (např. že vypořádací podíl se rovná splacenému členskému vkladu), vypočte se vypořádací podíl postupem uvedeným v § 233 odst. 2 a 3 obch.z.⁶⁰⁾ Notář se může družstva dotázat na výši vypořádacího podílu ke dni úmrtí zůstavitele, avšak družstva vzhledem ke složitým výpočtům často tento údaj nesdělují.

Nejlepším řešením proto jistě bude, dotáže-li se soudní komisař družstva na majetkovou účast zůstavitele v této právnické osobě a do soupisu aktiv i pasiv dědictví poté zařadí členská práva a povinnosti v družstvu hodnotově odpovídající majetkové účasti zemřelého, jež sdělilo družstvo.⁶¹⁾

7. Podnik

Předmětem dědění může být také tato věc hromadná, která náleží podnikateli – fyzické osobě. Definici podniku nalezneme v § 5 obch.z. Nedědí se jednotlivé věci, práva a jiné majetkové hodnoty, jež jsou jeho součástí, nýbrž podnik jako celek. Avšak dluhy související s podnikáním zemřelého nejsou dluhy podniku, nýbrž zůstavitele a jako takové musí být zařazeny samostatně do soupisu pasiv dědictví.

I ocenění podniku je třeba učinit souborně včetně přihlídnutí nejen ke složkám hmotným (věci, práva), ale též osobním a nehmotným (know-how, goodwill, obchodní tajemství aj.). Dle rozsudku Nejvyššího soudu pod sp.zn. R

---

60) Dle § 233 odst. 2 obch.z. se vypořádací podíl určí poměrem splaceného členského vkladu zemřelého násobeného počtem ukončených roků jeho členství k souhrnu splacených členských vkladů všech členů násobených ukončenými roky jejich členství. Podle odst. 3 je pro určení vypořádacího podílu rozhodný stav vlastního kapitálu družstva podle účetní závěrky za rok, v němž členství zaniklo. Přitom se nepřihlíží ke kapitálu v nedělitelném fondu, a vyplývá-li to ze stanov, i v jiných zajišťovacích fondech. Rovněž se nepřihlíží k vkladům členů s kratším než ročním členstvím přede dnem, k němuž se řádná účetní závěrka sestavuje.

61) Viz publikace Dědictví, R. Kučera, Linde Praha, 2001, str. 98.

I 84/33 ze dne 4.3.1933 je podnik předmětem pozůstalosti jako hospodářský organismus a celek vzniklý spojením věcí a práv k němu patřících, přičemž jeho hodnotu spoluurčují i poměry jinak neocenitelné, jako je jméno závodu, jeho pověst, umístění i okruh zákazníků. V úvahu musí být navíc brána skutečnost, zda úmrtím zůstavitele prosperita podniku utrpěla újmu. Smrt zůstavitele totiž může mít za následek, že imateriální složky podniku ztratí na své hodnotě či úplně zaniknou, zejména nebude-li právními nástupci v podniku pokračováno. Při stanovení obvyklé hodnoty podniku v tomto případě jistě bude na místě k výše uvedeným nehmotným složkám nepřihlížet.

Nejsou-li mezi dědici spory nebo nejedná-li se o jinou specifickou situaci (např. účast nezletilců v dědickém řízení), lze při ocenění vycházet ze souhlasného prohlášení právních nástupců podpořeného např. účetními a obchodními knihami. V opačném případě jistě bude zapotřebí stanovit obvyklou cenu podniku na podkladě znaleckého posudku obstaraného účastníky nebo soudem ustanoveného znalce, neboť se znovu jedná o posouzení skutečnosti, k níž je třeba odborných znalostí.

8. Finanční prostředky

Mezi finanční prostředky můžeme zařadit hotovost, tj. peníze v bankovkách či mincích, i pohledávky vůči bankám ve formě vkladů na účtech a vkladních knížkách. U hotovosti se zjišťuje její výše a osoba, u které se peníze nalézají. Výše se stanoví zejména na základě souhlasného prohlášení účastníků, popř. sdělení schovatele, jímž může být např. sociální či léčebné zařízení. Zanechal-li zůstavitel hotovost, která není deponována u třetí osoby, situace ohledně stanovení její výše je obdobná jako u věcí movitých. Dědici mohou skutečnou výši hotovosti zkreslit či úplně zamlčet, tudíž zjištění v této oblasti nemohou opět aspirovat na přesnost.

Předmětem dědictví, byl-li zůstavitel majitelem bankovního účtu, je právní vztah ze smlouvy o účtu (práva a povinnosti zůstavitele jako majitele

úctu), oceněný výší zůstatku vkladu na účtu, neboť smrtí majitele účtu smlouva o běžném/vkladovém účtu nezaniká. Postup pro zjišťování přesné výše zůstatků vkladů na vkladní knížce, běžném, vkladovém či jiném účtu nebo jiných formách spoření obsahuje § 89 jednacího řádu. Účastníci musí předložit notáři alespoň základní údaje o tomto vkladu, nelze po soudním komisaři žádat, aby zjistil veškeré účty vedené na jméno zemřelého u všech bank v České republice.

Dotazem na známou banku, v němž je zapotřebí uvést její organizační složku, jméno, příjmení, datum narození a adresu vkladatele, jedná-li se o účet nebo vkladní knížku na jméno, popř. název a číslo vkladového účtu u vkladní knížky na doručitele (které stále existují, avšak od 1.1.2001 nové nemohou být vydávány a stávající úročeny), zjistí notář příslušné údaje o výši vkladu.

S účinností od 1.1.2005 – na základě zákona č. 554/2004 Sb., jímž byl novelizován o.z., obchodní zákoník i o.s.ř. – je v § 175d odst. 5) o.s.ř. stanovena povinnost notáře, vyjde-li při předběžném šetření najevo, že zůstavitel byl majitelem účtu u banky, tuto banku vyrozumět o dni úmrtí zůstavitele.

Důsledky oznámení o úmrtí (které se neděje samostatně, nýbrž banka tuto skutečnost zjistí z dotazu notáře na výši zůstatku vkladu) jsou rozvedeny v ustanovení nově vloženého § 715a obch.z., který v odst. 1 a 2 stanoví, že smrtí majitele účtu smlouva o běžném účtu nezaniká. Banka pokračuje v přijímání peněžních prostředků na účet a ve výplatách a platbách z účtu na základě příkazů, které jí dal majitel účtu a osoby jím zmocněné, přičemž pokud se banka hodnověrně dozví, že majitel účtu zemřel, zastaví následujícím dnem ty výplaty a platby z účtu, u kterých majitel účtu stanovil, že po jeho smrti nemá banka ve výplatách a platbách pokračovat.

Tato koncepce je opačná oproti dřívější, kdy zásadně veškeré platby z účtu na základě příkazů byly (jakmile se banka o úmrtí dozvěděla) pozastaveny.

Nelze však říci, která z těchto úprav je pro účastníky lepší, neboť každá z nich má svá úskalí. Dříve si dědici (zejména ti, kteří se zůstavitelem vedli společnou domácnost) stěžovali, že nemají z čeho platit např. nájem, že

všechny finanční prostředky měl zůstavitel na svých účtech, z nichž též odcházely trvalé příkazy, přičemž tyto platby byly úmrtím zablokovány. Dědické řízení není záležitostí krátkodobou a tudíž se v důsledku této úpravy mohli pozůstalí ocitnout ve finanční nouzi. Z tohoto hlediska se zdá být nová úprava pro dědice přínosem.

Již jsem se však také v praxi setkala se situací, kdy naopak pokračování plateb z účtu zůstavitele na základě jeho příkazů pro účastníky výhodné nebylo. Pozůstalá manželka se odstěhovala z nájemního bytu, ve kterém spolu se zůstavitelem žili, avšak trvalé příkazy k úhradě nájmu a služeb za užívání bytu z účtu probíhaly nadále. Jistě, zůstavitel dle současné úpravy může ještě za života dle § 715a odst. 2 obch.z. určit, že po jeho smrti nemá banka ve výplatách a platbách pokračovat, avšak žádný člověk není schopen při uzavírání smlouvy o běžném či vkladovém účtu dopředu předjímat nastalou situaci pozůstalých po jeho úmrtí. Navíc většinou se jedná o smlouvy uzavírané za účinnosti předchozí právní úpravy, bez možnosti takové volby (odhlédneme-li od dispozitivních soukromoprávních norem, neboť je třeba vzít v úvahu formalizované smlouvy bank, v nichž pro klienta není dána možnost určit si smluvní podmínky).

Tento případ je jistě ojedinělý, měla jsem pouze v úmyslu naznačit, že žádná zákonná norma nemůže reflektovat všechny situace, které se mohou v praxi vyskytnout. Nová úprava je v mnohém přesnější, poskytuje zůstaviteli možnost volby a dává účastníkům více právní jistoty.

Domáhá-li se třetí osoba některých prostředků uložených např. na účtu s poukazem na skutečnost, že jsou její vlastní, nestává se tato osoba spolujatelem účtu a nemá vůči bance právo na zůstatek na účtu či jeho část, a to ani tehdy měla-li k účtu dispoziční právo. O spolujatelích účtu se dá hovořit za předpokladu existence písemné smlouvy o běžném či vkladovém účtu uzavřené společně všemi majiteli a bankou dle § 709 odst. 4 obch.z., jež by obsahovala ustanovení o zřízení účtu pro těchto několik osob.

Nebyla-li sjednána taková smlouva, třetí osobě náleží pohledávka za majitelem účtu a do aktiv dědictví se zařadí celý zůstatek, přičemž do pasiv dědictví připadne dluh zůstavitele vůči této třetí osobě v odpovídající výši, což však bude mít dopad na náklady, které dědici s řízením o dědictví mají. Na mysli mám výši odměny soudního komisaře, jejíž výše se počítá z obvyklé (nikoli tedy čisté) hodnoty dědictví.⁶²⁾

Je také možné, že na účet zůstavitele budou připsány určité peněžní prostředky až po jeho úmrtí. Notář samozřejmě tuto částku nezahrne do aktiv dědictví jako součást zůstatku na předmětném účtu, avšak musí prověřit, z jakého důvodu byly tyto finance na účet připsány a posoudit, zda tím např. nebyl splněn dluh vůči zůstaviteli, jenž existoval již v době jeho smrti. V kladném případě tuto pohledávku zemřelého zařadí do aktiv dědictví v odpovídající výši.⁶³⁾

Další zajímavostí je dědění práv a povinností vyplývajících ze stavebního spoření. Jedná se o speciální úpravu obsaženou v zákoně č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších novel (dále jen z.s.s.).

Předmětem dědictví jsou určitá práva a povinnosti vyplývající ze z.s.s. Zanechal-li zůstavitel manžela, tato práva a povinnosti musí při vypořádávání společného jmění manželů připadnout dle § 8 odst. 1 z.s.s. pozůstalému manželu. V aktivech dědictví se tato skutečnost projeví tím, že do nich za pozůstalým manželem bude zařazena pohledávka v konkrétní výši, nedohodnou-li se účastníci jinak (např. tak, že místo pohledávky za manželem zůstavitele do dědictví připadne jiné hodnotově odpovídající aktivum ze společného jmění). Nesprávné jsou ty názory, které tvrdí, že práva a povinnosti ze stavebního spoření do SJM vůbec nenáleží, že přecházejí přímo ze zákona na

---

62) Srovnej usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 196/2001-88 ze dne 31.7.2001.

63) Viz usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 305/2001-329 ze dne 28.12.2001.

pozůstalého manžela, a tudíž se jimi soudní komisař v dědickém řízení vůbec nemá zabývat.

Pokud zemřelý manžela nezanechal, stávají se práva a povinnosti vyplývající ze stavebního spoření předmětem dědictví. Je-li dědiců více, je dle § 8 odst. 2 z.s.s. třeba, aby mezi sebou v rámci dědického řízení uzavřeli dohodu, jejímž obsahem bude určení dědice, který do těchto práv a povinností vstoupí, neboť převzít je může pouze jeden z nich. Dohodu jiného obsahu by soud nemohl schválit, neboť odporuje zákonu.

Nedohodnou-li se dědici výše uvedeným způsobem, smlouva o stavebním spoření zaniká dnem úmrtí zůstavitele a v dědickém řízení se vypořádá jen naspořená částka, včetně úroků a poměrné části státní podpory ke dni úmrtí účastníka stavebního spoření.

Ve všech případech bude hodnota práv a povinností odpovídat výši naspořené částky včetně úroků, zjištěná dotazem soudního komisaře u příslušné stavební spořitelny.

9. Pohledávky

Ohledně existence jiných pohledávek zůstavitele, než jsou ty z vkladů a vkladních knížek, popř. o jejich důvodu i výši, se soudní komisař opět nejčastěji dozví od účastníků řízení. Dotazem u známého dlužníka poté může zjišťovat další podrobné údaje, zejména nejsou-li dědicům známy. V praxi se např. může jednat o informaci ohledně výše nedoplatku na posledním důchodu zemřelého vyžádanou si od České správy sociálního zabezpečení, pokud takový nedoplatek spadá jako aktivum do dědictví.⁶⁴⁾

Obvyklá cena pohledávky se však nemusí vždy rovnat její výši. Některé okolnosti (např. promlčení, dlouhá doba splatnosti) mohou způsobit, že pohledávku nelze např. převést za částku odpovídající její výši, neboť cena

---

64) Srovnej § 63 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších novel

převodní je cenou obvyklou. Notář by tedy měl provést šetření a dokazování ohledně takovýchto okolností a až poté přistoupit k určení obvyklé ceny pohledávky.⁶⁵⁾

Zde je nutné si uvědomit, že hrozí-li promlčení pohledávky zůstavitele ještě před skončením dědického řízení, bude třeba, aby dědici podali žalobu proti dlužníku u příslušného soudu. Až do pravomocného skončení řízení o dědictví jsou považováni za vlastníky celého majetku patřícího do dědictví a z právních úkonů týkajících se tohoto majetku jsou vůči třetím osobám oprávněni i povinni společně a nerozdílně. Mají tedy ve sporech postavení nerozlučných společníků.

Zjišťování jednotlivých pasiv dědictví

1. Dluhy

Smrtí zůstavitele nepřechází jen aktiva, která zemřelému ke dni smrti náležela, ale též dluhy, jejichž trvání nebylo nerozlučně spjato s jeho osobou. Může se jednat o různé půjčky, úvěry, pohledávku pozůstalého manžela z vypořádání společného jmění manželů, nedoplatek na poplatcích či daních, nesplacenou část členského vkladu v bytovém družstvu nebo dluh z titulu náhrady škody či bezdůvodného obohacení. Věřitelem pak může být osoba fyzická, právnická, popř. stát. Stane-li se věřitel též dědicem užije se na odpovídající výši dluhu ustanovení § 584 o.z. o zániku závazku splnutím.

Předmětem soupisu může být také dluh solidární, což je dluh, jenž má splnit více dlužníků (včetně zůstavitele) témuž věřiteli společně a nerozdílně, přičemž věřitel má právo žádat splnění dluhu po kterémkoliv z nich. Přechodem

---

65) Viz usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp.zn. 17 Co 244/2001 ze dne 29.11.2001.

závazku na dědice se jeho povaha nemění, avšak dle konstantní judikatury notář do pasiv dědictví zařadí pouze jeho poměrnou část odpovídající podílu zemřelého na společném dluhu.⁶⁶⁾ Nebyl-li podíl zůstavitele určen např. smlouvou platí, že podíly všech dlužníků na takovém dluhu jsou stejné.

Podle § 90 jednacního řádu se stav dluhů dědictví tížících zjistí dotazem u známých věřitelů, což platí zejména o dlužích zajištěných na nemovitosti zástavním právem nebo omezením převodu nemovitosti.

Zjistit závazky zůstavitele je také možné podle ustanovení § 175n o.s.ř. neboli konvokací (svoláním) věřitelů. Tento postup se používá zejména je-li dědictví předloženo a dědici uvažují o tom, že jej přenechají věřitelům k úhradě dluhů či navrhnou jeho likvidaci.

Na návrh dědiců vydá soud usnesení (vyhlášku), v němž věřitele vyzve, aby mu ve stanovené lhůtě oznámili své pohledávky. Dále je v usnesení poučeno, že dědici neodpovídají věřitelům, kteří své pohledávky včas neoznámili, pokud je uspokojením pohledávek přihlásivších se věřitelů cena dědictví vyčerpána. Podobné ustanovení obsahuje též § 471 odst. 2 věta druhá o.z.

Účelem konvokace je nejen seznání osob, jež uplatňují své pohledávky vůči zůstaviteli, ale také ochrana dědiců vůči věřitelům, kteří se v určené soudcovské lhůtě nepřihlásili. K pohledávkám nepřihlášených věřitelů taktéž nelze přihlížet při uzavírání dohody o přenechání předloženo dědictví věřitelům k úhradě dluhů.

Nepřihlášený věřitel též nemůže vznášet proti postupu dědiců, kteří uspokojili pohledávky věřitelů přihlášených a vyčerpali tím hodnotu nabytého dědictví, námitky, že měl na rozdíl od některého uspokojeného věřitele výhodnější postavení pro úhradu své pohledávky, a požadovat proto po dědicích její zaplacení.

---

66) Viz publikace Dědictví, R. Kučera, Linde Praha, 2001, str. 105.

Soudní komisař při konvokaci věřitelů do soupisu pasiv zařadí všechny jimi řádně přihlášené pohledávky, a to i tehdy, pokud dědici se zařazením nesouhlasí.

Pro zařazení dluhu do pasiv dědictví je rozhodující, zda v době smrti zůstavitele existoval a nezáleží na tom, zda se stal splatným či přesně vyčíslitelným až po jeho úmrtí. Takto odůvodnil své usnesení Městský soud v Praze⁶⁷⁾ v případě nedoplatku na dani z příjmu, jenž byl přesně vyčíslen až v souvislosti s daňovým přiznáním.

Proti vůli dědiců (nejde-li o konvokaci věřitelů) lze zařadit dluh do pasiv dědictví jen tehdy, mají-li jejich námitky proti tomuto závazku takový charakter, že již na základě právního posouzení nemohou obstát (existuje-li veřejná listina dluh osvědčující např. notářský zápis se svolením k vykonatelnosti či pravomocné rozhodnutí soudu). I v tomto případě však mohou dědici tvrdit, že zůstavitel po vydání této listiny dluh již za života uhradil. Potom půjde o spor týkající se skutkových okolností a notář takovýto závazek proti vůli dědiců do soupisu nezařadí.

O pasivech dědictví platí to samé co o jeho aktivech. Zůstane-li tudíž podle § 175k odst. 3 o.s.ř. některé pasivum mezi účastníky sporné či alespoň jeden účastník se zařazením dluhu do soupisu pasiv nesouhlasí, soudní komisař jej do soupisu aktiv a pasiv nezahrne a již k takové položce v řízení při určování obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popř. výše jeho předlužení nepřihlíží. Opět se musí jednat o spor skutkový (viz výše), neboť rozepře mající právní povahu posuzuje notář sám.

Věřitel má možnost uplatnit své právo žalobou podle § 175y odst. 2 o.s.ř. v samostatném soudním řízení, neboť dědici odpovídají za pasiva dědictví až do výše ceny nabytého dědictví poměrně dle dědických podílů bez ohledu na to, bylo-li některé pasivum do soupisu zařazeno.⁶⁸⁾ Uplatní-li věřitel svou

---

67) Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 29/99-48 ze dne 26.2.1999.

pohledávku ve sporném řízení proti dědicům, bude otázku oprávněnosti jeho nároků řešit soud nezávisle na rozhodnutí, vydané v řízení o dědictví.

Pokud však dědici souhlasí se zařazením dluhu do pasiv dědictví, neznamená to, že jej uznali ve smyslu ustanovení § 110 odst. 1 či § 558 o.z. Promlčecí doba se smrtí zůstavitele dle § 111 o.z. nestaví ani nepřerušuje, neboť změna v osobě věřitele či dlužníka nemá na běh promlčecí doby vliv. Je tudíž možné, aby v případném soudním řízení zahájeném věřitelem zůstavitele dědici – nyní co dlužníci – vznesli námitku promlčení.

Hrozí-li, že k promlčení pohledávky věřitele dojde ještě před pravomocným ukončením dědického řízení, nezbývá věřiteli jiná možnost, než uplatnit své právo žalobou proti osobám, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Opět až do pravomocného skončení řízení o dědictví jsou právní nástupci zůstavitele považováni za dlužníky zavázané solidárně a z právních úkonů týkajících se pasiv dědictví jsou vůči třetím osobám oprávněni i povinni společně a nerozdílně. Ve sporech mají tudíž postavení nerozlučných společníků.

2. Přiměřené náklady pohřbu

Základní otázkou, která musí být položena, je, mají-li být přiměřené náklady pohřbu zařazeny do pasiv dědictví, jelikož se jedná o položku, jež byla vynaložena až po úmrtí zůstavitele.

Dlouhodobá praxe notářů, kteří již u předběžného šetření žádají faktury či jiné doklady o výdajích spojených s pohřbem zemřelého, na jejichž základě poté určí výši těchto nákladů, zůstává beze změn a pochybností.

V usnesení Krajského soudu v Brně⁶⁸⁾ byl však vysloven názor, že tyto náklady vzniklé po zůstavitelově smrti nemohou být zahrnuty do soudního

---

68) Viz též usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 196/98-62 ze dne 31.7.1998.

69) Usnesení Krajského soudu v Brně sp.zn. 18 Co 158/95 ze dne 19.2.1996.

usnesení, jímž se mj. určuje výše pasiv dědictví podle § 175o odst. 1 o.s.ř., neboť toto ustanovení hovoří pouze o dlužích zůstavitele.

I když občanský zákoník ani občanský soudní řád výslovně nestanoví, že do pasiv dědictví se též zařazují náklady pohřbu zůstavitele, podle některých názorů lze vycházet z nadpisu ustanovení § 470 o.z. „přechod dluhů“. Přičemž samotný § 470 odst. 1 o.z. stanoví, že dědic odpovídá do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zemřelého a za jeho dluhy, které na něj smrtí zůstavitele přešly. Nadpis „přechod dluhů“ můžeme tedy vnímat jako jakousi legislativní zkratku, obsahující kromě dluhů též přiměřené náklady spojené s pohřbem zesnulého.

Jistě je i z morálního hlediska důstojné, aby byl každému vypraven slušný pohřeb, zvláště tomu, kdo zanechal majetek. Na náklady vynaložené na pohřeb je možné pohlížet jako na dluh zůstavitele vůči vypraviteli, neboť zůstavitel si prostřednictvím svého majetku a dědice sám tyto náklady hradí.⁷⁰⁾

Otázku přiměřenosti nákladů pohřbu nelze opět řešit pomocí výslovného zákonného ustanovení ale musíme vycházet z okolností případu. Za přiměřené budeme považovat takové náklady, jež odpovídají majetku a společenskému postavení zemřelého. Nenáleží sem však např. vyhotovení pomníku vypravitelem, neboť tento je jeho majetkem, a není důvodu, proč by mu měli (spolu)dědici, odpovídající za pasiva dědictví včetně nákladů pohřbu, na tento pomník přispívat. Pokud měl však pomník/hrobovou stavbu zůstavitel, který byl též nájemcem hrobního místa, je třeba ji zahrnout do aktiv dědictví, přičemž je např. možné, aby vypravitel pohřbu uplatnil v pasivech dědictví náklad na vyhotovení nápisu či ozdobné nástavby.

---

70) Viz článek Patří náklady pohřbu do pasiv dědictví?, K. Wawerka, Ad Notam 5/1996.

Projednáání dědictví a návrh soudního usnesení

Na základě určení okruhu dědiců soudní komisař rozhodne, zda ve věci nařídí jednání. Jednání se totiž - dle ustanovení § 175j o.s.ř. - nemusí konat, bude-li nabytí dědictví potvrzeno jedinému dědici či případně-li dědictví jako odúmrt' státu. Podle zjištěných výsledků notář v takové situaci přímo přikročí k přípravě návrhu soudního usnesení. Musí mít ovšem zjištěno, že nejde o dědice, který dědictví odmítl (stát však dědictví, které mu připadlo jako odúmrt', odmítnout nemůže) a zároveň projednání dědictví bez nařízení jednání nesmí být na újmu procesních práv a povinností účastníka řízení.

V ostatních případech jednání nařízeno být musí. V zájmu hospodárnosti jej však soudní komisař nařídí až po shromáždění potřebných podkladů o všech rozhodných skutečnostech, jež bude třeba zahrnout do konečného usnesení soudu.

Nejprve je třeba zjistit, zda se jednání účastní osobně či v zastoupení všichni neodmítnuvší dědici a těmto je soudní komisař povinen podat některá procesní poučení, zejména o možnosti namítnout podjatost notáře, významu vyzvání věřitelů dle ustanovení § 175n o.s.ř. a dědické nezpůsobilosti. Je nutné zopakovat výsledky řízení dosud provedeného a přikročit k ověření úplnosti předchozích šetření o právních nástupcích a jmění zůstavitele. Na základě těchto zjištění i případných dalších doplnění účastníky je pořízen soupis aktiv a pasiv dědictví. Vyjdou-li najevo další rozhodné skutečnosti, pro které není možné řízení ukončit po prvním jednání ve věci, notář jednání odročí.

Jak již bylo uvedeno výše, měl-li zemřelý s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění manželů, notář nejprve sepíše majetek a dluhy náležející do SJM a toto jmění vypořádá podle zásad stanovených občanským zákoníkem. Majetek, který ze společného jmění manželů nezůstane pozůstalému manželu, případně do dědictví a stane se tak součástí soupisu aktiv a pasiv dědictví.

Na podkladě dřívějších zjištění, případně doplněném účastníky, notář též určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů, čistou hodnotu dědictví či výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele.

O všech důležitých bodech jednání sepíše soudní komisař protokol, jehož součástí je i způsob vypořádání dědictví (je-li více dědiců, zákon dává přednost tomu, aby si mezi sebou majetek náležející do dědictví vypořádali dohodou a tudíž je dle ustanovení § 40 odst. 2 o.s.ř. nutné, aby účastníci podepsali protokol o jednání, případně notář konstatuje, že k dohodě nedošlo. Tehdy nabytí dědictví soud následně potvrdí ve svém usnesení dědicům dle dědických podílů).

Existuje celá řada způsobů, jakým si mohou dědici mezi sebou dědictví dohodou vypořádat (např. všichni nabudou celý majetek dle svých podílů vyplývajících ze závěti či zákona, jeden dědic obdrží celý majetek, přičemž ostatním poskytne do určitého data konkrétní peněžitou výplatu na dědický podíl, jeden dědic nabude celý majetek a ostatní dědici ničeho z dědictví žádat nebudou apod.). Jedinou omezující podmínkou je, že dohoda nesmí odporovat zákonu nebo dobrým mravům, neboť taková nebude soudem schválena.

Jednotlivými možnostmi vypořádání dědictví dohodou mezi dědici se však v této práci zabývat podrobněji nebudu, neboť tento institut přesahuje rámec zvoleného tématu a navíc určité odchylky při vypořádání dědictví vztahující se k jednotlivým druhům majetku zůstavitele (členský podíl v bytovém družstvu, práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy o stavebním spoření) jsou naznačeny výše v příslušných pasážích.

V této fázi je již jasno, zda dědictví není předluženo. Je-li tomu tak, lze postupovat podle § 175p o.s.ř.⁷¹⁾ Tuto dohodu musí uzavírat na jedné straně

---

71) Dle § 175p o.s.ř. odst. 1 se účastníci mohou dohodnout o tom, že předlužené dědictví bude přenecháno věřitelům k úhradě dluhů. Tato dohoda podléhá schválení soudu, který ji schválí, jestliže neodporuje zákonu; neschválí-li ji, po právní moci rozhodnutí pokračuje v řízení. Podle odstavce 2 objeví-li se dodatečně další majetek, postupuje se podle odstavce 1. Zůstane-li majetkový přebytek, projedná jej soud jako dědictví.

všichni dědici a na straně druhé všichni věřitelé, jejichž pohledávky byly zařazeny do pasiv dědictví. Dohoda nesmí být neurčitá⁷²⁾, neboť se jedná o právní úkon podle hmotného práva, a jako taková musí obsahovat, co který z věřitelů konkrétně nabývá (buď jednotlivé položky nebo spoluvlastnický podíl). Věřitelé jsou v tomto případě účastníky řízení o dědictví, a jako takoví se po skončení řízení nemohou žalobou dle § 175y o.s.ř. domáhat např. toho, že obvyklá cena majetku v dědictví byla vyšší než ta usnesením určená, neboť mohou při stanovování obvyklé ceny spolupůsobit, vznášet námítky a případně i dohodu neuzavřít.

Nedojde-li k dohodě podle ustanovení § 175p o.s.ř. soud na návrh usnesením nařídí likvidaci dědictví. Likvidace dědictví je upravena v §§ 175t, 175u a 175v o.s.ř. Jedná se však o problematiku vcelku obsáhlou a opět přesahující rámec této práce, tudíž tímto odkazuji na příslušnou odbornou literaturu, zejména na Notářský řád a řízení o dědictví - komentář, P. Bílek a kol., C.H.BECK, 3.vydání, 2005.

Na základě jednání (byly-li náležitě zjištěny všechny potřebné skutečnosti) připraví soudní komisař pro soud návrh usnesení, jež bude obsahovat určení obvyklé ceny majetku ve společném jmění manželů a jeho vypořádání, měl-li zůstavitel majetek v SJM, dále výrok o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů, čisté hodnoty, případně výše předlužení dědictví. (viz ustanovení § 175q odst. 2 o.s.ř.). Součástí usnesení bude též některý výrok obsažený v § 175q odst. 1 o.s.ř.⁷³⁾

Na tomto místě je třeba uvést usnesení Městského soudu v Praze,⁷⁴⁾

---

72) Viz usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 281/98-199 ze dne 30.9.1998.

73) Dle § 175q odst. 1 o.s.ř. soud v usnesení o dědictví a) potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici, b) potvrdí, že dědictví, které nenabyl žádný dědic, připadlo státu, c) schválí dohodu o vypořádání dědictví nebo dohodu o přenechání předluženého dědictví k úhradě dluhů nebo d) potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů, nedojde-li mezi dědici k dohodě.

74) Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 249/94-23 ze dne 31.10.1994.

v jehož odůvodnění je stanoveno, že soud potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici, aniž by bylo nutné ve výroku usnesení vyjmenovávat jednotlivé hodnoty, které do dědictví náležejí. Takové usnesení je dostatečně určité a srozumitelné, neboť z něj jednoznačně vyplývá, že celý majetek z dědictví nabyla jediná konkrétní osoba, přičemž ohledně nemovitostí platí speciální úprava obsažená v § 94 odst. 1 jednacího řádu. Je však povinností soudu provést tzv. realizační opatření (viz níže).

S tímto názorem musím však opět polemizovat, neboť co je sice jasné teoreticky a taktéž po právní stránce nevidím v takovém postupu větších problémů, v praxi nastávají situace nepředvídatelné. Např. jsem se setkala s tím, že bylo nutné projednat hrobovou stavbu zůstavitele v dodatečném projednání dědictví, ačkoli po zemřelém dědila jediná dědička, které bylo nabytí celého majetku v dědictví usnesením potvrzeno, neboť na ni hřbitovní správa nechtěla přepsat nájemní smlouvu k pohřbívacímu místu. Pro praxi tudíž navrhuji raději ve výroku konečného usnesení veškerý majetek zanechaný zůstavitelem položku po položce vyjmenovat a určit, co konkrétně dědic nabyl (věc, právo, jinou majetkovou hodnotu či podíl na nich).

Dědické usnesení je i podkladem pro navazující daňové řízení v tom směru, že určuje rozsah majetku nabytý dědicem a není-li v něm majetek vyjmenován, pro finanční úřad může být obtížné stanovit např. výši osvobození od daně dědické.

Jiná situace nastává u pasiv dědictví. Dědic odpovídá ze zákona (§ 470 o.z.) za pasiva dědictví (včetně přiměřených nákladů spojených s pohřbem zůstavitele) do výše ceny nabytého dědictví a je-li dědiců více odpovídají za dluhy zůstavitele podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví. Jednotlivá pasiva se tudíž ve výroku usnesení neuvádějí, pouze se určí jejich souhrnná výše.

Další výrok stanoví hotové výdaje a odměnu notáře, jejímž základem je obvyklá cena zůstavitelova majetku, který se stal předmětem dědického řízení,

nejméně však 600 Kč. Bylo-li dědické řízení zastaveno činí odměna 400 Kč. Ostatní podrobnosti upravuje notářský tarif.

Často navazuje výrok dle ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) o.s.ř. stanovující, že žádný z dědiců nemá právo na náhradu nákladů řízení, neboť se jedná o řízení, které mohlo být zahájeno i bez návrhu.

V odůvodnění návrhu usnesení je zapotřebí mj. označit podklady, které sloužily ke zjištění majetku nebo dluhů, jakož i uvést další údaje pro osvětlení, jak byla určena obvyklá cena jednotlivých aktiv a pasiv dědictví.

K návrhu usnesení, kterým se dědické řízení končí, soudní komisař připojí návrhy realizačních poukazů a jiných opatření, která je třeba učinit po právní moci usnesení. Realizačními opatřeními se myslí zejména sdělení bankám o tom, kdo nabyl vkladní knížku či účet zůstavitele u nich vedené, správě sociálního zabezpečení, komu má být vyplacen nedoplatek na důchodu zemřelého či vyrozumění dopravnímu inspektorátu, kdo nabyl motorové vozidlo. Dále se těmito poukazy ruší případná zajištění, k nimž došlo v rámci neodkladných opatření. Účelem realizačních opatření je umožnit dědicům, aby se co nejrychleji fakticky ujali věcí či hodnot, jež v dědictví nabyli.

Dodatečné projednání dědictví

Jak již bylo uvedeno výše, náš právní řád počítá s možností, že „konečné“ usnesení soudu nemusí pojednávat o celém jmění zůstavitele. Zná institut dodatečného projednání dědictví, jehož zákonný základ nalezneme v ustanovení § 175x o.s.ř. Objeví-li se tudíž po právní moci usnesení, jímž bylo řízení o dědictví pravomocně skončeno, nějaký zůstavitelův majetek, popř. i dluh, provede soud (pověřený soudní komisař) o tomto majetku řízení o dědictví. Objeví-li se pouze dluh, řízení se neprovede.

V praxi se nejedná o případy ojedinělé a důvodem projednání může být pravomocné ukončení samostatného soudního řízení o majetku, který nebyl soudním komisařem do soupisu aktiv a pasiv dědictví zařazen, neboť o něm byl mezi účastníky spor, či pouhá neinformovanost dědiců o majetku zůstavitele v původním dědickém řízení. Dědici mohou dodatečně objevit vkladní knížku nebo zjistit, že byl zůstavitel majitelem cenných papírů, popř. vlastníkem nemovitostí, o nichž dříve nic nevěděli.

Dodatečné dědické řízení zásadně není řízením o dědickém právu a soudní komisař se již zpravidla nezabývá zjišťováním okruhu dědiců, avšak ani to není vyloučeno. Notář též nemůže provádět šetření ohledně majetku, o němž už bylo jednou rozhodnuto, neboť tomu brání překážka věci pravomocně rozhodnuté.

Ohledně samotného průběhu řízení platí obdobně, co bylo popsáno výše, tudíž je zapotřebí opatřit podklady ohledně existence nově najevo vyšlého jmění a zjistit, zda opravdu náleželo zůstaviteli, vypořádat znovu případné společné jmění manželů, doplnit soupis aktiv a pasiv, určit obvyklou cenu, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví. Soudní komisař případně provede jednání, dědici se musí o nově najevo vyšlém majetku dohodnout nebo jim bude jeho nabytí soudem potvrzeno a notář poté připraví nové soudní usnesení.

Ještě považuji za nutné znovu poznamenat, že zemřel-li zůstavitel za účinnosti dřívějších právních předpisů, postupuje se při dodatečném projednání dědictví podle nich, ať už jde o předpisy práva hmotného či procesního, jak již bylo výše uvedeno.

Srovnání české právní úpravy dědického řízení s vybranou právní úpravou zahraniční

Na úvod této pasáže bych chtěla předeslat, že pro srovnání úprav dědického řízení jsem si vybrala právo lotyšské, a to z toho důvodu, že Lotyšská republika ⁷⁵⁾ jako stát, jehož území bylo dříve ovládané komunistickou mocí, právo ovlivňováno komunistickou ideologií (spíše demagogií), je nám velmi blízká, mimo jiné stejně datovaným vstupem do Evropské unie. Na druhou stranu se jedná o stát geograficky České republice dosti vzdálený na to, aby v právní úpravě mohly být nalezeny dostatečné odchylky (na rozdíl od Slovenska či Rakouska) vhodné pro srovnání. Jistě není bez zajímavosti nahlédnout do jejího právního řádu a podrobněji se zaměřit na problematiku dědického procesu.

Řízení o dědictví je upraveno v Zákoně o občanském právu procesním ze dne 20. června 2001. Avšak s účinností od 1.1.2003, kdy byl novelizován Zákon o notářích ze dne 17. června 1996 je dědické řízení upraveno též tímto zákonem.

Do 31.12.2002 dědická řízení totiž vedly soudy, které mají nadále pravomoc k projednání těch dědických věcí, které byly zahájeny ex officio nebo na základě žádosti dědiců podané k nim před tímto datem. Pokud však tato řízení nebudou do 31.12.2005 skončena, soudy mají povinnost věc postoupit příslušnému notáři. Zde je patrný první rozdíl v dědickém procesu, neboť v České republice má činnost notáře v dědických věcech dlouholetou tradici

---

75) Lotyšská republika je prostřední ze tří pobaltských republik. Nachází se v severovýchodní Evropě, na východním břehu Baltského moře, její rozloha činí 64 589 km² a má cca 2 385 000 obyvatel. Je demokratickou parlamentní republikou. Zákonodárnou moc má jednokomorový parlament – Saeima, kterou tvoří 100 poslanců. Parlamentní volby probíhají každý čtvrtý rok. Výkonná moc náleží kabinetu ministrů (vládě), který řídí ministerský předseda neboli premiér. Hlavu státu – prezidenta – volí Saeima. Základní peněžní jednotkou je 1 Lat (LVL, lot. Ls), který se skládá ze 100 centimů. Hlavním městem Lotyšska je Riga.

narozdíl od relativně nové úpravy lotyšské.⁷⁶⁾

Soudy nadále budou projednávat spory, které se v řízení o dědictví vyskytnou, a rozhodovat o ustanovení správce majetku v dědických věcech podle § 14 přechodných ustanovení Zákona o občanském právu procesním. Dále budou rozhodovat o návrzích týkajících se existence ústní závěti zemřelého, neboť tato rozhodnutí jsou předpokladem dědických podání učiněných vůči příslušnému notáři (viz dále).

Institut ústní závěti není v našem právním řádu znám proto zde uvádím pár údajů o publikaci tohoto druhu poslední vůle zemřelého: soud na základě žádosti dědiců formuluje písemně znění ústní závěti, přičemž předvolá pravděpodobné dědice a svědky, kteří byli přítomní v době, kdy zůstavitel svou poslední vůli vyjádřil. Zjistí-li soud existenci psané závěti, v řízení nepokračuje.

Postavení, práva a povinnosti notářů, potřebnou kvalifikaci k výkonu jejich povolání, pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou činností notáře, druhy rejstříků vedených notářem, druhy notářské činnosti, postavení zaměstnanců působících v notářské kanceláři, obecnou odpovědnost a dohled nad notáři, notářskou samosprávu a řízení o dědictví upravuje Zákon o notářích ze dne 17. června 1996 (dále též Zákon).

Notáři jsou podle § 2 tohoto zákona osoby náležející do soudního systému, přidělené k regionálním soudům. Svá práva a povinnosti jsou povinni vykonávat nezávisle a musí být garantem občanských práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob.

Obdobně jako v právním řádu České republiky počet notářských úřadů určuje Ministr spravedlnosti, který též jmenuje notáře na uvolněná či nově vytvořená místa.

---

76) Text všech zákonných ustanovení byl autorkou přeložen z anglického jazyka, v jehož znění je právní norma k dispozici na internetových stránkách. Do anglického jazyka byl přeložen Tulkošanas un terminoloģijas centrs (Translation and Terminology Centre) v roce 2004.

Obsah obecných ustanovení i struktura Zákona o notářích se v celku neliší od zásad a struktury našeho notářského řádu, avšak s výjimkou řízení o dědictví, které je v České republice upraveno v občanském soudním řádu. I náplň notářské činnosti je velice podobná, spočívá v sepisování notářských listin, vyhotovování osvědčení (certifikátů), přijímání peněz, cenných papírů a listin do úschovy, vedení dědických věcí a sestavování konceptů dělení majetku v případech stanovených zákonem. Tato poslední notářská činnost se v právním řádu ČR nevyskytuje.

Dědické řízení je v Zákoně upraveno v Kapitole 15, ustanoveními § 250 až § 324.

Notář podle § 250 Zákona o notářích zahájí dědické řízení na základě dědického podání. Zákon rozeznává následující typy dědických návrhů (podání): týkající se přijetí dědictví, potvrzení dědického práva, publikace některého z více druhů posledních pořízení zůstavitele, vzdání se dědictví, čtení poslední vůle, odmítnutí dědictví dědicem ze závěti, prohlášení, předvolání dědiců, ochrany (zajištění) majetku a dalších skutečností, stanoví-li tak zvláštní zákon.

Takový návrh musí být předložen příslušnému notáři se sídlem v obvodu regionálního soudu, v němž měl zůstavitel poslední bydliště a není-li toto známo, v obvodu v němž se nachází jeho majetek. Návrh musí obsahovat jméno zůstavitele, datum jeho úmrtí a poslední místo bydliště či místo, v němž se nachází zůstavitelův majetek.

Rozdíl oproti české úpravě je zřejmý. Notáře nepověřuje projednáním dědictví soud, notář jedná v řízení svým jménem a vyčkává aktivity budoucích účastníků k zahájení dědického řízení. Příslušnost soudního komisaře je stanovena obdobně.

Před zahájením řízení má notář povinnost ověřit v registru dědických řízení, zda řízení nebylo zahájeno jiným notářem. Pokud ne, osobní údaje zesnulého a informace o své osobě notář do registru zanesou a řízení zahájí.

Vlastníkem registru je Lotyšská republika, provozovatelem registru je Notářská komora Lotyšska. Jedná se o registr podobný Centrální evidenci závětí vedené v rámci Centrálního informačního systému Notářskou komorou ČR, která však obsahuje jiné údaje.

Na základě podání doručeného pozůstalým manželem notář vyhotoví (podle § 260 Zákona) osvědčení vyjadřující podíl tohoto manžela na společném majetku manželů, který měl se zůstavitelem. Podání, které obsahuje soupis společného majetku a majetkové vztahy manželů, musí být v souladu s § 139⁵ Zákona. Zde je stanovena povinnost notáře osvědčit předložená podání, oznámení, prohlášení a svědectví v souladu s vyjádřeným úmyslem předkladatele, přičemž notář musí poučit účastníky notářské listiny o jejich trestní odpovědnosti v případě podání vědomě falešných informací. K návrhu pozůstalého manžela musí být přiloženy listiny, které prokazují skutečnosti v něm uvedené.

Notář poté zašle oznámení o podání návrhu pozůstalého manžela možným dědicům a stanoví jim lhůtu pro odpověď. Přílohou oznámení je kopie výše uvedeného osvědčení sepsaného ve formě notářské listiny. Pokud dědici, kteří přijali dědictví, ve stanovené lhůtě neodpoví, má se za to, že návrh pozůstalého manžela na rozdělení společného majetku manželů přijali.

Pokud v určené lhůtě dědici přijmuvší dědictví vyjádří písemně své námitky, notář obeznámí manžela zůstavitele s jejich zněním a pokusí se o smírné vyřešení konfliktu.

Bude-li dosaženo shody, notář vyhotoví notářskou listinu obsahující osobní údaje zůstavitele a jeho manžela, datum zahájení dědického řízení, soupis majetku ve společném jmění manželů a podíl pozůstalého manžela na něm na základě dosažené dohody účastníků. Nebude-li dohody dosaženo, notář takovou listinu vyhotoví na základě dokumentů obsažených v dědickém spisu. Osvědčení může být poté napadnuto žalobou ve sporném řízení.

Je zřejmé, že notář v řízení neprovádí dokazování ohledně skutečností tvrzených účastníky, vychází z jejich návrhů a pouze v případě rozporů potvrzuje nabytí majetku podle podílů, jež vycházejí z ustanovení hmotného práva týkajících se dělení společného majetku manželů. V ČR má notář – soudem pověřený komisař – povinnost sdělení účastníků prověřit, při soupisu aktiv a pasiv i při určování obvyklé hodnoty společného jmění manželů vychází též z jiných zjištění, než z informací pozůstalého manžela a dědiců, přičemž podávání úmyslně zkreslených či jinak nepravdivých údajů účastníky není trestným činem.

Zanechal-li zůstavitel závět' či jiné poslední pořízení, koná se jeho veřejné čtení notářem. Tímto je závět' publikována a o jejím zveřejnění sepíše notář protokol. Osoby, které mají podle závěti dědit, avšak nebyly přítomny tomuto čtení (datum čtení závěti musí být zveřejněno a známí potenciální dědici o něm musí být vyrozuměni písemně), je notář povinen vyrozumět o jejich dědickém právu, přičemž jim k přijetí či odmítnutí dědictví stanoví lhůtu.

Naopak zákonní dědici, kteří byli na svých právech poslední vůlí zůstavitele zkráceni, mají právo podat písemné námitky notáři či popírat platnost závěti před soudem. Pokud notář obdrží oznámení soudu o podání žaloby na určení neplatnosti poslední vůle, dědické řízení přeruší až do doby, kdy obdrží pravomocné soudní rozhodnutí. Shledá-li soud závět' neplatnou, notář předvolá dědice ze zákona, aby vyjádřili, zda dědictví přijímají či se ho vzdávají.

Na základě obsahu závěti a dalších skutečností, které v řízení vyšly najevo, vyhotoví notář listinu obsahující osobní údaje zůstavitele, datum zahájení dědického řízení, dědický titul a údaje o dědících spolu se soupisem jmění zesnulého.

Notář může též provést tzv. veřejné oznámení o zahájení dědického řízení (na žádost osob stanovených v Zákoně či na základě vlastního uvážení) v těchto případech:

- dědici nejsou známi,

- není jisté, zda osoba, která podala návrh na zahájení projednání dědictví je jediným nejbližším dědicem zůstavitele,
- známí dědici dědictví nepřijali nebo ho přijali, avšak pouze s tzv. výhradou inventáře,
- dědici, vykonavatel vůle či poručník neznají dluhy doprovázející zanechaný majetek.

Součástí oznámení je datum, kdy bude dědictví notářem projednáváno. Od zveřejnění oznámení do samotného projednání nesmí uplynout lhůta kratší tři měsíců. Oznámení notář uveřejní též v novinách *Latvijas Vēstnesis*, zašle jej známým účastníkům a postará se o jeho zapsání do dědického registru vedeného Komorou.

Tento institut by se mohl vzdáleně přirovnat k vyhláše soudu neznámého dědice či dědice neznámého pobytu podle § 468 o.z. nebo usnesení soudu o vyzvání věřitelů za účelem oznámení jejich pohledávek, které mají za zůstavitelem podle § 175n o.s.ř.

Na rozdíl od české úpravy je k nabytí dědictví potřebný projev vůle právního nástupce – přijetí dědictví. § 301 Zákona stanoví, že nevyjádří-li osoba povoláná k dědění svoji vůli dědictví přijmout v určené lhůtě, na její místo nastupují další povolané osoby ze zákona či závěti.

Dědická přihláška musí obsahovat stanovené náležitosti: označení osob povolaných k dědění, jsou-li známy, dědický titul (zákon, závěť či dědická smlouva) a nárok předkladatele týkající se zůstavitelova majetku. Zákon výslovně stanoví, že notář neověřuje platnost tohoto nároku.

Jsou-li po takových podáních osoby povolané k dědění známy, notář nařídí jednání, na které dědici specifikované v přihláškách pozve za účelem zjištění, zda tito dědictví přijmou či se ho vzdají.

Nejsou-li ostatní dědici předkladateli známi, notář provede veřejné oznámení o zahájení dědického řízení (viz výše). Pokud ani po takovém oznámení nebude zjištěn žádný dědic (zůstavitel dědiců nezanechal nebo

všechny osoby povolané k dědění dědictví ve lhůtě nepřijaly či jej odmítly), notář řízení ukončí a tuto skutečnost oznámí Ministerstvu financí.

Pokud alespoň některý z dědiců dědictví přijal, avšak s tzv. výhradou inventáře, notář přibere soudního vykonavatele k sestavení soupisu jmění zůstavitele. Nachází-li se majetek zemřelého v obvodu jiného regionálního soudu, než je obvod, v němž se řízení koná, pozve notář soudního vykonavatele z odpovídajícího obvodu.

Ze současné úpravy dědického práva České republiky institut přijetí dědictví s výhradou soupisu zůstavitelova majetku sice neznáme, avšak byl součástí Obecného zákoníku občanského (viz výše). Notář se pouze v tomto případě zabýval soupisem majetku zůstavitele, neboť v ostatních situacích vycházel z prohlášení účastníků.

Zákonní dědici podle § 310 a násl. Zákona mohou předložit návrh příslušnému notáři týkající se potvrzení jejich dědického práva. Tento návrh musí být doprovázen úmrtním listem zůstavitele, důkazem jeho posledního bydliště, seznamem jmění zemřelého včetně jeho ocenění, důkaz potvrzující dědické právo předkladatele a údaje o ostatních právních nástupcích zůstavitele. Notář osvědčí návrh opět podle § 139⁵ Zákona (viz výše) a poučí navrhovatele o jeho trestní odpovědnosti.

Notář dědicům potvrdí jejich dědické právo až po uplynutí lhůty k přijetí dědictví všem dědicům. Objeví-li se mezi dědici spor o dědické právo, může být řešen pouze před soudem na základě podané žaloby. Po pravomocném ukončení soudního procesu pokračuje notář v řízení.

Notář na základě informací vyšlých najevo za řízení vyhotoví tzv. dědické osvědčení, které musí obsahovat následující náležitosti: údaje o zůstaviteli, datum zahájení dědického řízení, dědický titul, údaje o dědici, velikost nedělitelného podílu na majetku zemřelého, jenž náleží dědici a soupis zanechaného jmění.

Dědické osvědčení se liší od soudního usnesení, kterým se končí řízení o dědictví v České republice, nejen tím, že usnesení vydává soud, ale též svým obsahem. Dědické osvědčení neobsahuje dohodu dědiců o vypořádání majetku v pozůstalosti, notář pouze určí podíly dědiců na tomto majetku, jež vyplývají ze zákona.

Dědici si však mohou majetek rozdělit neformálně nebo následně před notářem, vyjma případů, kdy se mezi nimi vyskytl spor ohledně tohoto vypořádání.

Za účelem sestavení konceptu rozdělení pozůstalosti notář pozve všechny spoludědice k jednání, na němž se snaží o dosažení dohody. K jednání může též přizvat soudního vykonavatele za účelem inventarizace zanechaného majetku a je-li to nutné též znalce pro jeho ocenění. Podrobnosti stanoví Zákon.

Souhlasí-li všichni dědici s navrženým rozdělením, notář bez zbytečného odkladu dohodu dědiců o rozdělení pozůstalosti osvědčí.

Jak je vidět, koncepce dědického procesu v Lotyšsku se v některých částech značně liší od české, což vyplývá zejména z rozdílné úpravy hmotného práva (zvláště institut přijetí dědictví, který předpokládá aktivitu účastníků).

Pro téma mé práce je rozhodující naprosto odlišné pojetí zjišťování majetku v dědickém řízení, neboť lotyšský notář vychází zejména z údajů účastníků, které dále neprověřuje - takovou povinnost mu ani zákon neuložil - ba naopak na některých místech výslovně stanovil, že notář neověřuje platnost nároku dědice. Myslím, že taková úprava může dědické řízení dosti urychlit, avšak na druhou stranu předpokládá značnou aktivitu od dědiců – osob práva neznalých, což může vést k nepřesnostem v předkládaných údajích a následné právní nejistotě, co vlastně bylo předmětem dědictví.

Jistě není nutné sepisovat každý kus zůstavitelova oblečení, jako tomu bylo u nás v dříve platných právních normách (je třeba si však uvědomit, že v minulosti byl oblek určitou hodnotou, většina lidí měla pouze jeden po celý život, přičemž dnešní situace je zcela jiná a obnošené věci není možné

jednoduše zpeněžit), avšak s ohledem k provázanosti velkého množství českých právních předpisů nelze jednoznačně zavést v občanském soudním řádu úpravu, podle níž soudní komisař nebude zjišťovat z majetku v dědictví vůbec nic.

Dále tato koncepce vytváří spoluvlastnické vztahy ke všem věcem v dědictví, což není zrovna ideální řešení. Dědicům je sice dána možnost následné dohody o rozdělení zanechaného majetku, která však vyžaduje další aktivitu a časové ztráty dědiců.

Každé z porovnávaných pojetí má své klady i zápory, což jistě není nic neobvyklého u žádné právní úpravy.

Význam zjišťování majetku v řízení o dědictví

Dědické řízení sleduje dvojí cíl. Jednak zjistit dědice zůstavitele, což teorie označuje jako legitimační funkci dědického řízení, a vyšetřit jeho majetek či dluhy, v čemž je spatřována jeho funkce majetková.⁷⁷⁾ V první kapitole této práce již bylo uvedeno, že funkce legitimační má v dědickém řízení úlohu silnější a nezastupitelnou, přičemž bylo též naznačeno, že opomenutí projednání některého majetku v řízení o dědictví nemá tak závažný dopad jako nesprávné určení, kdo jsou zůstavitelovi dědici. Avšak zjištění, že zůstavitel žádný majetek nezanechal (či zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty) má vliv na existenci právního nástupnictví po zůstaviteli (viz výše).

Nebylo-li s někým v řízení o dědictví jednáno jako s dědicem, ač s ním jednáno být mělo, neboť tento je dědicem oprávněným narozdíl od osoby, již bylo nabytí dědictví soudním usnesením potvrzeno (popř. byla mezi vícero právními nástupci uzavřena dědická dohoda), má možnost domáhat se svého práva dědickou žalobou (hereditas petitio). Nepravým dědicem je i ten, kdo

---

77) Viz publikace Dědické právo, J. Mikeš a L. Muzikář, Linde Praha, 2.vydání 2005, str. 129.

měl nabyt z dědictví méně, než kolik nabyt (tím samozřejmě nemám na mysli osobu, jež na základě dohody všech oprávněných dědiců nabyt více majetku, než který na ni připadal podle závětního/zákonného podílu).

Cílem dědické žaloby však není určení, že oprávněný dědic je dědicem zůstavitelovým. Jejím předmětem je pouze právo na vydání majetku, který neoprávněný dědic z dědictví má, a to podle zásad bezdůvodného obohacení. Je však třeba říci že pravý dědic není vázán soudním usnesením, jímž se dědické řízení skončilo, neboť nebyl jeho účastníkem (viz § 159a odst. 1 a § 167 odst. 2 o.s.ř.). Tudíž může dovozovat, že zůstavitelem zanechaný majetek je rozsáhlejší, jakož i, že jeho obvyklá cena je vyšší, než jak bylo v usnesení určeno.

Ze zásady „dědictví se nabytá smrtí zůstavitele“ stanovené v § 460 o.z. vyplývá, že dědici vstupují jako alter ego zůstavitele do jeho práv a povinností ke dni úmrtí (samozřejmě za předpokladu, že dědické řízení nebylo zastaveno pro nedostatek majetku, dědici jsou způsobilí k dědění, svědčí jim dědický titul a dědictví neodmítli), tudíž na ně tímto dnem přechází veškerý majetek zemřelého bez ohledu na to, zda jim bylo jeho nabytí v konečném usnesení, které má pouze deklaratorní charakter, potvrzeno. Z toho též vychází již výše uvedené usnesení Městského soudu v Praze,⁷⁴⁾ v jehož odůvodnění je stanoveno, že soud potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici, aniž by bylo nutné ve výroku vyjmenovávat jednotlivé hodnoty, které do dědictví náležejí.

Zákon však neřeší otázku, zda se oprávněný dědic může domáhat vydání jen takového majetku, který byl součástí soupisu aktiv a pasiv dědictví, anebo současně i vydání věcí či jiných majetkových hodnot, které žalovaný má z majetku zůstavitele.

Připustíme-li první variantu, soud k dědické žalobě uloží nepravému dědici vydání jen takového majetku, který si fakticky přisvojuje a zároveň byl obsažen v soudním usnesení, kterým se řízení o dědictví skončilo. Předmětem dědické žaloby tedy v tomto případě nemohou být věci či jiné majetkové hodnoty, které se nedostaly do soupisu aktiv a pasiv dědictví, avšak nepravý

dědic se jich přesto ujal.⁷⁸⁾ Žalobce by se poté mohl domoci vydání věcí do soupisu aktiv a pasiv dědictví nezařazených pouze žalobou vlastnickou podle § 126 odst. 1 o.z. Jako předběžnou by soud musel vyřešit otázku předpokladů činících z žalobce zůstavitelova dědice, aby tak mohl vyvodit jeho vlastnické právo, které na něj úmrtím přešlo. Žalobce má samozřejmě povinnost důkazní nejen o skutečnostech prokazujících jeho subjektivní dědické právo, ale též o skutečnostech týkajících se majetku, o kterém tvrdí, že patřil zůstaviteli ke dni jeho úmrtí, avšak nebyl zahrnut do soupisu aktiv a pasiv dědictví.

Na tomto místě musím zdůraznit, že varianta první má další důsledek. Ustanovení § 105 o.z. o promlčení práva oprávněného dědice na vydání dědictví by nemohlo být aplikováno a právo na vydání věcí do soupisu aktiv a pasiv dědictví nezařazených by se (jako každé právo vlastnické) nepromlčovalo, čímž by se však narušil účel tohoto ustanovení, kterým je dosažení určité míry jistoty v právních vztazích.

Druhá varianta vychází ze znění § 485 odst. 1 o.z., v němž je stanoveno, že nepravý dědic je povinen vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má. Vzhledem k tomu, že pojem „dědictví“ si odborná literatura vykládá jako zůstavitelem zanechaný majetek, který je předmětem dědění⁷⁹⁾ (narozdíl od majetku, který přechází po smrti fyzické osoby jinak než cestou dědění), přičemž tento pojem neomezuje na majetek, který se stal součástí soupisu aktiv a pasiv dědictví, soud by k dědické žalobě mohl uložit nepravému dědici vydání i takového majetku, který mu nebyl soudním usnesením potvrzen (příp. ohledně něhož nebyla mezi více dědici uzavřena dědická dohoda), a to za předpokladu, že si tento majetek fakticky přisvojuje.⁸⁰⁾

V tomto případě se však právo oprávněného dědice na vydání dědictví promlčuje v obecné tříleté lhůtě počínající ode dne právní moci usnesení, jímž

---

78) Viz článek Ochrana oprávněného dědice, J. Němcová, Ad Notam 4/2003.

79) Viz publikace Dědické právo, J. Mikeš a L. Muzikář, Linde Praha, 2. vydání 2005, str. 12.

80) Viz publikace Dědictví a právo, J. Mikeš, Informatorium, Praha 1993, str. 153.

bylo dědické řízení skončeno, bez ohledu na to, zda byl zůstavitelem zanechaný majetek pojat do soupisu aktiv a pasiv dědictví.

Problémem této varianty však je možnost dodatečného projednání dědictví, neboť podá-li např. nepravý dědic návrh na projednání nově najevo vyšlého zůstavitelova majetku, jehož nabytí mu bude v zápětí potvrzeno, od právní moci usnesení počne běžet oprávněnému dědici nová tříletá promlčecí lhůta pro vydání takového majetku, jejíž počátek již měl být určen právní mocí usnesení předešlého.

Vzhledem k těmto nejasnostem v právní úpravě lze jen doporučit soudním komisařům, aby se s největší pečlivostí věnovali legitimační funkci dědického řízení a vždy se snažili zejména vyšetřit okruh právních nástupců zůstavitele a předcházeli tak možným sporům.

Na druhou stranu je zřejmé, že ani majetkovou funkci dědického řízení nelze podceňovat, význam tedy má z tohoto pohledu i zjišťování majetku v dědickém řízení, neboť ze shora uvedeného příkladu je patrný rozdíl mezi majetkem notářem v řízení zjištěným a majetkem, který se do soupisu aktiv a pasiv dědictví nedostal. Na otázku výkladu platné právní úpravy ochrany oprávněného dědice dá odpověď pouze judikatura, případně musíme vyčkat účinnosti nového kodexu, jenž je zatím ve fázi návrhu dostupný na internetových stránkách www.juristic.cz, přičemž pokládám za nutné zdůraznit, že ustanovení týkající se ochrany oprávněného dědice v tomto návrhu vůbec nejsou zahrnuty.

V ostatních (běžných) případech se pro dědice nestává osudným opomenutí projednání nějakého majetku v řízení, neboť o tomto se provede tzv. dodatečné projednání dědictví podle § 175x o.s.ř. (viz výše). Příčinou dodatečného projednání může být také skutečnost, že určitý majetek nebyl notářem do soupisu aktiv a pasiv dědictví zařazen z důvodu jejich spornosti mezi dědici, přičemž takový spor byl posléze (nejčastěji v samostatném

soudním řízení) odstraněn. V této situaci nelze tudíž hovořit o přílišném významu majetkové funkce dědického řízení.

Není-li zařazen do aktiv nějaký majetek či do pasiv dědictví nějaký dluh, neznamená to, že na dědice smrti zůstavitele nepřešel (ovšem s výjimkou jmění, jež přechází na právní nástupce mimo dědictví či na ně nepřechází vůbec). Nezařazení též nemá vliv na práva třetích osob, které nebyly účastníky řízení o dědictví a konečné usnesení pro ně tudíž není závazné (s výjimkou likvidace dědictví), neboť toto usnesení řeší vztahy pouze mezi účastníky řízení. Ze znění § 175y odst. 2 o.s.ř. tudíž vyplývá, že věřitel může po dědicích vymáhat dluh zůstavitele, bez ohledu na to, zda je součástí soupisu pasiv dědictví a zda jej dědici v průběhu dědického řízení uznali, neboť dědici odpovídají za pasiva dědictví až do výše ceny nabytého dědictví poměrně dle dědických podílů přičemž není rozhodné, bylo-li některé pasivum do soupisu zařazeno.⁸¹⁾ Uplatní-li věřitel svou pohledávku ve sporném řízení proti dědicům, bude otázku oprávněnosti jeho nároků řešit soud nezávisle na rozhodnutí, vydané v řízení o dědictví.

Naopak zařazení věci do soupisu aktiv závazně neřeší otázku vlastnického práva zůstavitele⁸²⁾, či zařazení pohledávky do téhož soupisu ještě nemusí znamenat, že opravdu existovala, popř. byla v určené výši. Není tím ani založeno právo dědiců na její vymáhání. Třetí osoby se mohou domáhat svého práva žalobou, např. mohou vlastnické právo zůstavitele resp. jeho právních nástupců zpochybňovat ve sporném řízení. Lze použít žalobu na určení, že vlastníkem věci je třetí osoba či žalobu na vydání věci.

To samé platí o dlužích zůstavitele. Jejich zařazení do soupisu pasiv dědictví neprokazuje jejich existenci a již vůbec není podkladem pro právo věřitelů dluhy vymáhat.

---

81) Viz usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 196/98-62 ze dne 31.7.1998.

82) Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 312/2004 ze dne 19. května 2004.

Také nelze dovozovat, že by se zařazením pohledávky či dluhu zůstavitele stavěla promlčecí doba podle § 112 o.z., neboť se zde nejedná o uplatnění práva u soudu či příslušného orgánu. Ze znění § 111 o.z. vyplývá, že změna v osobě dlužníka nebo věřitele nemá na běh promlčecí doby vliv.

Pro třetí osoby není závazné ani určení obvyklé ceny majetku v řízení o dědictví, mohou tedy dovozovat, že jeho hodnota byla vyšší, což bude praktické zejména pro věřitele v případě stanovení rozsahu odpovědnosti dědiců za zůstavitelovy dluhy podle § 470 o.z. Věřitel má možnost v samostatném soudním řízení prokázat, že obvyklá cena majetku náležejícího do dědictví byla vyšší, a tudíž i rozsah odpovědnosti dědice(ů) za dluhy zemřelého se zvyšuje (výjimkou je postup podle § 175n, § 175p a likvidace dědictví dle § 175t an. o.s.ř.).

Mohlo by se zdát, že zjišťování majetku v dědickém řízení je téměř bez významu, vždyť navíc soupis aktiv a pasiv dědictví je vesměs pouze seznamem toho, co dědici museli přiznat, protože se tento majetek (např. nemovitosti, automobily, cenné papíry a vklady na účtech u bank) nedá na ně jinak přepsat. Tak jednoduché to však není.

Jednak až na základě pravomocného dědického usnesení je dědicům fakticky umožněno nakládat s určitým majetkem (nemovitosti – záznam v katastru nemovitostí, motorová vozidla, cenné papíry, vklady u bank atd.), nepožádají-li o svolení soudu podle ustanovení § 175r o.s.ř., a dále určení obvyklé ceny zanechaného majetku slouží jako podklad pro další zjištění.

Předně hodnota majetku v dědictví může ovlivnit dohodu dědiců o jeho vypořádání, zejména půjde o případy vzdání se dědického podílu ve prospěch spoludědice, výplaty na dědický podíl apod. Výše této výplaty se ovšem nemusí odvíjet od závětních/zákonných dědických podílů, je možné, aby se jeden dědic zavázal vyplatit ustupujícímu dědici částku převyšující podíl tohoto dědice.⁸³⁾

---

83) Srovnej článek Vypořádání dědictví, J. Mikeš, Ad Notam 2/1997.

Existují však případy, kdy dědici chtějí nabýt z dědictví každý svůj nárokovaný podíl, avšak jiným způsobem než je podíl spoluvlastnický na veškerém majetku zůstavitele (jak by se stalo v případě potvrzení nabytí dědictví dle dědických podílů). Tehdy jistě bude v zájmu všech dědiců, aby byl do soupisu aktiv dědictví řádně zařazen veškerý zůstavitelův majetek, jakož i aby obvyklá cena dědictví byla určena s co největší přesností.

Dále k rozhodování soudu o schválení dědické dohody za dědice nezletilé či nesvéprávné bude nutné též vycházet z přesných zjištění z důvodu ochrany těchto osob, zejména bude-li osoba nezletilá či nesvéprávná na svůj dědický podíl nabývat dle dědické dohody výplatu v penězích. Podobným případem je odmítnutí dědictví takovým dědicem prostřednictvím opatrovníka se souhlasem soudu za stavu zjištěného předluženého dědictví (stanoveného na základě řádně určené obvyklé ceny aktiv a pasiv dědictví).

Na správném stanovení obvyklé ceny dědictví záleží tedy i to, zda jde o dědictví předlužené či nikoli, na což může navázat postup uvedený v ustanoveních § 175p či § 175t an. o.s.ř.

Řádné určení obvyklé ceny aktiv a pasiv dědictví je také důležitým podkladem pro určení výše podílu nepominutelného dědice v případě relativní neplatnosti závěti, jež se vztahuje pouze na část dědictví podle § 479 o.z. Tento nárok sice není nárokem na výplatu peněžité částky rovnající se podílu na dědictví, ale je nárokem na poměrnou část majetku z dědictví in natura. Výše dědického podílu nepominutelného dědice se vypočítá z veškerého majetku zůstavitele zařazeného do soupisu aktiv dědictví. Podle usnesení Krajského soudu v Brně⁸⁴⁾ nárok neopomenutelného dědice musí být uspokojen nejprve z majetku, o němž nebylo závětí zůstavitele pořízeno. Teprve nedosáhne-li cena majetku, ohledně něhož závětí pořízeno nebylo či který neopomenutelný dědic ze závěti nabyt, výše jeho podílu, na který má ze zákona nárok, dojde ke krácení

---

84) Usnesení Krajského soudu v Brně sp.zn. 18 Co 171/97 ze dne 17.10.1997.

podílu závětního dědice.

Co nejpřesnější šetření ohledně zůstavitelova majetku a jeho obvyklé ceny má také význam pro případný zápočet daru na dědický podíl dle § 484 o.z. (tzv. kolace). Stanovení ceny daru pro účely započtení je otázkou právní a dar se započítává v té ceně, jakou měl v době darování a nikoli v té ceně, kterou by mít mohl v době smrti zůstavitele.⁸⁵⁾

Význam správných zjištění ukáží na následujícím příkladě: Po zemřelém, jenž nezanechal závět', zůstali tři dědici I.dědické skupiny, kteří dědictví neodmítli a jsou povolání k dědění ze zákona rovným dílem. Dědic A však za života zemřelého od něho bezplatně obdržel dar v hodnotě 90.000 Kč. Notář určí obvyklou cenu majetku zůstavitele částkou 900.000 Kč.

Započtení provede tak, že dar připočte k obvyklé ceně majetku, tj. dostane částku 990.000 Kč (tzv. kolační podstata), kterou dále rozdělí na tři díly. Od dílu dědice A odečte 90.000 Kč. Zákonný podíl dědice A tedy bude 240.000 Kč, podíly dědiců B a C budou 330.000 Kč, dohromady tedy 900.000 Kč. Procentní podíl dědice A činí 26,6%. V tomto poměru též budou dědici odpovídat za pasiva dědictví. Bude-li však skutečná hodnota dědictví vyšší, např. 1.200.000 Kč, podíl dědice A by byl 28,3% z celkové hodnoty majetku v dědictví.

Jak je vidět, jakákoliv nepřesná zjištění o zůstavitelově majetku a jeho obvyklé ceně mohou mít vliv i na konkrétní velikost podílu dědice na dědictví.

Další situace, při níž relativně často vznikají spory mezi dědici, je dědění členského podílu v bytovém družstvu. Dle § 707 odst. 2 o.z. zemře-li jeden z manželů, kteří byli společnými členy družstva a nájemci bytu, zůstává členem družstva pozůstalý manžel a jemu náleží členský podíl; k tomu přihlédne soud v řízení o dědictví. Do aktiv dědictví pak přijde pohledávka za pozůstalým manželem z důvodu vypořádání společného jmění manželů v přesně určené výši. Nedojde-li k dědické dohodě, soud potvrdí nabytí dědictví dědicům podle

---

85) Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp.zn. 17 Co 57/2002 ze dne 5.5.2002.

jejich podílů, jejichž konkrétní výše se v tomto případě bude odvíjet od řádně stanovené obvyklé ceny členského podílu v bytovém družstvu. Opět je tedy především v zájmu dědiců spolupůsobit při zjišťování majetku a určování jeho obvyklé ceny v dědickém řízení, což se odráží též v povinnostech soudního komisaře stanovených mu zákonem v § 175m a 175o o.s.ř.

Pro notáře, který byl soudem pověřen, aby jako soudní komisař provedl úkony v řízení o dědictví, má samozřejmě také význam, aby obvyklá cena majetku v dědictví byla co nejpřesněji zjištěna (resp. co nejvyšší), neboť právě ona je základem jeho odměny podle § 12 notářského tarifu.

Mohlo by se zdát, že správné stanovení obvyklé ceny majetku v dědickém řízení je určující pro případné navazující řízení daňové dle zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších novel, avšak předně je třeba si uvědomit, že většina dědiců náleží do I. skupiny daňových poplatníků dle § 11 odst. 2⁸⁶⁾ tohoto zákona, a jako takoví jsou od dědické daně osvobozeni. Ostatním dědicům – poplatníkům daně dědické je daň vyměřena ze základu vypočítaného z ceny majetku nabytého dědictvím jednotlivým dědicem sníženého o zákonem stanovené položky, přičemž tato cena se určuje dle zvláštního předpisu⁸⁷⁾, kterým je zákon o oceňování majetku. Nejedná se tedy o cenu obvyklou dle občanského soudního řádu (viz výše).

Jak již bylo uvedeno, výše ceny dědictví má další daňový dopad. Obvyklá cena dědictví, jež je základem odměny notáře určené dle notářského tarifu, je příjmem notáře, který podléhá dani z příjmu a často též dani z přidané hodnoty. Jakékoli zkreslení obvyklé ceny majetku ze strany dědiců má tudíž vliv na výši

---

86) Do I. skupiny daňových poplatníků náleží všichni příbuzní v řadě přímé a manželé, je tudíž třeba ji odlišovat od první skupiny dědické, v jejímž rámci může k dědění dojít pouze, měl-li zemřelý děti; tyto dědí v první dědické skupině spolu s manželem zůstavitele.

87) Viz § 4 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí ve znění pozdějších novel.

těchto odváděných daní.

Majetkovou funkci dědického řízení nelze samozřejmě přeceňovat, i když nejvíce času v řízení soudnímu komisaři zaberou právě šetření ohledně majetku zůstavitele. Na druhou stranu nelze přijmout názor, že jsou tato zjištění úplně zbytečná, popř. stanovení jeho obvyklé ceny může být jen přibližné apod. též z toho důvodu, že dědické řízení by mělo plnit i jakousi funkci preventivní, soudní komisař by se měl snažit vést řízení tak, aby se předešlo dalším možným sporům, měl by řádně zjišťovat nejen právní nástupce zemřelého, ale i jím zanechané jmění, jehož hodnotu/obvyklou cenu by měl co nejpřesněji vyčíslit.

Pouze takový postup je ekonomický, pro dědice, kteří utrpěli ztrátou blízkého člověka, nejméně náročný, nevede k dalším nákladům spojeným s případným navazujícím sporným řízením soudním či právní pomocí potřebnou při sepisování relevantních listin.

Jistě v největší míře existují dědická řízení, v nichž není sporů mezi účastníky, avšak taková skutečnost se projeví nejčastěji až na samotném jednání ve věci, kdy už by měl mít soudní komisař shromážděny veškeré podklady o majetku zůstavitele a jeho obvyklé ceně. Postup opačný (pozvat všechny účastníky na jednání poprvé, zjistit jejich názor na věc a poté zjišťovat případný majetek zevrubně či méně pečlivě v závislosti na shodě dědiců a nakonec provést další jednání, na kterém by účastníci uzavřeli dědickou dohodu) se mi jeví jako nevhodný a pro účastníky za stávající právní úpravy časově náročnější.

Zhodnocení platné právní úpravy a úvaha de lege ferenda

Platná právní úprava dědického řízení zahrnuje cca třicet paragrafů obsažených v Hlavě páté občanského soudního řádu nazvané „Zvláštní ustanovení“, přičemž subsidiárně je nutné užít ostatních (obecných) norem

o.s.ř. Procesně-právní ustanovení vycházejí z dědického práva hmotného, převážně upraveného občanským zákoníkem ve zhruba čtyřiceti paragrafech. Další prameny dědického práva jsou uvedeny výše v příslušné kapitole. Je zřejmé, že současná úprava není rozsáhlá, vychází z právních předpisů dřívějšího režimu, který byl veden snahou o co největší zjednodušení právních norem, často na úkor jejich kvality.

Postupně vzniká nový občanský zákoník, jehož pracovní verze je k dispozici na internetových stránkách www.juristic.cz. Na první pohled jistě každého zarazí rozsáhlost připravovaného kodexu, jenž bude čítat na 2.500 paragrafů, přičemž úpravě dědického práva se dostalo pozornosti v cca 220 ustanoveních. Právní úprava dědění byla v našem občanském právu v průběhu kodifikací z 50. a 60. let postupně výrazně redukována, neboť v předchozím společenském zřízení nebyl zájem věnovat výraznější pozornost péči o přechod větších majetkových podstat. V úpravě práva dědického se tak nejvýrazněji projevil někdejší simplifikační tendence totalitního zákonodárství, přes to však bych si dokázala představit novou úpravu v podstatně menším rozsahu.

Na normy dědického práva hmotného bude nutné navázat partii procesní, tudíž předpokládám, že (nejen) řízení o dědictví bude muset v o.s.ř. doznat podstatných změn.

Nyní ke konkrétním změnám vztahujícím se k tématu této práce: Navrhovaná právní úprava předpokládá zachování principu nabývání dědictví dnem smrti zůstavitele, jakož i principu úřední ingerence, tzn. že nabytí dědictví potvrzuje dědicům soud. Změna, která se však dotýká postupu notáře jako soudního komisaře, je v zavedení institutu dědické přihlášky uplatněné buď s výhradou soupisu nebo bez ní.

Účelem soupisu pozůstalosti (tzv. dobrodiní inventáře – beneficium inventarii) je zjistit a odhadnout pozůstalostní majetek v době smrti zůstavitele, soupis vyžaduje formu veřejné listiny a hodnota pozůstalosti bude poté zjištěna

úředně. Soupis pozůstalosti musí být proveden nejen v případě, že dědic výhradu soupisu uplatní, ale také v jiných závažných případech.

Není však nezbytné, aby soupis pozůstalosti prováděl vždy soud, proto je soudu umožněno, aby v určitých případech rozhodl, že se soupis pozůstalosti nahradí prohlášením dědiců o majetku, který do pozůstalosti spadá, anebo seznamem, který vyhotoví správce pozůstalosti a který dědici potvrdí.

Důsledkem inventáře pozůstalosti je mimo jiné modifikace odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele, neboť dědic, který se přihlásil s výhradou soupisu, hradí dluhy zůstavitele pouze do výše ceny nabytého dědictví, zatímco dědic přihlásivší se bez takové výhrady hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu.

Další změna spočívá v tom, že v případě více dědiců přihlášených s výhradou soupisu hradí dědici dluhy zůstavitele společně a nerozdílně s ostatními dědici, věřitel však může po každém dědici žádat plnění jen do výše odpovídající jeho dědickému podílu, zatímco u dědiců přihlášených bez výhrady soupisu může věřitel žádat splnění celého dluhu po každém z nich. Výše regresního postihu se řídí výší dědického podílu.

Platná úprava odpovědnosti dědiců za dluhy dědictví tížící v mnohém nepřispívá k právní jistotě dědiců a téměř vůbec k ochraně věřitelů, když stanoví omezenou a dílčí odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele, proto s těmito navrhovanými změnami, jež se jistě budou podílet (spolu s dalšími nově zaváděnými instituty – např. odloučení pozůstalosti) na větší ochraně věřitelů, nezbytné pro zajištění jejich práv, nelze jinak než souhlasit. Dědic zde má na výběr, zda se přihlásí o dědictví s výhradou inventáře nebo bez této výhrady. Bude-li předpokládat, že pozůstalost není předlužená, je pro něho výhodnější přihlásit se bez výhrady soupisu, neboť odpadnou náklady se sepsáním a oceněním pozůstalostního majetku a řízení se tím urychlí.

Ohledně vypořádání dědictví je však primárně zaváděno pravidlo potvrzování dědictví podle zákonných podílů, přičemž dohoda dědiců o rozdělení pozůstalosti je uváděna jako jakási výjimka z tohoto pravidla.

V předchozích kapitolách jsem již naznačila, že dědické dohody jsou velmi zdařilým výsledkem dědického řízení, dědicům šetří náklady, jednoduše a rychle jim umožňují majetek mezi sebou vypořádat v souladu s autonomií jejich vůle.⁸⁸⁾ Nejeví se mi pro dědice praktické jít po projednání dědictví k dalšímu právníkovi se žádostí o právní pomoc při sepisování smluv o rozdělení spoluvlastnictví apod. Tuto změnu bych tudíž hodnotila jako negativní a vycházející z teoretických úvah, neberoucí v potaz dobře zavedenou a osvědčenou praxi.

Dále je zaváděn institut autoritativního rozdělení pozůstalosti soudem, je-li mezi dědici osoba pod zvláštní ochranou nebo žádají-li o to všichni dědicové a není-li mezi nimi spor, co do pozůstalosti náleží. Zákon však nestanoví žádná kritéria pro takové rozdělení a tudíž může být pro soudního komisaře velice obtížné určit, co kterému z dědiců náleží. Rozdělení pozůstalosti soudem připomíná dříve upravený institut autoritativního vypořádání dědictví, kdy s přihlédnutím k možnosti účelného využití věcí v souladu se zájmy společnosti samo státní notářství určovalo, co který dědic z dědictví nabyl. Výhrady k autoritativnímu vypořádání dědictví jsou uvedeny výše v příslušné kapitole o vývoji právních předpisů.

Jako kladné bych hodnotila zpřesnění stanovení rozsahu společného jmění manželů ohledně podílu v obchodní společnosti/družstvu, když v navrhované úpravě § 575 je stanoveno, že součástí společného jmění manželů je majetková hodnota podílu manžela v obchodní společnosti/družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti/členem družstva. Současná úprava je v tomto ohledu nejednoznačná a výklad ustanovení § 143 odst. 2 o.z. musela podat judikatura (viz výše).

Na druhou stranu jsem se v připravovaném kodexu nesetkala s výslovnou úpravou dědění členského podílu v bytovém družstvu, tudíž musím

---

88) Viz též článek Jaké dědické právo?, Karel Wawerka, Ad Notam 2/2004.

předpokládat, že byla opuštěna současná omezení ve prospěch pozůstalého manžela (v jeho prospěch zůstala zachována pouze omezení týkající se práva nájemního/uživacího k bytu). Vzhledem k výše naznačeným výhradám k platné právní úpravě, kdy pozůstalému manželmu musel ze zákona zůstat členský podíl v bytovém družstvu, i když o něj (např. z důvodu nemoci či věku) již nestál a raději by jej přenechal mladší generaci, přičemž do aktiv dědictví byl povinen náhradou vplatit částku, kterou nedisponoval, nová úprava lépe odráží rozmanitost možných situací, když dědicům nechává volnou ruku dohodnout se i o tomto podílu. Zda bude možné, aby se členy bytového družstva, půjde-li o jeden předmět nájmu, stalo i více osob, které nejsou manžely, není z navrhované úpravy jasné. Jistě by bylo vhodné tuto možnost – vzhledem k současným problémům – výslovně v zákoně připustit a stanovit, že členský podíl v bytovém družstvu může být majetkem více osob, jako je tomu u podílu v obchodních společnostech.

V ustanoveních navrhované kodifikace jsem též nenalezla institut ochrany oprávněného dědice, tudíž předpokládám, že bude upraven v předpisech procesních, což je další podstatný odklon od současné úpravy. De lege ferenda je třeba obsah norem upravujících tento institut zpřesnit, rozšířit, určit na jaký majetek se dědická žaloba může vztahovat (zda se jedná pouze o majetek vyjmenovaný v soudním usnesení či všechnen majetek, který má v držbě nepravý dědic z dědictví po zůstaviteli) a výslovně stanovit, že promlčecí lhůta pro vydání majetku obsaženého až v dodatečném soudním usnesení počíná běžet od právní moci tohoto usnesení.

Ochrana dědiců nepominutelných byla zachována co do okruhu oprávněných osob, jakož i co do rozsahu jejich nároků. Pokud však zůstavitel v závěti na nepominutelného dědice vůbec pamatovat nebude (preterice)⁸⁹⁾ a jako

---

89) Viz článek Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, Karel Eliáš, Ad Notam 5/2003.

závětní dědice povolá osoby jiné, nová úprava opouští dosavadní pravidlo § 479 o.z., podle kterého je závěť v příslušné části neplatná. Opomenutý dědic nově bude mít právo na vyplacení povinného dílu, a to vůči závětním dědicům, kteří se s ním budou muset vypořádat, což posiluje potřebu řádně zjistit veškerá aktiva v dědictví a co nejspolehlivěji je ocenit. Této povinnosti se závětní dědici mohou zprostit pouze odmítnutím dědictví.

Předpokládaná koncepce však vzbuzuje jisté pochybnosti zejména v tom, zda finanční výplata bude dostatečnou satisfakcí pro dědice nepominutelného, uvážíme-li že závětní dědici finančními prostředky disponovat nemusí a pro zůstavitelova potomka poté může být velmi obtížné na nich vymáhat dlužnou částku. Jistě, závětní dědic nabývá majetku ze závěti, avšak je-li tímto majetkem např. nemovitost, nezbyvá jinak než tuto nemovitost prodat (ať už dobrovolně či soudním výkonem rozhodnutí) za účelem uspokojení nepominutelného dědice. Nepříjemné situaci by se dalo předejít zajištěním nabytí spoluvlastnického podílu na nemovitosti nepominutelným dědicem. V tomto bodě opět shledávám současnou právní úpravu lépe odpovídající potřebám praxe.

Navrhované pojetí práva dědického jako celek je významným krokem vpřed, přibližuje se úpravám vyspělých kontinentálních evropských států, přičemž zejména posiluje vůli zůstavitele a chrání jeho věřitele. Na druhou stranu je třeba upozornit na skutečnost, že vzhledem k provázanosti dědického práva hmotného a procesního, nebude značná část norem materiálního práva dědického životaschopná bez provedení odpovídající reformy civilního práva procesního.

Seznam použité literatury

- Notářský řád a řízení o dědictví - komentář, P. Bílek a kol., C.H.BECK, 3.vydání 2005.
- Dědické právo, J. Mikeš a L. Muzikář, Linde Praha, 2.vydání 2005.
- Dědictví, R. Kučera, Linde Praha, 2001.
- Dědictví a právo, J. Mikeš, Informatorium, Praha 1993.
- Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, S.Radvanová, M. Zuklínová, C.H.BECK, 1999.
- Majetkové společenství manželů, J.Dvořák, ASPI Publishing, 2004.
- Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001, P. Bílek a M. Šešina, C.H.BECK, 2001.
- Úvaha nad obnovením institutu pozůstalosti, V. Kouba, Ad Notam 4/1995.
- Patří náklady pohřbu do pasiv dědictví?, Karel Wawerka, Ad Notam 5/1996.
- Ještě jednou o nákladech pohřbu, Z. Ryšánek, Ad Notam 1/1997.
- Vypořádání dědictví, J. Mikeš, Ad Notam 2/1997.
- Jak dál s úpravou dědického práva?, J. Mikeš, Ad Notam 2/1998.
- Obecná cena nemovitostí v dědickém řízení, Z. Ryšánek, Ad Notam 3/1999.
- Ještě jednou k obecné ceně nemovitostí v dědickém řízení, tentokrát z pohledu praxe, V. Makovec, Ad Notam 6/1999.
- Zamyšlení nad jedním nálezem Ústavního soudu, O. Holub, Ad Notam 2/2000.
- Jak dál v úpravě dědického práva, M. Šešina, Ad Notam 3/2000.
- Zamyšlení nad „Zamyšlením...“ JUDr. Holuba, J. Šubrtová, Ad Notam 3/2000.

- Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva, V. Kouba, Ad Notam 4/2000.
- Cena majetku v dědickém řízení po 1.1.2001, Z. Ryšánek, Ad Notam 6/2000.
- Dědění členského podílu v bytovém družstvu, A. Havránková, Právní rádce 5/2001.
- Postup Střediska cenných papírů v dědickém řízení, K. Tojner, Ad Notam 6/2002.
- Zamyšlení nad postupem Střediska cenných papírů v dědickém řízení, V. Kouba, Ad Notam 3/2003.
- Ochrana oprávněného dědice, J. Němcová, Ad Notam 4/2003.
- Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, Karel Eliáš, Ad Notam 5/2003.
- Správce dědictví de lege ferenda, M. Protivová, Ad Notam 2/2004.
- Jaké dědické právo?, Karel Wawerka, Ad Notam 2/2004.
- Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku, Martin Šešina, Ad Notam 2/2004.
- Cena majetku v dědickém řízení a obvyklá cena, J. Kratěna, Znalec 3/2004.
- Správce dědictví – persona grata či non grata?, S. Sikstová, Ad Notam 2/2005.
- Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku, Martin Šešina, Ad Notam 4/2005.